T.C

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİMDALI

TÜRK BASIN HAYATINDA MUHALİF BİR TAVIR: ALEMDAR GAZETESİ (1919-1921)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLEK TÜZÜN

DANIŞMAN

DOÇ.DR. TANER ASLAN

AKSARAY 2019

T.C

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİMDALI

TÜRK BASIN HAYATINDA MUHALİF BİR TAVIR: ALEMDAR GAZETESİ (1919-1921)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLEK TÜZÜN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. TANER ASLAN

AKSARAY, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİNFORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren .....ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Dilek

Soyadı : TÜZÜN

Bölümü : Tarih

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türk Basın Hayatında Muhalif Bir Tavır: Alemdar Gazetesi

İngilizce Adı : A Dissident Attitude in Turkish Press Life: Alemdar Newspaper

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Dilek TÜZÜN

İmza:

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Dilek TÜZÜN tarafından hazırlanan "Türk Basın Hayatında Muhalif Bir Tavır:Alemdar Gazetesi (1919-1921)'' başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabuledilmiştir.

İMZA

Danışman: Doç. Dr. Taner ASLAN

Yakınçağ Tarihi, Aksaray Üniversitesi ……

Üye: Doç. Dr. Fatih TUĞLUOĞLU

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Aksaray Üniversitesi ……

Üye: Dr. Öğr. Ü. Tekin TUNCER

Genel Türk Tarihi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ……

Tez Savunma Tarihi:17/ 05/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 04/07/2019.tarih ve 2019/27-6.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin
Dilek TÜZÜN
İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr.Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza

ÖNSÖZ

Her millet var olmak adına bir mücadele vermektedir. Mücadelelerinde başarılı olanlar varlıklarını ortaya koymuş, başarısız olanlar ise tarih sahnesinden silinmiştir. Milli Mücadele de Türk Milleti'nin varlığının ilk gününden bugüne kadar verdiği en önemli mücadeledir. Bu mücadeleden toplumun haberdar olması için basından faydalanılmıştır. Zira toplumsal değişimin ve gelişimin sağlanmasında basın önemli işlevlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda olağanüstü durumlarda ise halkın en büyük habercisi ve toplumsal dayanışma olgusunu sağlayan unsurdur.

Bu çalışma, Milli Mücadele'ye muhalif basından Alemdar Gazetesi'nin Milli Mücadele'ye bakışı incelenmiş ve çeşitli olayların değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma sırasında temel kaynak olarak kullanılan kitapların dışında, gazete nüshaları TBMM Açık Erişim, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu ve Milli Kütüphane Süreli Yayınlar kısmından temin edilmiştir. Zikredilen dönem, imkânlar dâhilinde Alemdar Gazetesi koleksiyonlarından taranmıştır. Bu çalışmayı gerçekleştirmemde, tezin her aşamasında yanımda olan danışman hocam Doç. Dr. Taner Aslan'a ve çalışma süresi boyunca tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen ve hayatımın her aşamasında bana destek olan aileme teşekkürlerimi bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum.

Dilek TÜZÜN

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK BASIN HAYATINDA MUHALİF BİR TAVIR: ALEMDAR GAZETESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Aksaray, 2018

Dilek TÜZÜN

ÖZET

Milli Mücadele dönemi basını hakkında son yıllarda önemli çalışmalar yapılmıştır Fakat bu ele alınan çalışmaların geneli Milli Mücadele'ye destek veren basın yayın organları üzerine yapılmıştır. Bu çalışmada Milli Mücadele'ye muhalif bir gazete olan Alemdar Gazetesi'nin Milli Mücadele'ye bakış açısının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışma sırasında gazete ile ilgili kaynakların azlığı söz konusuydu. 1919 - 1921 tarihleri arasındaki nüshaların taraması yapılmıştır. Çalışma sonucunda, gazetenin Milli Mücadele karşıtı, Hürriyet ve İtilaf yanlısı, teslimiyetçi ve İngiliz taraftarı bir tutum sergilediği anlaşılmıştır.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Refi Cevat Ulunay, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Sosyal Hayat

Sayfa Adedi : 70

Danışman : Doç. Dr. Taner ASLAN

AKSARAY UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIALSCIENCES

A DISSIDENT ATTITUDE IN TURKISH PRESS LIFE: ALEMDAR NEWSPAPER

(M.S Thesis)

Aksaray, 2018

Dilek TÜZÜN

ABSTRACT

In recent years, important studies have been made about the press of the National Struggle period, but these studies have been carried out on press organs supporting the National Struggle. In this study, it is aimed to put forward the point of view of Alemdar Newspaper, which is opposed to National Struggle, against National Struggle.

During the study, there was a lack of resources related to the newspaper. Between 1919 and 1921, copies were screened. As a result of the study, it was understood that the newspaper was anti-National Struggle, pro-Hürriyet and Allied, surrendering and pro-British.

Science Code :

Key Words :Refi Cevat Ulunay, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Social Life

Page Number : 70

Supervısor : Doç. Dr. Taner ASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……...……...iv

ÖZET……v

ABSTRACT…….……vi

KISALTMALAR …….....ix

GİRİŞ……1

BÖLÜM I……...9

ALEMDAR GAZETESİ'NİN TARİHİ……..……9

I.I.Refi Cevat'ın Hayatı……..9

I.II. Alemdar Gazetesi'nin Şekil ve Muhtevası……11

I.III. Alemdar Gazetesi'nin Yazar Kadrosu…...……..13

I.III.I. Aka Gündüz…….....13

I.III.II. Fazıl Ahmet Aykaç…….13

I.III.III. Mustafa Sabri Efendi…….14

I.III.IV. Refik Halit Karay……..…….....15

BÖLÜM II……...16

ALEMDAR GAZETESİ ve MİLLİ MÜCADELE……..16

II. I. İşgale Doğru Giden Süreç……...……..……...16

II. II. Alemdar Gazetesi'nin Milli Mücadeleye Muhalif Olan Cemiyetlerle İlişkisi……34

II. II. I. Alemdar Gazetesi ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası……..34

II. II. II. Alemdar Gazetesi ve İngiliz Muhipler Cemiyeti……..36

BÖLÜM III……..46

ALEMDAR GAZETESİ'NİN KAPATILMASI ve SONRAKİ SÜREÇ……...46

III. I. Alemdar Gazetesi ve Milli Mücadeleye Muhalif Tavrı…….....46

III. II. Alemdar Gazetesi'nin Kapatılması ve 150'likler……..……..50

SONUÇ…….....54

KAYNAKÇA……..…….....57

EK.1……..64

EK.2……..65

EK.3……..66

EK.4……..67

EK.5……..68

EK.6……..69

EK.7……..70

KISALTMALAR

A.g.e.	:Adı Geçen Eser
A.g.m.	:Adı Geçen Makale
A.g.t.	:Adı Geçen Tez
AG.	:Alemdar Gazetesi
A.Ü.	:Atatürk Üniversitesi
C.	:Cilt
Edit	:Editör
T.T.K	:Türk Tarih Kurumu
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
TAED	:Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
T.D.V.İ.A.	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
vb.	:Ve benzeri
yy.	**:**Yüzyıl

GİRİŞ

Muhalif kelimesinin anlamı bir fikre, bir olaya, bir tutuma karşı alınmış tavırdır. Muhalefet kavramı ise, Türk diline "halefe" kökünden gelen Arapça aslına uygun bir şekilde girmiştir. Osmanlıca sözlüklerde "uyamama, başka türlü olma, mugayeret, mübayenet" gibi tariflerle açıklanan muhalefet, "karşı, zıt" anlamına gelen "hilâf", muhalif, karşı fikirde bulunan, aleyhinde anlamlarındaki "hilâf-gîr" kelimeleriyle ilişkilidir.[1]Bunun önemli bir aracı da basındı.

Basın, insanların çevresi ile etkileşimde olmasını sağlamıştır. Çünkü insan daima çevresinde olup biten olayları anlama, çözümleme, düşünme ve kendi başına gelenleri başkalarına iletme ihtiyacında olmuştur. Temeldeki bu his, yani meydana gelen anda olan olaylardan haberdar olma isteğinden dolayı haberleşme durumu ortaya çıkmıştır.[2]Böylece gazetecilik yani; haberleri veya fikirleri toplama yayma başkalarına ulaştırma sanatı ortaya çıkmıştır. Gazeteciliğin icrasını mümkün kılan ise basındır.[3]

İnsanlığın en eski zamanından günümüze kadar geçen süre zarfında dahi önemini yitirmeyen basının, bir toplum için ne kadar güçlü bir iletişim aracı olduğu aşikârdır. Bu sebeple mücadele dönemindeki Alemdar Gazetesi'nin mücadele karşıtı tavrını incelemek, muhalif basını anlamak için yararlı olacaktır.

Tezin amacı ise, Milli Mücadele döneminde gazetenin sergilediği tavrın, toplum üzerinde ki etkilerinin boyutları ve Refi Cevat'ın gazetesinin ilk yayınından son yayınına kadar olan fikri değişimini ortaya koymaktadır.

---

[1]Serkan Yazıcı, **Osmanlı'da Siyasi Muhalefetin Kurumsallaşma Süresi (1902-1909)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ocak 2011, s.9.
[2]MEGEP, **Gazetecilik, Basının Doğuşu ve Gelişimi**, Ankara 2008, s.3.
[3] H. Refik Ertuğ, **Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi**, İstanbul 1970, s.5,6.

Osmanlı Devleti'nde ilk gazetelerin gerileme veya yıkılma döneminde çıkarıldığı dikkati çeker. Batıya göre tarih olarak basın yayın organları diğer pek çok siyasal, sosyal kurumlar gibi Avrupa'dan geç kurulmuş olsa da, Osmanlı'da hızlı bir gelişme gösterdiği aşikârdır.[4]

Osmanlı Devleti'nin son yılları savaşlar, isyanlar ve kayıplarla geçen bir dönem olmasının yanı sıra aynı zamanda yenileşme ve batı tarzında devleti düzenleme dönemi olarak da değerlendirilebilir. Yapılan en önemli düzenlemelerinden birisi de matbaanın Türk toplumu arasında kullanılmasıdır. Böylece her türlü yazılı bilgi daha büyük kitlelere yayılma olanağı bulmuş ve toplumsal bilgi alış- verişi hızlanmıştır.[5]

Osmanlı Devleti'ndeki ilk basımevi, 1455 yılında İncil'in basılmasından kırk yıl geçtikten sonra açılmıştır. İspanya'dan bazı Yahudiler uzaklaştırılmıştı bunlardan bazıları Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardır. Bunun neticesinde basım konusundaki bilgi ve tecrübelerini de yanlarında getirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde ki ilk basımevini ise 1494'te Musevi asıllı Osmanlı tebaası olan David ve Samuel Mahmes kardeşler kurmuşlardır.

16. yüzyılın başlarında Edirne, Selanik, Halep gibi şehirlerde Musevi basımevleri kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin gerilemeye girdiği dönem, her alanda yaşadığı sıkıntılar gibi eğitim alanında da sıkıntılar yaşamıştı ve bu sebeple Osmanlı Türkleri için basımevi kurmak giderek bir sorun halini almaya başlamıştı. Ancak iki müteşebbis zatın çabaları ile ilk Türk basımevi kurulmuş ve ilk Türkçe kitap basımı gerçekleşmiştir.1729 yılında ilk Türkçe kitabı basma şerefine nail olan kişi aslen Macar ve Hıristiyanlığın Kalvenizm mezhebinden olup ve papazlık eğitimi sırasında Türk akıncılara esir düşüp İstanbul'a getirilmiş olan İbrahim Müteferrika'dır. Basımevi konusunda İbrahim Müteferrika'ya destek olan kişi ise Yirmi sekiz Mehmet Çelebi'nin oğlu Sait Efendi'dir. İbrahim Müteferrika 1726 tarihinde matbaacılığın taşıdığı önemedair bir risale yazmış[6] ve dönemin sadrazamı Damat İbrahim Paşa'ya sunarak matbaanın kurulabilmesi için izin istemiştir. 3. Ahmet fermanı, şeyhülislamda fetvası ile istenilen izni vermiş ve böylelikle ilk Türk matbaası 16 Aralık 1727'de İbrahim Müteferrika ve Sait Efendi beraberliğinde kurulmuştur. Matbaanın kuruluşuna tepki sadece hattatlardan gelmiştir ancak hattatların direnişi de kendi yazdıkları kitapların(hadis, tefsir, kelam) matbaada basım yapılmayacağını öğrenmesi ile sona

[4]Nurettin Güz, "Osmanlı Basını", **Selçuk İletişim Dergisi**, C.1, 3 (2000), s.40.
[5]Aydın Çakmak, **Milli Mücadele Döneminde Giresun'da Yayınlanan Bir Dergi: Işık (1918-1923)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s.6.
[6]Ertuğrul Çakır, **Milli Mücadele Dönemi'nde İstanbul'da Yayınlanan Bir Gazete: Payitaht**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s.1-2.

ermiştir.[7]Darü't Tıbaat'ül- Amire adı ile faaliyete geçen bu ilk matbaa da ilk basılan kitap ise Kitab-ı Lügat-ı Vankulu'dur.[8]

İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaadan sonra ise ikinci olarak kurulan Osmanlı Matbaası, Hendeshane Matbaası'dır. Ancak Fransız elçiliği tarafından kurulan bu matbaa önemli bir faaliyette bulunamamıştır.

Osmanlı Devleti'ndeki ilk gazete ise1795 yılında yayınlanan Fransızların çıkardığı Bulletin des Nouvelles'tir. Bu gazetenin ardından yabancı dilde pek çok gazete yayınlanmıştır. Ayrıca bu tarihten itibaren, II. Abdülhamit dönemine kadar, ülkede gerek devlet tarafından, gerek şahıslar tarafından veya cemiyetler tarafından gazeteler çıkarılmıştır.[9] Osmanlı matbaacılığının gelişmesiyle, 19.yüzyılın başında bu sefer devlet bizzat matbaa kurmuştur.1802'de faaliyete başlayan bu matbaa ise 'Darü't- Tıbaatü'l-Cedide' ismini almakla beraber Üsküdar'da kurulduğu için Üsküdar Matbaası olarak bilinmektedir.

1730'larda Osmanlı matbaacılığı tesis edilmiş olmasına rağmen, 1870'lere kadar gerçek anlamda bir yayım ortamının varlığından söz etmek oldukça güçtür. Geçen süreçte Osmanlı Devleti birçok alanda gelişim kaydetmiş fakat kültür alanındaki gelişim çok yavaş seyretmiştir. Tanzimat'ın ilanından sonra ise kültürel modernleşmede bir ilerleme söz konusu olmuş ve yeni bir aydın tipinin ortaya çıkmasıyla birlikte bu aydınların Batı'dan aktardığı araçlardan olan gazete ve dergi ile Osmanlı Devleti'nde yeni bir yayım dünyası oluşmuştur. Matbaacılığın 19.yüzyılda gelişmesine asıl katkıyı böylece basın yapmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki basının gelişmesine ön ayak olan ilk matbaa ise Takvimhane-i Amire'dir.Bu basımevi öncelikle 1864'te Topkapı'da sur içinde bir binaya taşınmış, ardından Darüt't-Tıbaatü'l-Cedide adındaki bir matbaa birleştirilmiş ve Matbaa-i Amire adını almıştır.[10]

1816 yılında çıkan Curnalü'l-Irak ise ilk Türkçe yayınlanan gazetedir ve Türkçe-Arapça olarak yayımlanmıştır.[11] Takvim-i Vekayi yayımlanmadan önce[12] ise Vekayi-i Mısriyye adlı gazeteyi görmekteyiz ve bu gazete Mehmet Ali Paşa'nın yarı Arapça yarı Türkçe olarak 2 Aralık 1828'de Kahire'de ilk sayısını neşrettirdiği bir gazetedir. Osmanlı yöneticileri daha

[7]N. Serpil Altuntek, ''İlk Türk Matbaasının Kuruluşu ve İbrahim Müteferrika'', **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,**C.10, 1(1993), s.195.
[8]İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, T.T.K. Yayınları, C.IV, Ankara 1988, s.514.
[9]Gülser Oğuz, ''İttihat ve Terakki Cemiyeti ve II. Abdülhamit'', **Cappadocia Journal of History and Social Sciences**, 1 (Aralık 2013), s.21.
[10]Çakır, **agt**, s.3.
[11]Emrullah Küçükyılmaz, **Tanzimat Dönemi İstanbul Gazetelerinden Basiret Gazetesi (1871)(Değerlendirme-İndeks)**, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2015, s.1.
[12]Kenan Demir, ''Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler'', **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Journal of Social Sciences,** 5 (Nisan 2014), s.60.

sonra bir resmi gazete çıkarılmasına karar vermişlerdir.1 Kasım 1831 tarihinde Takvim-i Vekayi gazetesi Türkçe olarak padişahın izniyle yayımlanmıştır.[13]Böylelikle 1 Kasım 1831'de Takvim-i Vekayi'nin yayınlanmasıyla gerçek anlamda Türk basın hayatı başlamıştır. Takvim-i Vekayi gazetesini 1840 tarihinde çıkmaya başlayan Ceride-i Havadis izlemiştir. 1860 tarihinde ise Tercüman-ı Ahval gazetesi Agâh Efendi tarafından çıkarılmıştır.[14] Bu gazeteyi diğer gazetelerden ayıran en önemli özellik, devletten yardım almaksızın bir vatandaş tarafından çıkartılmış olmasıdır. Ceride-i Havadis ile arasında oluşan rekabetten dolayı ise iki gazetede uyarılarla karşı karşıya kalmıştır. Tercüman-ı Ahval altı yıllık yayın hayatına, başka gazetelerin çıkmasıyla kaybettiği tirajından dolayı son vermiştir.[15]Şinasi'nin Tasvir-i Efkâr'ı ise 1862 yılında çıkartılmıştır. William Churchill'in yarı resmi nitelikli Ceride-i Havadis'i (1840), Agâh Efendi'nin ilk özel Türkçe gazete olan Tercüman-ı Ahval'i (1860) ve Şinasi'nin Tasvir-i Efkâr'ı Türk basın hayatının (Takvim-i Vekayi ayrı tutulmak suretiyle) üç sacayağı olma özelliğine sahiptirler.[16]

Basının veya küçük çaptaki gazeteciliğin Türk siyasi, sosyal, ekonomik yaşamına dair pek çok yenilik getirdiği ise aşikârdır.[17] Ancak kaydedilen aşamalara ve yeniliklere rağmen Türk basınının yabancı medya ile kıyaslanabilecek bir düzeye geldiği savunulamaz. Osmanlı'da gazetecilik faaliyetleri ile direk olarak ilgilenebilmek amacı ile 1864 yılında "Basın Tüzüğü'' oluşturulmuştur.[18] Böylece Osmanlı Devleti'nde gazete ve dergi çıkartabilmek ruhsat alma koşuluna bağlanmış oldu. Ayrıca bu nizamname ile Osmanlı Devleti'ne dair karşıt görüş taşıyan hiçbir yazının, yurt dışından devlet sınırları içine sokulmasına izin verilmemiştir. Yasaklamalar sadece yurt dışı ile kalmamış, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde devletin huzuruna yönelik suçların yapılmasını teşvik edenler, padişaha karşı hoş olmayan tavırda bulunup söz söyleyen yayınlar hakkında bir aydan tamamen kapatmaya varan cezalar getirilmişti.[19]

Osmanlı basınında, basın ile hükümet arasında büyük bir mücadele vardı. Basının üzerinde var olan baskıdan dolayı gazetecilerin ve aydınların bazıları yurt dışına kaçarak, padişahın

[13]Küçükyılmaz, **agt**, s.1.
[14]İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s.5.
[15]Hamza Çakır, "Tercümân-ı Ahvâl", **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2011, s.497.
[16]Aydın Çakmak, **Milli Mücadele Döneminde Giresun'da Yayınlanan Bir Dergi: Işık (1918-1923)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s.7.
[17]Fehim Kuruloğlu, ''Alper Ersaydı- Türklüğün Anadolu'dan Tasfiyesi: Alemdar Gazetesi'ne Göre Mütareke Döneminde İttihatçılık, AKY Yayınları, Uşak 2011, 226+30. ISBN:6056157028'', **Tarih Okulu**, 9 (Ocak-Nisan 2011), s.211.
[18]Suat Gezgin, ''Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi'', **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** C.18, 2003, s.9.
[19]Orhan Koloğlu, ''Osmanlılarda Basın ve Kamuoyu'', **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul 1994, s.185.

şahsına ve uygulanmakta olan rejime yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır.[20] 1867 tarihinde yürürlüğe konulmuş olan Ali Kararname ile hükümete gazete kapatma yetkisi verilmiştir. Bu kararnamelerin yürürlüğe konulmasındaki amaçlanan nokta ise, basın yolu ile hükümet aleyhtarı fikirlerin yayılmasını önlemek olmuştur. [21]

Sultan Abdülaziz'den sonra tahta çıkan sultan V.Murat basın ile ilgili yaşanan tüm olayları olumlu hale getirmek için yurt dışına çıkmak zorunda kalan bütün gazete ve gazetecilere af getirmiştir. V.Murat'ın bu hareketi ile iktidar ve basın arasında geçicide olsa bir barış sağlanmıştır.

Sultan V. Murat ise sağlık problemlerinden dolayı tahtı kardeşi II. Abdülhamit'e bırakmıştır.[22] II. Abdülhamit yakın tarihimizin en büyük bilmecelerinden birisidir.[23] Aslında II. Abdülhamit'i iktidara taşıyan güç ise meşrutiyet yanlısı olan Genç Osmanlılar hareketi olmuştur.[24]Aynı zamanda 1.Meşrutiyetin yürürlüğe girmesi ile basın özgürlüğü, olumlu anlamda gelişme yaşamıştır.[25] Ancak II. Abdülhamit, Rusya ile 1878 yılında yaşanan sorunu neden olarak göstermiş ve savaş hazırlıklarını başlatmıştır[26] ayrıca ilan ettiği meşrutiyeti, meclisi kapatarak bir nevi feshetmiştir. Bu tavrı ile kendini tahta taşıyan muhalif yapıyı yeniden canlandırmış olmuştur.[27] Abdülhamit'in Meclis-i Mebusan'ı feshederek anayasayı askıya alması gazetecilerin tepkisini çekmişti. İktidar ile basın arasında böylece bir mücadele baş göstermiş oldu. Mevcut mücadelede birçok basın organı kapatıldı ve birçok gazeteci sürgüne gönderildi.[28]Yurt dışına sürgün edilen yönetime muhalif gazeteciler tarafından çıkarılan gazeteler, padişaha muhalefet etmek ve meşrutiyet fikirlerini yaymayı amaç edinmişlerdi.[29]Böylece padişaha muhalif olan kişiler, fikirlerinin yayımında gazetenin gücünü çok iyi anlamış oldular.

İtilaf Devletleri'nce ve İstanbul Hükümeti'nce yapılan tüm baskıların sebebi Anadolu'da meydana gelen Milli Mücadele coşkusunu dindirmektir. Kuva-yı Milliye İstanbul Hükümeti'ne göre, eşkıya sayılabilecek güçlerden oluşmaktaydı: Bu nedenle Anadolu'daki

[20]Şerif Demir, ''İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti'nde Görünümü (1831-1918)'', **The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science**, 33(2015), s.371.
[21]Gezgin, **agm**, s.9.
[22]Demir, **agm**, s.371.
[23]Mustafa Armağan, **Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.37.
[24]Hüseyin Vehbi İmamoğlu, ''Sultan Abdülhamid'e Muhalefet: İttihat ve Terakki Cemiyeti ve I. Dünya Savaşına Giden Yol'', **The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science**, 39(2015), s.223.
[25]Oğuz, **agm**, s.21.
[26]Gezgin, **agm**, s.9.
[27]İmamoğlu, **agm**, s.223.
[28]Demir, **agm**, s.371.
[29]Oğuz, **agm**, s.21.

mücadeleyi anlatmak, ayrıca bu durumu basında desteklemek için devletin dış politikasına göre ters bir davranış idi(!).Bu mantık sonucunda ise, birçok vatansever gazeteci sorguya çekiliyor ve tutuklanıyordu. Ancak tüm bu yaşatılan engellemelere karşın Milli Mücadele'yi destekleyen basın, doğru kabul ettiği bu durumun peşinde sonuna kadar durmuş ve Milli Mücadele'nin başarı ile sonuçlanmasında da destekleyici bir güç olmuştur.[30]

Her dönemde olduğu gibi Milli Mücadele Dönemi'nde de muhalefete karşı olan basın mevcuttu. Milli Mücadele'deki olayların çokluğu ve değişikliği ile mücadelenin görünüşü bir kargaşayı andırır. Tüm bunların sonucunda birbiri ile iç içe girmiş, birbirinden ayrılması zor olaylar zinciri ortaya çıkmıştır.[31]

1918 - 1923 yıllarını kapsayan bu dönemde iki tane hükümet mevcuttu, biri Osmanlı Hükümeti bu hükümetin merkezi İstanbul'da, diğer hükümet ise Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti idi bu hükümetin merkezi ise Ankara'da bulunmaktaydı. Bu hükümetlerden işgal kuvvetleri ile birlik olan hükümet Osmanlı Hükümeti, ülkenin hiçbir işgalci devletin boyunduruğu altında kalmaması için uğraşan hükümet ise Ankara Hükümeti idi. Basında da durum aynı şekilde idi, iki gruba ayrılmış bir basından bahsetmek mümkündü, İstanbul ve Anadolu basını.[32] Milli Mücadele'de ki basın ise üç grupta toplanabilirdi: Mücadele'ye taraftar olan basın, Mücadele karşıtı basın ve yabancı basın. Mücadele karşıtı basın; Anadolu'nun kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesine ateş püskürürken, İstanbul Hükümeti'nin Anadolu hareketi karşısındaki önlem ve uygulamalarına da geniş yer vermiş, propagandacılığını yapmış, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı ise hakarete varan, tahrik edici bir tutum takınmıştır. Bunlar Peyam-ı Sabah, Alemdar ve Yeni İstanbul (Türkçe, İstanbul)adlı gazetelerdir.[33]

Milli Mücadele ile beraber basın da Anadolu ve İstanbul basını olmak üzere ikiye ayrılma durumu söz konusuydu.[34] Ancak Cumhuriyet'e kadar olan süreç içerisinde Türk basınının odak noktasını İstanbul teşkil etmiştir. İstanbul'un Mart 1920'de işgal edilmesi ile basın, işgal ve sansürün etkisi ile hür bir ortamdan uzaklaşmıştır.[35]Ayrıca İstanbul basını, İstanbul'un işgalinden önce padişahın, 16 Mart 1920'de işgalden sonra ise hem padişahın hem de işgalci kuvvetlerin baskısı altına girdiği için bağımsızlığı söz konusu değildi. Bu sebeple İstanbul

[30]Hülya Baykal, ''Milli Mücadele'de Basın'',**Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IV, 11(1988), s.473.
[31]Sabahaddin Selek, **Anadolu İhtilali**, Kastaş Yayınları, İstanbul 1965, s.39.
[32]M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, s.336.
[33]Baykal, **agm**, s.471.
[34]Tülay Alim Baran, **Vasıf Çınar ve İzmir'e Doğru Gazetesi Yazıları**, Arma Yayınları, İstanbul 2001, s.34.
[35]Nurettin Güz, **Türkiye'de Basın – İktidar İlişkileri (1920-1927)**, Ankara Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, Ankara 1991, s.9.

gazetelerinin pek çok sayfası boş olarak yayımlanmıştır. Örneğin Tasvir-i Efkâr'ın 23 Mayıs 1919 tarihli 2732 nolu, 17 Mayıs 1919 tarihli 2729 sayılı nüshaları hemen hemen bu şekilde yayımlanmıştır.[36]

Ankara Hükümeti tarafından mücadelenin sesini duyurabilmek amaçlı Ankara Basını oluşturulmuştur, bunun sebebi ise basında uygulanan sansürdür. Ankara basını, İstanbul ve Anadolu basınına da haber yönünden yardımcı olmuştur.[37]Çünkü İstanbul basını için var olan sansür Anadolu basınında yoktu. Anadolu basını gerçekleri görme konusunda İstanbul basınına oranla daha yakın olmakla beraber Milli Mücadele'yi de desteklemekteydi. Bu durumun en büyük etkeni, Anadolu basının padişah otoritesinde olmayışı ve işgal altında bulunmamasıydı.[38]İstanbul'daki bu durumu hoş karşılamayan, Milli Mücadele'ye destek veren basın mensupları İstanbul'dan kaçarak Ankara'ya gelmişlerdir.[39] Ancak İstanbul basının Ankara basınına göre, Türk basınının haber alma kaynaklarına bakıldığında imkânının çok olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise, Anadolu gazetelerinin haber ajansları ile bağlantı içinde olabilme, dış ülkelere muhabir gönderebilme gibi olanakları bulunmamaktaydı.[40]

Milli Mücadele'yi destekleyen İstanbul basınındaki gazeteler, Zaman, Tasvir-i Efkâr, Vakit, İkdam, İstiklal, Tercüman-ı Hakikat, İleri ve Yenigün'dür. Milli Mücadele taraftarı Anadolu basını ise, İzmir'e Doğru, Açıksöz, Arkadaş, Albayrak, Anadolu, Babalık, Dertli, Işık, Emel, Öğüt, İstiklal, İrade-i Milliye ve Hâkimiyet-i Milliye gibi gazetelerdir.[41] Milli Mücadele'yi desteklemeyen basının sayısı az da olsa mevcuttu, bunlardan bazılarını örnek olarak vermek gerekirse Ferda, İrşat, Zafer gibi gazetelerdir.[42]

Milletin kurtuluşuna inanarak harekete geçen Mustafa Kemal Paşa'dan, doğuda silahları teslim etmeyerek düzenli birliklere sahip olan Kazım Karabekir'e kadar birçok kahramanın etkisi olan hareketin Misak-ı Milli ruhu çerçevesinde hareket etmesi Milli Mücadele'yi başarıya götüren en önemli etkenler olmuştur. Tüm bunların yanında, Milli Mücadele Dönemi toplumunu ayakta tutmayı sağlayan kurumların başında ise basın gelmektedir.[43]

---

[36]Yücel Özkaya, **Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın**, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Ankara 1989, s.16-17.
[37]Güz, **age**, s.9.
[38]Özkaya, **age**, s.22-23.
[39]Özkaya, **age**, s.43.
[40]Mustafa Özdemir, ''Mütareke Dönemi Siyasi Akımların Türk Basınındaki Yansımaları'', **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.7, 16 (2008), s.206.
[41]İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, TTK Yayınları, Ankara 1989, s.XIV. XXI.
[42]Öztoprak, **age**, s.XIV. XXI.
[43]Bünyamin Ayhan, ''Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basın'', **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19(2005), s.77-78.

Hem İstanbul'da hem de Anadolu'da büyük çapta destek gören Milli Mücadele, o dönemdeki çoğu gazete tarafından da takip edilmiştir.[44]Bu sebeple basının Milli Mücadele tarihi içerisinde yeri oldukça önemlidir.

[44]Bengü Bolat, ''Milli Mücadele Taraftarlığından Cumhuriyet Karşıtlığına Velid Ebuzziya'', **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** 28 (2014), s.151.

BÖLÜM I

ALEMDAR GAZETESİ'NİN TARİHİ

I.I. Refi Cevat'ın Hayatı

Öncelikle Refi Cevat'ın geçmişini incelemek, gazetenin yayın hayatını anlayabilmek için yararlı olacaktır. Kökenleri Seydişehir'den olmasına rağmen Konya'ya yerleşmiş bir ailenin çocuğudur. Babası Ali Muhittin Paşa'nın ilk görevi sırasında[45]Şam'da 1890 yılında doğdu. Annesi Makbule Hanım, babası Muhittin Paşadır.[46]. Ailenin ilk çocuğu olan Refi Cevat, babasının sürekli olarak tayinin çıkması sebebi ile Şam Defterdarlığı'ndan emekli olan dedesi tarafından İstanbul'a götürülmüş ve eğitimi dedesi tarafından üstlenilmiştir. Refi Cevat'ın annesi, dedesi ve anneannesinin tek çocuğu olduğu için torunlarının sorumluluğunu üstlerine almışlardı. Eğitim hayatı Vefa'da Taş Mektep'te başlamış Veznecilerdeki Şems'ül Maarif denilen özel bir okulla devam etmiştir. Refik Halit (Karay) ile bu okul sıralarında başlayan arkadaşlığı Galatasaray'da ve sonraki zamanlarda da devam etmiştir.

Rüştiyeden sonra Galatasaray Sultanisi'ne kaydolmuştur. Refi Cevat'ın Galatasaray Sultanisin de görmüş olduğu eğitim, kendisinin siyasî fikirlerinin oluşmasında en önemli etken olmuştur. Sultanîde, her ne kadar kitap ve derslerde bahsi geçmese de verilen eğitim sınırsız monarşiye karşı, hürriyet yanlısıydı. Uzun yıllar boyunca süren esaretin bittiğini anlatırcasına 'hürriyetin ilânı' tabir edilen 1876 Kanuni Esasi'nin tekrar yürürlüğe konduğu günlerde Refi Cevat, Galatasaray Sultanîsi'nde öğrenciliğine devam etmekteydi. Dolayısıyla o, Meşrutiyet'in müsebbibi İttihat ve Terakki'nin hayranlarından biridir. Refi Cevat'ın en başlarda yeni rejime ve Sultan Abdülhamit'e dair bir eleştirisi yoktu. Bu konudaki fikirleri, Milli Mücadele Dönemi'nde yaşanan durumlara göre değişim göstermiştir. Refi Cevat'ın öğrencilik dönemine denk gelen 31 Mart Vakası Meşrutiyet'e ve İttihat ve Terakki'ye yönelik en önemli

[45]Necmi Uyanık-Sebahattin Mıhçı, ''Refi Cevat'ta Siyasi Düşüncenin Değişimi Üzerine'', **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 12(2014),s.319.
[46]Abdullah Acehan, ''Refii Cevat Ulunay ve Alemdar Gazetesi'', **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 188(Ekim 2010),s.120.

hareketlerden biri olmuştur.Refi Cevat bir zaman sonra 31 Mart Vakası'na sebep olarak İttihat ve Terakki'yi gösterse de, ayaklanmanın olduğu dönemde İttihat ve Terakki saflarındaydı.[47]

1909'da Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra Tanin daha sonra İkdam gazetelerinde yazmaya başladı.[48] Refi Cevat'ın karşıt bir ortamda yer alışı ise, Tanin Gazetesi'nden ayrılıp İkdam Gazetesi'ne geçmesiyle olmuştur. İkdam Gazetesi'nin kadrosuna katıldığında henüz 20 yaşındaydı ve gazeteciliğin her alanında yetişmesi İkdam Gazetesi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde ki siyasi cinayetler, patlak veren isyanlar, yolsuzluk iddiaları gibi olaylar Refi Cevat'ın sıklıkla eleştirdiği konular olmuşlardır. Gazetecilik alanında Cevat'ın gelişimine katkı sağlayan en önemli yer İkdam Gazetesi olmuştur. Gazeteye siyasi bir katkı olmamış sadece röportaj muhabirliği yapmıştır.[49]

20 yaşına geldiği zaman ise Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yarı resmi yayın organı sayılabilecek Şehrah'da yazı işleri müdürlüğü görevine getirilmiştir.1911 - 1912'den itibaren de kendisi ile birlikte özleşecek olan Alemdar Gazetesi'ne sahip olmuştur.[50]

11 Haziran 1913 günü gerçekleşen Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden sonra[51] gazetesi kapatılıp, Sinop'a sürgüne gönderilmiştir. Sürgün hayatı 1913 senesinden itibaren 5 sene sürmüş Sinop, Çorum ve Konya illerinde gerçekleşmiştir.[52] Refi Cevat, Refik Halit Karay, Namık Kemal gibi birkaç defa sürgüne maruz kalanlardandır. Ülke sınırları içinde Sinop'ta başlayıp, Çorum'da devam edip Konya'da son bulan sürgünü, 1924 yılında 150'likler listesine isminin dâhil edilmesi ile yurt dışında devam emiştir.[53]

Refi Cevat, İttihatçılara karşı olan kişisel kinini gazetesi aracılığıyla kurumsallaştırmıştır. Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması ile 1922 tarihinde Alemdar gazetesi kapatılmış ve Refi Cevat daha Lozan görüşmeleri başlamadan korkup, hesap veremeyeceğinin düşünerek 1922 Kasımında İngilizlere sığınmış ve onların aracılığıyla Türkiye'den ayrılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1924 yılında aldığı karar gereğince 150'likler listesine dâhil edilmiş ve 1927 yılındaki bir kanunla diğer yüz ellilikler ile birlikte vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bir müddet Suriye'de kaldıktan sonra Paris'te uzun süre ikamet etmek zorunda kalmıştır. Paris'te Grant Otel adında berber dükkânında "Jan" adıyla saç yıkayarak ve ortalık hizmeti yaparak

[47]Uyanık, Mıhçı,**agm**, s.319,320,321.
[48]Acehan, **agm**, s.120.
[49]Uyanık, Mıhçı, **agm**, s.322-323.
[50]Uyanık, Mıhçı**, agm**, s.318.
[51]Acehan, **agm**, s.120.
[52]Alper Ersaydı, **Alemdar Gazetesine Göre Mütareke Dönemi Başında İttihatçılar ve İttihatçılık**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.8.
[53]Acehan, **agm**, s.120.

geçimini sağlamıştır. Ayrıca 1932 yılından itibaren garajlarda otomobil yıkadığı ve Natan Sineması'nda bilet kontrolörlüğü yaptığı tespit edilmiştir. 1938 yılında bütün Yüz ellilikler affedildiğinden Refi Cevat'ta bu durumdan yararlanarak anavatana geri dönüş yapmış, gazetecilik hayatına politika dışında yazılar yazarak devam etmiş ve 1965 yılında vefat etmiştir.[54]

I.II. Alemdar Gazetesi'nin Şekil ve Muhtevası

İkinci Meşrutiyet döneminde yayın hayatına başlayan Alemdar Gazetesi, Milli Mücadele Dönemi'nde yeniden yayın hayatına başlamış olmakla beraber gerek tutumunda gerekse gazetenin özelliklerinde değişime gitmiştir. 1911 - 1912 yıllarından itibaren Refi Cevat kendi ile özleşecek olan gazeteyi, Pehlivan Kadri ile beraber kurmuştur.

Refi Cevat (Ulunay) , Mahmut Şevket Paşa suikastından sonra diğer İttihatçı muhalifleriyle birlikte Sinop'a sürgün edilmiştir ve bu sebeple gazete kapatılmıştır. 1913 senesinden itibaren farklı şehirlerde (Sinop, Çorum, Konya) sürgün hayatı yaşamıştır.[55]Refi Cevat diğer İttihat ve Terakki muhalifleri gibi cemiyetten intikam alacağı günün hayali ile yaşamıştır.

1918 yılına kadar sürgün hayatı yaşadıktan sonra, 15 Aralık 1918 tarihinde gazetenin tekrar yayınlanmaya başlandığı görülmektedir.[56] Gazetenin başyazarı olan Refi Cevat (Ulunay)'ın başlangıç tarihinden itibaren görünen yıkıcı etkinlikleri "yüz ellilikler" listesine alınmasına kadar devam etmiştir.[57] Alemdar Gazetesi'nde Refi Cevat, Aka Gündüz, Ahmet Kadri, Mustafa Sabri, Fazıl Ahmet, Şehsuvarzade Osman ve Doktor Selahattin Beylerin yazılarıyla gazeteye katkıda bulundukları tespit edilmiştir. M. Nuri İnuğur, Refik Halid Karay'ın bu gazetede bazen "Aydede" ve "Kirpi" imzası ile ancak genellikle de "Refik Halid" imzasıyla Milli Mücadele aleyhinde yazılar yazdığını söylemekte ve Hafız İsmail, Doktor Selahattin, Muammer Asaf ve Nasrettin Hoca imzalı yazıların içinde Milli Mücadele'yi yönetenlerin "serseri", "serseri başı", "çete reisi" olarak nitelendirildiğini yazmaktadır.[58]

1920 tarihli Alemdar Gazetesi'nde başmuharrir olarak Refi Cevat gösterilmiş, fakat gazetenin sahibi hakkında bilgi verilmemiştir.[59] Aynı tarihli bir diğer nüshada ise; "Müdür-i Mesul

[54]Ersaydı, **agt**, s.11-12.
[55]Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006,s.93.
[56]Orhan Koloğlu, **Aydınlarımızın Bunalım Yılı: 1918,** Boyut Kitapları, İstanbul 2000, s.48,56,59,60.
[57]Nurşen Mazıcı, **Belgelerle Atatürk Döneminde Muhalefet (1919-1926)**, Dilmen Yayınevi, İstanbul 1984, s.115.
[58]M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, s.342.
[59]AG., Adet 2846-644, ''*Baş Muharrir Refi Cevat*'', 24 Haziran 1920, Perşembe, s.1.

Ahmet Kadri, başmuharrir de Refi Cevat"olarak belirtilmiştir.[60]1921 yılına gelindiğinde gazetenin müdürünün değiştiğini ve müdürlüğe Mahir Sait'in geldiği görülmektedir. Ayrıca aynı şekilde başmuharrirliğinde Mahir Sait tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu tarihlerdeki baş makalelerde ad ve soyadının baş harflerinden oluşan imzaları bulunmaktadır.[61]1921 yılındaki başka bir nüshada ise bu kez müdür olarak görülen kişi Ahmet Kadri'dir.[62]

Gazetenin fiyatı ile ilgili ise şu bilgiler görülmektedir: "abone şeraiti: Taşra için seneliği 250 guruş, altı aylığı 450 guruş, nüshası her yerde 100 paradır. Memalik-i ecnebiye için, seneliği 1150 guruş, altı aylığı 600 guruş'tur. Geçen nüshalar 5 guruş'tur''.[63]1921 seneli başka bir nüshada ise fiyatlardaki değişiklikler göze çarpmaktadır. Nüshadaki bilgiler şu şekildedir: "abone şeraiti: Taşra için seneliği 950 guruş, altı aylığı 500 guruş, üç aylığı 260 guruş, Memalik-i ecnebiye için seneliği 1300 guruş, altı aylığı 680 guruş, üç aylığı ise 350 guruştur. Günü geçen nüshalar 5 guruş'tur. Nüshası 100 paradır.[64]

Gazete, Alemdar adı ile yayınlandığı dönemde, 1920 yılında Cumartesi günleri "Nüsha-i Edebiyye'' adıyla bir ek de yayınlamayı sürdürmüştür.[65]Alemdar Gazetesi'nin baş makalelerinde Refi Cevat'ın yazılarının daha az çıktığını ve onun yerine Mustafa Sabri imzalı başmakalelerin çıktığını görüyoruz.[66]Gazetenin baş tarafında ise "Her gün sabahları neşrolunur, Müstakil-ül Efkâr Osmanlı Gazetesidir'' ifadesinin yazdığını görmekteyiz.1921 yılına gelindiğinde gazetenin baş tarafında "gazetenin saltanat-ı meşruta taraftarı'' olduğu belirtilmiştir.[67]

I.III. Alemdar Gazetesi Yayın Kadrosu

I.III. I. Aka Gündüz

Asıl adı Hüseyin Avni olan yazar, yazılarında farklı isimler kullanmış ve sonuncu adı olan Aka Gündüz ile tanınmıştır. Rumeli'nin Alasonya kasabasında dünyaya gelmiştir.[68]Aka

[60]AG., Adet 2887-587, ''*Müdür-i Mesul Ahmet Kadri, Baş Muharrir Refi Cevat''*, 2 Ağustos 1920, Pazartesi, s.1.
[61]AG., No:2, 29 Mart 1921, Pazartesi, s.1.
[62]AG., No:740-340, 13 Kanun-i Sani 1921, Pazartesi, s.1.
[63]AG., No:740-30, ''*Abone Şeraiti''* , 8 Kanun-i Sani 1921, Cumartesi, s.1.
[64]AG., No:87, ''*Abone Şeraiti''* , 24 Haziran 1921, Cuma, s.1.
[65]Resul Değirmenci, **Mondros'tan Gümrü'ye Türk Basınında Ermeni Sorunu (1918-1920) (Alemdar ve Hadisat Gazeteleri)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003, s.8.
[66]AG., No:3056-706, 2 Kanun-i Sani 1920, Pazartesi.
[67]AG., No:2, 29 Mart 1921, Çarşamba, s.1.
[68]Sema Uğurcan, ''Aka Gündüz'', C.2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 1989, s.208.

Gündüzün babası Binbaşı Kadri Bey, annesi ise Melek Hanımdır. Babasının asker olması nedeni ile dağınık bir aile hayatı yaşamışlardır. Sürekli yaşadığı göçler Aka Gündüz'ü de olumsuz etkilemiştir.

Gündüz henüz küçük yaştayken, annesinin vefatını tatmış ve ardından babası yeni bir evlilik yapmıştır. Üvey annesi tarafından pek sevilmeyen Aka Gündüz'ün talihsizlikler peşini bırakmamış ve bir zaman sonrada babası hapis cezası almıştır. İlk eğitimine Serez'de İncili Mektep'te başlar. İncili Mektep'in ardından gittiği okullar ise Şemsi Hoca'nın Selanik'teki ilk mektebi, Selanik Askeri Rüştiyesi'dir. Yazar, 1897'deki Türk-Yunan Savaş'ından, 1923'deki Cumhuriyet'in ilanına ve sonrasındaki tüm olaylara tanıklık etmiş bir yazardır.[69]

Edebiyat hayatına henüz çocuk sayılabilecek bir çağda, 16 yaşında girmiştir.1901 yılında Mecmua-i Edebiyye'de çıkan bir şiiri ile yayın hayatına girmiştir. Dergilerde, gazetelerde yazdıkları şiir ve makalelerle büyük ilgi toplamış bunun yanı sıra bir akşam gazetesi çıkarmıştır. Yazılarının yer aldığı bazı gazete ve dergiler ise şunlardır: Çocuk Bahçesi Dergisi, Genç Kalemler Dergisi, Zaman Gazetesi, Akşam Gazetesi, Alemdar Gazetesi, Hizmet Gazetesi, Tanin Gazetesi, İkdam Gazetesi gibi daha pek çok gazete ve dergilerde yazdığı yazılar ile gazeteciliği ve yazarlığını sürdürmüştür.

Gazeteciliği ve yazarlığının yanı sıra 1932 – 1946 yılları arasında Ankara Milletvekilliği yapmış 6 Kasım 1958 de ise vefat etmiştir.[70]

I.III.II. Fazıl Ahmet Aykaç

22 Temmuz 1884 yılında Beyazıt'ta doğan Fazıl Ahmet'in babası Mehmet Cemal Bey, annesi ise Sabire hanımdır.[71] İlk eğitimini Numune-i Terakki Mektebi'nde, rüştiyeyi Gümüşhane'de, İdadiyi ise Musul'da tamamlamıştı. Çocukluğunun başlarında resim ve çizgiye ilgi duyduğunu belirten Ahmet daha sonra şiirle ilgilenmeye başlamış ve ilk denemelerini ise Seyyare'de yazmıştır. Seyyare dışında Hilal, Tanin, Alemdar, Akşam gibi gazete ve mecmualarda da yazmıştır. Seyyare mecmuasındaki yazdığı yazıların etkisi ile 1908 yılında

[69]Metin Oktay, Aka Gündüz'ün Hayatı,Sanatı ve Eserleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2008, s.13.
[70] Uğurcan, **agm**, s.208.
[71]Ali Şükrü Çoruk, Fazıl Ahmet Aykaç(Hayatı ve Eserleri), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s.1.

Darülmuallimin'e hoca olarak atandı.[72] Sonraki yıllarda ise, Galatasaray Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı ayrıca Barut ve Mevadd-ı İnfilakiyye İnhisarında çalıştı.[73]

I.III. III. Mustafa Sabri Efendi

21 Haziran 1869 yılında Tokat'ta doğdu. Memleketinde başlayan öğrenimine, Tokat, Kayseri ve İstanbul illerinde devam etmiştir.[74] 1890 yılına gelindiğinde ise, ruus imtihanını kazanarak fatih cami müderrisliğine atandı. Bu atamadan 6 yıl sonra Beşiktaş Asariye Cami İmamlığı'nda görev aldı.1899-1904 yılları arasında ise Yıldız Sarayı kütüphanesinde çalıştı. Bir zaman sonra Cemiyet-i İlmiyye-i İslamiyye'nin reisliğine seçildi ve cemiyete ait olan Beyanülhak adlı dergide makaleler yazdı.

Makalelerini Peyam-ı Sabah, İkdam, Yarın, Alemdar gibi gazetelerde de yazdı. Ayrıca Sabri, içinde bulunduğu şartlar sebebi ile de siyasete ilgi duymuştur. İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile tokat mebusu olarak meclise girmiştir. İlk önceleri İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ilgi duymasına rağmen bir zaman sonra bu harekete karşı bir mücadeleye girişti.[75]

1919 yılında ise tekrar kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkasının kurucuları arasın olmakla beraber etkin bir role de sahiptir. Sultan Vahdettin'in fermanı ile Damat Ferit Paşa kabinesinde şeyhülislam olarak tayin edilir. Osmanlı Devleti'nin en zor döneminde bu görevi icra etmiştir.[76] Şura-yı Saltanat'a katılarak, Sevr anlaşmasının imzalanmasını savunmuştu. Bunun yanı sıra, Milli Mücadele'ye karşı tedbirler alınmasını önerdi ancak kabul görmeyince görevinden istifa etti. Cumhuriyet'in ilanı ile 150'likler listesine oğlu ile dâhil edilmesinin üzerine ailesini de alarak İskenderiye'ye gitti. Bu göç edişi ise, Kahire, Mısır, Medine, Lübnan ve Romanya takip etmiştir.12 Mart 1954 tarihinde ise Kahire'de vefat etti ve Abbasiye'ye defnedildi.[77]

---

[72] Kazım Yetiş, ''Aykaç, Fazıl Ahmet'', **T.D.V İslam Ansiklopedisi,** C.4,Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 1991, s.254.
[73]Çoruk, **agt**, s.55.
[74] Mehmet Nam, ''Tarihin Kırılma Noktasında Son Şeyhülislamlardan Mustafa Sabri Efendi'', **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi** Dergisi, 23(2010), s.98.
[75]Yusuf Şevki Yavuz, ''Mustafa Sabri Efendi'', **T.D.V İslam Ansiklopedisi**, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2006, s.350.
[76] Nam, **agm**, s.104.
[77]Yavuz, **agm**, s.351.

I.III. IV. Refik Halit Karay

15 Mart 1888 tarihinde İstanbul'un Beylerbeyi semtinde doğdu. Babası, o yıllar maliye baş veznedarı olan Mehmed Halit Bey, annesi ise Nefise Ruhsar Hanım'dır. Okumaya evde başlayan Halit'in ilk öğretmeni dayısı İhsan Bey'dir. İlköğrenimini Şemsülmaarif Mektebi ile Taşmektep'te tamamlamıştır. On yıl süren eğitim hayatı süresince okula gitmekten mutlu olmadığını söyleyen Halit, okuldan her fırsat bulduğunda da kaçtığını söylüyordu. On iki yaşına geldiğinde ise, Galatasaray Lisesi'ne başlar ancak oradaki eğitimini de bir kızgınlık sonucunda okulu terk etmesi ile biter.[78]

Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile Servet-i Fünun ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde çalışmaya başladı. Daha sonrasında ise kendine ait olan Havadis gazetesini çıkarttı. Bazı dergilerde imzasız ve Kirpi takma adı ile siyasi yazılar yazıyordu ve Mahmut Şevket Paşa'nın katli ile suçlananlar arasında yer alması sebebi ile Sinop, Çorum, Konya illerine sürgüne gönderildi. Mütarekeyi takip eden günlerde ise Zaman, Vakit, Tasvir-i Efkâr, Alemdar, Peyam-ı Sabah gibi gazetelerde de siyasi yazılar yazmıştır. Milli Mücadele karşıtı olan Halit, Mücadele aleyhinde yazılar yazması sebebi ile 150'likler listesine dâhil edilerek yurt dışına sürgün edilmiştir. 150'liklere gelen af ile on altı yıllık sürgün hayatından sonra yurda dönmüştür. Bu dönüşün sonucunda da geçirdiği bir ameliyat neticesinde 18 Temmuz 1965 yılında vefat etmiştir.[79]

[78]Şerif Aktaş, **Refik Halit Karay**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s.7,8,9.
[79] M. Orhan Okay, ''Karay, Refik Halit'', **T.D.V İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2001, s.480-481.

BÖLÜM II

ALEMDAR GAZETESİ ve MİLLİ MÜCADELE

II. I.İşgale Doğru Giden Süreç

Savaş öncesinde ekonomik durumdan dolayı güç durumda olan İstanbul halkı savaş sırasında fakirleşmiş, yerli nüfusun azalması problemi ile karşılaşmış ve yaşanan göçlerle yerini daha kozmopolit bir kitleye bırakmıştır.[80]

8 Ekim 1918 tarihin de Talat Paşa kabinesinin istifası gerçekleşmiştir. Bu istifanın ardından padişah Vahdettin, hükümet kurma görevini Tevfik Paşa'ya vermiştir. Tevfik Paşa tüm çabalarına rağmen hükümeti kuramamıştır. Bunların sonucunda padişah tarafından verilen yetki ile 14 Ekim 1918 tarihinde yeni kabine Ahmet İzzet Paşa tarafından kurulmuştur.[81]

Bu arada Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine, Osmanlı Devleti, Ekim 1918'de mütareke ister. Mütareke anlaşmasını imzalamak görevi, Hüseyin Rauf Bey'e verilir.[82] 27 Ekim sabahı başlayan mütareke görüşmeleri, beş oturumda tamamlanır ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanır. Mondros Mütarekesi, ilerde Osmanlı Devleti'ne dikte edilecek Sevr Anlaşması'nın ilk adımıydı.[83]

Her iki hükümette kendi açısından baktığında Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını başarılı bir durum olarak ele almıştı. Bahriye Nazırı Rauf Bey : "Çok sevinçli döndüm. Mondros Ateşkesi bir başarıdır. Devletimizin bağımsızlığı, milletimizin onuru tamamıyla kurtarılmıştır. Sizi temin ederim ki, İstanbul'umuza tek bir düşman askeri çıkmayacaktır." şeklinde

[80]Şeyma Şahin, **Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre İşgal Döneminde İstanbul(13 Kasım 1918-15 Mart 1920)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.2.
[81]Dr. Ali Servet Öncü, ''Tevfik Paşa Hükümeti'nin Programı ve Meclis-i Mebusundaki Müzakereleri'', **Atatürk Üniversitesi TAED**, 49 (2013) , s.263.
[82]Bilal N. Şimşir, ''Sevres Antlaşması Sürecine Osmanlı Payitahtı İstanbul ve Türk Boğazları'', Ahmet Zeki Bulunç (Ed.), **Osmanlı'dan Lozan'a Batının Paylaşım Projeleri: Sempozyum, 26-27 Nisan 2006**, *içinde*, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2006, s.12.
[83]Şimşir, **agm**, s.13.

gazetelere demeç vermiştir.[84]Böylece imzalanan Mondros Mütarekesi Türk Milleti'ne başarılı bir olay olarak iletilmiştir. Ancak olaylar beklenmedik şekilde gelişmeye başlar.

Mondros Mütarekesi; ordunun bağımsızlığını ortadan kaldıran, Osmanlı Devleti'nin devlet olma özelliğini yok eden ayrıca Osmanlı topraklarını İtilaf Devletleri'ne işgal hakkı sağlayan özelliklere sahiptir.[85]

Mondros Mütarekesi'ni imzalayan Osmanlı Devleti'ni savaşın içinden alan Talat Paşa kabinesi görevinde uzun bir süre kalmayı başaramamış ve 8 Kasım 1918'de istifa durumu gerçekleşmiştir. Padişah, Tevfik Paşa'ya tekrar kabineyi kurma görevini vermiş Tevfik Paşa'da İstanbul'un işgalinden iki gün önce, 11 Kasım 1918 tarihinde kabinesini kurmuştur.[86]

İstanbul'u işgal edecek olan İtilaf Devletleri planlarını 1918 yılı Kasım ayından itibaren uygulamaya koymuştur. Amaçları doğrultusunda, İtilaf Devletleri'nin orduları(İngiliz, Fransız, İtalyan)[87]Çanakkale Boğazından girip Dolmabahçe önüne demir atmıştır. Beyoğlu'na 3500 düşman askeri çıkar. Ayrıca işgaller yavaş yavaş başlamaya başlamıştı. İtilaf Devletleri'nin askerleri de Anadolu içlerine doğru yürümektedirler.[88]

Ertesi gün İstanbul Boğazı'nın iki yakasında ki sağlamlaştırılmış mevkiler Türkler tarafından boşaltılmaya başlanmıştır. Bu mevkileri ise 15 Kasım 1918'den itibaren İtilaf Devletleri işgale başlayacaklardı.[89]

Mütareke basınında işgale karşı ilk tepki olarak gösterilen korku yerini tepkiye bırakmıştır ancak saray gibi işgal güçleri de basına hâkim olmaya başlamıştır.9 Şubat 1919 kararnamesi ile basına tam anlamıyla sansür getirilmiştir. Böylece Osmanlı'da devlet ve asker sansürüne ilave olarak işgal güçlerinin de sansürü eklenmiştir.[90]

Ayrıca İngilizler, gerek duyulduğunda Türkler 'in hem devlet hem de kişisel binalarını işgal ederek kendi askerlerini yerleştirmiştir. Daha fazlası olarak ise, Saraçhane Ambarı, Ahırkapı İnşaat Fabrikası, Otomobil Taburu Fransızlar tarafından işgal olunurken, İngilizler tarafından da Süleymaniye Kışlası ve civarındaki binalar işgal edilmiştir.[91]

---

[84]Devrim Vardar, **İstanbul'un İşgali, İstanbul'un 1918- 1923 Yılları Arası İtilaf Kuvvetlerince İşgalinin Sosyolojik Açıdan Türkiye'nin Yakın Tarihindeki Yeri ve Önemi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.97.
[85]Vardar, **agm**, s.98.
[86]Öncü, **agm**, s.263.
[87]Zekeriya Türkmen, ''İstanbul'un İşgali ve İşgal Dönemindeki Uygulamalar (13 Kasım 1918-16 Mart 1920)'', **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.18, 53(Temmuz 2002), s.333.
[88]Şimşir, **agm**, s.14.
[89]Şahin, **agt**, s.6.
[90]Şahin, **agt**, s.12.
[91]Türkmen, **agm**, s.335.

İstanbul'da işgal yıllarında işgalci devletlerden düşmanlığını en büyük şekilde gösteren devlet İngiltere idi. Diğerleri o kadar düşmanca davranmamaktaydı. Rumlar ve Ermeniler şımarmış durumdaydı, bunun sebebi ise İngilizlerin kurduğu polis teşkilatının, kanatlarını bütün Hıristiyan topluluklarının üzerine germesiydi. İstanbul bu şekilde ikiye ayrılmış halde bulunuyordu.[92]Bu arada 3 Ekim 1919'da Ali Rıza Paşa kabinesi kurularak 9 Şubat'ta Meclis-i Mebusan'dan güvenoyu aldı.

Amiral De Robeck[93] (İngiliz Yüksek Komiseri), "Türkleri İstanbul'dan kovmak'' konusunda hazırladığı ve 4 Kasım 1919 tarihini taşıyan muhtırasını Londra'ya sunmuştu. Sunulan bu muhtırada İngilizler 'in isteği şu şekildeydi, Türkiye'nin başkentini veya payitahtını İstanbul'dan Anadolu'ya kaydırmaktı. Asıl amaçları ise, Türkleri İstanbul'dan kovmaktı. Bu sebeple, Türkiye için yeni bir başkent arayışına girmişlerdi. İlk düşündükleri yer ise, Bursa olmuştu. Türkler Asya'dan geldikleri için, onlara göre tekrar Asya'ya dönmeliydiler. İngilizler, İstanbul'u Türkler 'den koparmak için çeşitli gerekçeler öne sürüyorlardı.[94]

Ali Rıza Paşa kabinesinin güvenoyu alması, bazı bakanları değiştirmesi ile gerçekleşmişti ve 3 Mart 1920'de istifasını vermişti. Atatürk ise çektiği telgrafta, yeni kurulacak olan hükümetin milletin güvenini almış bir hükümet olmasının gereğinden bahsetmiş ve Ali Rıza Paşa'nın istifa sebebi olarak, "İtilâf Devletleri'nin bağımsızlığa ve onura dokunan saldırılarına ve mütareke hükümlerine uymayan karışmalarına ve davranışlarına daha fazla dayanamamış olmasını" göstermekteydi.[95]

3 Mart 1920 tarihinde ki başka bir durum ise, Miralay İsmet Bey, İngilizler 'in Osmanlı Meclisi'ni dağıtma kararı alacaklarına dair Mustafa Kemal'e bir haber gönderdi. Aynı tarihlerde müttefikler Anadolu'da, ulusal hareketin güçlenmesinden tedirginlik duymaktaydılar. Bu sebeple, önlem olarak 6 Mart 1920'de İstanbul'u işgal kararı aldılar ve İstanbul 16 Mart 1920'de işgal edildi.[96]

İngiltere'nin baskısı ile Ali Rıza Paşa kabinesi 3 Mart'ta Padişah'a istifasını sundu.[97] Hükümetin istifasından sonra toplumun gündeminde olan konu hükümetin istifa etmiş olması değil, yeni kurulacak hükümetin başına geleceği idi.[98]

---

[92]Şahin, **agt**, s.20.
[93]Amiral J. M. de Robeck. Çanakkale Deniz Savaşları'nda, Londra'dan gelen emirle İngiliz Amirali Carden'in yerine tayin edilen en kıdemli İngiliz kumandanıdır. Zekeriya Kurşun, ''Çanakkale Muharebeleri'', **T.D.V İslam** AnsiklopedisiC.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 1993, s.206.
[94]Şimşir, **agm**, s.17.
[95]Gazi Mustafa Kemal (Atatürk):**Nutuk**, C.1, Türk Tarih Kurumu, 1989,s.533.
[96]Cahit Kayra, **Sevr Dosyası**, Boyut Kitapları, İstanbul 1997, s.54-55.
[97]Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, TTK Basımevi, C.2, Ankara 1994, s.407.

İstifanın ardından yeni bir hükümet buhranı meydana gelmişti. Padişah öncelikle yeni kurulacak hükümetin Tevfik Paşa tarafından kurulmasını önermiştir ancak sağlık durumunun bu duruma el vermediğini söyleyen Tevfik Paşa kendisine verilen görevi reddetmiştir. Tevfik Paşa'nın bu hareketi üzerine Padişah hükümet kurma görevini, Salih Paşa'ya vermiştir.[99]

Salih Paşa pek gönüllü olmamakla beraber, hükümetin yaşadığı siyasi durumdan dolayı bu görevi kabul etmiştir.[100] Bunun sonucunda yeni kurulan hükümeti, 8 Mart 1920'deSalih Paşa kurmuş oldu.

Alemdar'da Refi Cevat, "Kabinenin teşkili vazifesi Ferit Paşa kabinesinde Nafia, Ali Rıza Paşa kabinesinde de Bahriye Nazırı bulunan Salih Paşa hazretlerine tevcih edildi. Bu suretle ikinci bir Ali Rıza Paşa kabinesi mevkii iktidara geldi" deniliyordu. Ali Rıza Paşa kabinesinin hangi tarafın aleyhtarı olduğunu net bir şekilde ortaya koymaması ülkeyi de kararsız bir durumda bırakmıştı. Ülkede biri meşru, diğeri gayri meşru olmak üzere iki hükümet vardı. Böyle bir durumda bu iki gücün beraberlik içerisinde olması beklenirken ortada ki durum böyle değildi. Böyle bir durumda Ali Rıza Paşa'nın Kuva-yı Milliye'yi desteklemesi ve hatta Kuva-yı Milliye hükümeti olarak iktidara gelmesi gerekirdi. Ancak durum bu şekilde olmadığı için karışıklığı ortadan kaldırmak mümkün değildi. Böyle bir durumda, Salih Paşa'nın da Ali Rıza Paşa'dan farklı bir tavır takınacağı beklenilmiyordu. Yazar bu duruma çözüm olarak *"*ya İttihat ve Terakki yani Kuva-yı Milliyye mevki-i iktidara gelmeli veyahut buna aleyhtar bulunanlar umura vaz'-ı yed etmelidirler mesele şahısta değildir... Ya Mustafa Kemal Paşa yahut Ferit Paşa*"* diyordu.[101]

Kabine kurulduktan sonra aynı gazetede yayımlanan *"*Kabine Teşekkül Etti" başlıklı yazıda *"*...mademki böyle bir kabine ile her türlü müşkülatın izalesi kabildi. O halde Ali Rıza Paşa hazretlerinin istifasına ne lüzum vardı? ...Yeni kabine sabık kabinenin yalnız bir zeyli değil, belki bil-nefs kendisidir... Dâhiliye, harbiye, hariciye gibi nezaretlerde hiç bir tebeddül icra edilmemiş yalnız adliye, maarif evkaf ve ziraat gibi üçüncü derecelerde haizi ehemmiyet olan bazı devaire yeni nazırlar getirilmiştir. Şu halde kabinenin teşekkülünden evvelde mevzuu bahis olduğu vecihle siyaset-i dâhiliye ve hariciyesinde hemen hiç bir tebeddül-i mahsus olmayacak... Şurasını söyleyelim ki başta Salih Paşa hazretleri bulunduğu halde gerek sabık gereklahık kabinelerin azaları namus ve hamiyet itidal ve basiret hususunda gayri kabili itiraz

[98]Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.9, İstanbul 1991, s.35.
[99]Ali Fuat Türkgeldi, **Görüp İşittiklerim**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s.256.
[100]Tarık Mümtaz Göztepe, **Osmanoğulları'nın Son Padişahı Vahideddin Mütareke Gayyasında**, Sebil Yayınları, İstanbul 1994, s.246-247.
[101]AG., Adet 446-2746, ''*Yeni Kabine''*, 7 Mart 1920, Pazar, s.1.

ve evsaf ve mezayaya maliktir... Reiskara gelecek hükümetlerde biz her şeyden evvel memleketin kurtulmasını teshil edecek ceryanları temsile muktedir bir program ve vatanın en ziyade süratle ne şekilde kurtulabileceğine dair kati bir kanaat ve içtihat görmek isterdik ki, çok yazık, sabık ve lahık kabinelerde bunu görmedik...” [102] denilmekteydi.

Ayrıca İstanbul basınında, kabine ile ilgili haberlerde yabancı basının ele aldığı görüşlere de yer verilmektedir. Orient News, Salih Paşa'nın kabine kurması ile Anadolu hareketinin gücünü bir kez daha ispatladığını, bu atama ile Milli Mücadele prensipleri aleyhinde hareket edecek ve hükümetin politikasını ülkenin yararına göre düzenleyecek bir kişinin sadarete gelmesine engel olunmuş fakat kendilerince bir kabine oluşturarak saltanat makamına müdahil olamamışlardı. Ülkenin dâhili siyasetinde pek bir fark olmayacaktı. Bosfor'dan aktarılmış bir haberde ise, Salih Paşa'nın Ali Rıza Paşa'nın politikasını devam ettireceğini, özellikle Milli Mücadele politikası hakkında bir değişim olmayacağını yazıyordu.[103]

Hükümetin kurulduğu zaman, İstanbul'un işgali zamanına rastlamaktaydı. Esasen işgalin 13 Mart 1920'de yapılması planlanmıştı, ancak, İstanbul'da bulunan Fransız komutanı, Paris'te ki dışişleri bakanlığından ileriyi göz önüne alarak, müttefiklere danışarak işgali ertelemeyi öğütleyen bir telgraf aldı. Amiral De Robeck, eğer hükümetin amacı işgalse, Fransız ve İtalyanlardan bağımsız bir şekilde davranabilmesi amacı ile görevlendirilmesini istemekteydi.13 Mart'ta Lord Curzon[104], İstanbul'da Fransızlar sebebiyle oluşan ertelemeyi Fransız Büyükelçisi'ne bildirdi. Curzon, Fransız Büyükelçisi'ne yüksek konseyden aldığı talimatlar neticesinde, De Robeck'i işgal ile yetkilendirildiğini, diğer ülke komutanlarının ortaklığı fikrini kabul etmemeleri üzerine, İngilizler 'in kendi kendilerine hareket edeceklerini bildirdi.[105]

Yaşanılan olaylardan sonra, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali İtilaf Devletleri tarafından bir nota ile Salih Paşa hükümetine bildirmiştir.

> “Buna göre; Fransa, Büyük Britanya ve İtalya Yüksek Komiserleri İstanbul şehrinin Mart'ın on altıncı günü saat ondan itibaren Müttefik Devletlerin askeri işgali altına alınacağım zatıâlilerine arza Müttefikler Meclisi tarafından memur edilmişlerdir. Bu hususa dair komiserlerce alman kararları kapsayan varaka ilişiktir. Bundan başka komiserler, güya “milli” denilen ve birçok yerlerde ve bilhassa Adana Vilayetinde vukua gelen hadiselerden dolayı mesuliyetlerinde şüphe

[102]AG., No:219, ‘‘*Kabine Teşekkül Etti’’,* 9 Mart 1920, Salı, s.1.
[103]AG., Adet 449-2749 , ‘‘*Yeni Kabine ve Bazı Mütalaalar*,’’ , 10 Mart 1920, Çarşamba, s.1.
[104]Lord Curzon. İngiltere Dışişleri Bakanı. Lozan görüşmelerinde İngiliz Heyetine başkanlık etmiştir. Şerafettin Turan, ‘‘Lozan Antlaşması’’, **T.D.V İslam Ansiklopedisi**, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara 2003, s.215.
[105]Bilge Criss, **İşgal Altında İstanbul**, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s.30.

olmayan bu harekâtı idare eden Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarının Osmanlı Hükümeti ile hiçbir münasebeti olmadığının ilan ve bu hareketin takbihi (kınanması) hususunu talep etmeye dahi mezkûr Ali Meclis tarafından memurdurlar. Şunu da Osmanlı Hükümeti'ne arz etmeye mecburuz ki bu gibi hareketler ve ifratkarane haller tekrarlandığı takdirde Türkiye ile sulh şartlan şiddetlenecek ve evvelce vaki olan müsaadeler geri alınacaktır. İstanbul'un işgali, sulh şartları kabul ve icra mevkiine konuluncaya kadar devam edeceğini de ilaveten beyana memuruz."

Açıklamasını yayınlamalarına rağmen kimse tedbirli davranmamıştır.[106]

Bu durumda zaten İstanbul işgal altındaydı. İstanbul'un resmi işgali ise 16 Mart günü gerçekleşmişti.[107]

İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgali resmen ise şu şekildir:

"Fransa, Büyük Britanya ve İtalya Komiserleri Müttefik Meclis-i Âli'nin emirlerine uyarak aşağıdaki hususlara karar veriyoruz:

1. İstanbul şehri 16 Mart saat ondan itibaren Müttefik Devletlerin askerî işgali altına alınacaktır.

2. Şehirlerin işgalinden dolayı gereken bütün askerî tedbirler Müttefik Devletler Komiserleri namına Müttefik Askerî Hükümet tarafından ittihaz ve icra olunacaktır.

3. Yukarıdaki maddede beyan olunan tedbirler cümlesinden olmak üzere Harbiye ve Bahriye Nezaretleri işgal olunacak ve bunların bütün emirleri ve muhaberatı kontrol edilecektir.

4. Telgraf, Posta ve telefon kontrolü.

5. Polis ve bütün matbuat ve İstanbul ile askerî işgal mıntıkası dâhilinde intizam ve emniyet-i ammenin muhafazasına mütealik nizamatın tatbikatı pek sıkı bir surette kontrol edilecek..."[108]

Müttefiklerin Türklere karşı tutumları birkaç basmakalıp görüşe dayanıyordu: Türkler geriydiler ve Hıristiyanlara düşmanlık besliyorlardı, Türkler de İslami kadercilik hâkimdi. Türklere karşı önyargı ise, Türkiye'nin meseleleriyle ilgilenen İngiliz devlet adamlarının düşüncelerini dahi etkilemekteydi. İngiltere devlet adamlarından olan Harold Nicolson'a göre de, müttefiklerin Sevr Antlaşması'nı Türklere kabul ettirmekteki başarısızlığını şu yanlış uygulamalara bağlıyordu:

"Merkez devletleri son derece uygar, dolayısıyla duyarlı düzenlerde iş görürken, bu bileşim (otorite ve boyun eğdirme), kurbanların sinirsel bezginlikleri yüzünden on ila yirmi yıl işe yarayabilirdi. Türkiye gibi tamamiyle hayvansal bir organizmada sinirsel bir bezginlik meydana gelmedi; kurbanlar bir gecede iyileştiler."

---

[106]Neslihan Bolat Bozaslan, ''Yirmi Sekiz Günlük İktidar: Salih Paşa Hükümeti (8 Mart 1920-4 Nisan 1920)'', **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Dergi Park**, C.16, 1 (2017), s.133.
[107]İsmet İnönü, **Hatıralar**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006,s.178.
[108]Bozaslan, **agm**, s.133.

İstanbul'un işgalinin asıl amacı, yakında ortaya çıkacak olan Sevr'i Türklere dayatmak ve böylece meydana gelecek olan direnişi kırmaktı. İşgalle beraber, sürgünlerde başlamıştı. Birçok seçkin kişi sorgusuz sualsiz yakalanmış, bir bölümü hapishaneye atılmış, bir bölümü de Malta Adası'na sürülmüştü. İstanbul'un işgali üzerine sürülenler, öncelikle Kemalistler olmuştu.[109]

20 Mart günlü sayıda Kuva-yı Milliye adı altında "icra-yı mefsedet ve melanet" eyleyen Bursa halkının zulümlere karşı ayaklandıklarını, Bursa'daki Kuva-yı Milliye reisi Mehmet Ali'nin ise İttihatçılar tarafından öldürdükleri yazıyordu. Aynı sayıda Balıkesir muhabiri "Bir Şaki Daha" başlığı altında Çerkez Ethem'in temizlendiğini müjdeliyordu.[110]

Alemdar Gazetesi'nin 23 Mart günlü sayısında Damat Ferit Paşa'ya 21 ve 22 Mart akşamları "uzun müddet" padişahın huzuruna kabul edildiğini yazıyordu. [111]

Alemdar 25/3 sayısında "Felaketimizin Esaslı Sebebi" başlıklı yazısında, vatanın bu kötü durumdan kurtarılması için hükümetin yapması gereken en gerekli hareketin "orduya zapturaptını iade etmek, siyaseti salahiyetsiz zabitlerin elinden kurtarmak" olduğunu bildiriyordu.[112]

26 Mart günü Alemdar "Ferit Paşa Hazretleri'nin Sadareti Muhakkaktır'' başlıklı bir haber verdi. Padişah, Damat Ferit Paşa'yı görevi vermek amacı ile günlerdir huzuruna çağırıyormuş. O da görevi kabulü ile arkadaşlarıyla iletişime geçmiş. Kabineye girecek olan HİF'liler şunlardı: M.Sabri, Vasfi, Sadık, M.Ali, Ragıp, Ömer Fevzi Ef. Meclisi-i Vükela bir gün önce yaptığı toplantıda kendi yerine gelecek olan hükümetin ulusun menfaatini daha çok düşüneceğinden emin olmadıkça istifa etmeyeceğini bildirmiştir. Hazım Bey ise gazetecilere hükümetin istifa etmek gibi bir durumunun olmadığını söylemiştir.[113]

Alemdar'ın 27 Mart tarihli haberinde ise bazı siyaset çevrelerine atfen verdiği bilgiye göre, Salih hükümeti sözlü olarak istifa etmişti.[114]

Ayrıca Alemdar, heyeti, "heyet-i tenviriye" diye adlandırıyordu: "Ankara'dan bize gelen haberler, fikirlerimizce, lazım gelen malumata hiç de malik olmayan bazı mebusların zannettiklerinden bambaşkadır. Mustafa Kemal hakiki bir mecnun gibi zarını attı. O halde

[109]Şimşir, **age**, s.55.
[110]AG., Adet 458-2758, ''*Bir Şaki Daha''*, 20 Mart 1336, Cumartesi, s.2.
[111]AG., Adet 461-2761, ''*Almanya'da Hal ve Vaziyet''* , 23 Mart 1920, Salı, s.1.
[112]AG., Adet 463-2763, ''*Felaketimizin Esaslı Sebebi''* , 25 Mart 1920,Perşembe, s.1.
[113]AG., Adet 464-2764, ''*Ferit Paşa Hazretleri'nin Sadareti Muhakkaktır- Salih Paşa Kabinesi''*, 26 Mart 1920,Cuma, s.1.
[114]AG., Adet 465-2765, ''*Hükümet Ceranı''*, 27 Mart 1336, Cumartesi, s.1.

mebusan heyetinin Anadolu'da yapacak hiçbir işi yoktur. Meğerki oradaki Meclis-i Milli'de hazır bulunmak vesaitini temin etmek arzusunda bulunsunlar. Akıl erer mi?''[115]

Muhalefet basın, Tevfik Paşa'nın aday olması ihtimalini duymuş bulunuyordu. Alemdar'ın 30 Mart günlü başyazısında sadarete getirilecek kişinin "sabit ve muayyen" bir siyasetten taraftarı olması gerektiğini, eğer Tevfik getirilirse ve bu sebeple memlekette ki karışıklık devam ederse, durumun iyiye gitmeyeceğini belirtiyordu.[116]

30 Mart'ta Salih'te, Damat Ferit Paşa'da padişahın huzuruna çağrılmışlardır. Hafız İsmail'in bahsettiğine göre, Tevfik'in sadareti yararlı bir durum değildi. 31 Mart olayı sırasında sadrazam olmuş ve etkili bir tutuma sahip olmadığı için hareket ordusunun İstanbul'a gelmesini önleyememişti.[117]

Yaşanan tüm baskılar sonucunda 3 Nisan 1920'de Sadrazam Salih Paşa istifasını vermişti. Hükümetin istifası konusunda Alemdar'da Refik Halit "feryat" ediyordu: … Fırsattan bilistifade, İttihat ve Terakki ısırganının yapraklarını koparmak değil, kökünü kazımak lazımdır" [118]diyordu.

3 Nisan tarihli Alemdar'da Refi Cevat'ın başyazısı söylenti içeren bir ihtimalden bahsediyordu. Yazar Kuva-yı Milliye aleyhtarı bir siyaset yürütebilmek amacı ile Salih hükümetinden bazı nazırların değiştirilmesi konusunun gereksiz olduğunu söylüyordu. Ayrıca Alemdar'ın son sözü ise şuydu: "Allah bu çıkmaz yollardan milleti artık kurtarsın".[119]

4 Nisan 1920 günkü sayısında hükümetin istifasını haber veren Alemdar Gazetesi, HİF'nin kurulacak hükümette yer almayacağını açıklıyordu.[120]

5 Nisan 1920'de Salih Paşa'nın yerine Damat Ferit Paşa, IV. Damat Ferit Hükümeti'ni(fetva kabinesi)kurmuş oldu. Damat Ferit Paşa, iktidara gelmesinin amacının, "millî hareketi", Merkezî Hükümet'in iradesine tâbi kılmak olduğunu, bu konuda Padişah'ın manevî otoritesini kullanacağını, fakat inat etmekte devam edenler için maddî kuvvet kullanmak gerekeceğini bildirdikten sonra (Kuva-yı İnzibatiye'nin teşkili), Anadolu'nun çeşitli yerlerinde milliyetçilere karşı hareketler olduğunu, bunların başında Bandırma-Gönen Bölgesi'nde Anzavur'un geldiğini, ayrıca, İzmit, Bolu, Trabzon ve Kayseri ve Harput bölgelerinde Anzavur hareketine benzer hareketler olduğunu belirtip bunların destekleneceğini, bir gün

[115]AG., Adet 465-2765*, ''Heyet-i Tenviriye''*, 27 Mart 1336, Cumartesi, s.2.
[116]AG., Adet 468-2768, ''*Ceran Hazır ve Ferit Paşa''*, 30 Mart 1336,Salı, s.1.
[117]AG., Adet 470-2770, ''*Ceran Hazır Münasebetiyle''*, 1 Nisan 1336, Perşembe, s.1.
[118]AG., Adet 471-2771, ''*Isırgan Otu''*, 2 Nisan 1920,Cuma, s.1.
[119]AG., Adet 472-2772, ''*Hükümetin Tebdil-i İctimadı ve Beyanname''*, 3 Nisan 1920, Cumartesi, s.1.
[120]AG., Adet 473-2773, ''*Hürriyet ve İtilaf ve Yeni Kabine''*, 4 Nisan 1920,Pazar, s.1.

önce hükümetin, Anzavur'a Paşa rütbesi verip onu Afyonkarahisar valiliğine tayin ederek, onu hükümetin bir memuru haline getirdiğini söylemiştir. Damat Ferit Paşa, Anzavur'a bir miktar top ve cephane verilirse kendisini daha iyi ispatlayabileceğini de sözlerine ilâve etmiştir.[121]

Refi Cevat ise, "eşkıya'' olarak nitelediği Mustafa Kemal ve arkadaşlarına karşı alınması gerekli önlemler konusunda yeni kabineye şöyle tavsiyede bulunuyordu: "Ferit Paşa hazretleri siyasetlerinde bulundukları hükümet heyeti ile her şeyden evvel eşkıyaya haddini bildirecek, karışıklıkların tertipçilerini ve teşvikçilerini ezdikten sonra bittabi mahkemesini andıran divan-ı harplerce değil, derhal sürat ve katiyetle yapacaktır.''[122]Ayrıca Kuva-yı Milliye aleyhtarı basında yeni Hükümet sevinçle karşılanmış ve Alemdar Gazetesin de şu başlık atılmıştı; Refi Cevat , "Yeni Vaziyet Karşısında" başlıklı yazısında Damat Ferit Paşa'nın uygulayacağı politikaya işaret ediyor, "Ferit Paşa Hazretleri de Köprülü Mehmet Paşa kadar şedit, kuyucu Murat Paşa kadar tesfiyekar, Sokullu kadar durendiş(uzak görüşlü) bulunacaklardır.'' diyordu.[123]

Çıkan haberlerin bir gün öncesinde, Damat Ferit Paşa kabinesini kurduğunu, kurduğu hükümetin programı üzerine çalışmak için arkadaşlarını çağırdığını, hükümet listesini ise akşam saatlerinde saraya gelip 1,5 saat kalarak sunduğunu, o gün (5'inde) sadaret alayının yapılacağını öğreniyoruz.[124]

Alemdar Gazetesi'nde 6 Nisan 1920 de yer alan bir haberde ise şunlar söylenilmekteydi : "Bizim için tek kurtuluş yolu varsa, o da büyük devletlerle akıl, basiret ve sadakat dairesinde uyuşmak…''[125]

Damat Ferit Paşa hükümeti Kuva-yı Milliyecileri ittihatçılıkla suçlamaktaydı. Alemdar Gazetesi ise, Damat Ferit Hükümeti'nin fikrine destek olmaktaydı.

Dâhiliye Nazırı Adil Bey tarafından 26 Temmuz'da bütün vilayetlere gönderilen telgrafta üstü kapalı olarak Kuva-yı Milliye hedef alınmakta ve "…müşkülât-ı mevcûdeyitezyitedecek her türlü harekâtın selâmet-i vatanı tehlikeye ilga edeceği derkâr olduğundan bazı mahallerde vukû'ı kemâl-i teessüfle haber alınan tahrikâta karşı îcâp edenlerin ikâzı ve muktezâ-yı hâl ve

[121]Bilal N. Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk(1919-1939)**, Türk Tarih Kurumu, C.2, s.42, Amiral de Robeck'ten Curzon'a 15 Nisan tarihli telgraf.
[122]AG., Adet 475-2775, ''*Ferit Paşa Kabinesi Kat'iyyen Teşkil Etti- Kuva-yı Milliye Asidir''*, 6 Nisan 1920, s.1.
[123]AG., Adet 474-2774, ''*Yeni Vaziyet Karşısında''*, 5 Nisan 1920, Pazartesi, s.1.
[124]AG., Adet 473-2773, ''*Salih Paşa Kabinesinin İstifası-Ferit Paşa Hazretleri''*, 4 Nisan 1920, Pazar, s.1.
[125]AG., Adet 475-2775, ''*Son Kurtuluş Tecrübesi''*, 6 Nisan 1920,Salı, s.2.

mahalle göre lâzım gelen tedâbirin cihet-i mülkiye ve askeriyece müttehiden ittihâzı ehemmüelzemdir"[126] denilmekteydi.

Ayrıca, 1 Kasım 1919 tarihli Alemdar Gazetesi'nde ise Refi Cevat imzalı "Ha Şöyle Biraz Yola Gelin" adlı makalede "Harekât-ı Milliye'de İttihatçı dolabı görmek istemeyiz"[127]denilmekte ve ittihatçılara karşı eleştirel bir tavır takınılmıştı.

Alemdar Gazetesi'nde bazen Refi Cevat, bazen de diğer yazarları tarafından Kuva-yı Milliye'yi doğrudan ittihatçılıkla suçladıkları açıktı. Örneğin, Refik Halit de "Türediler ki, aksınlar üzerimden sel gibi: Ne şehrimde yerleşsinler, ne bahçemde ziftlensinler, ne içimde köklensinler… Her tarafta veba çıksın, tufan aksın, yangın geçsin, razıyım; İttihadı istemem; bu tavafta delilimi bezirgândan beklemem"[128] diyerek tavrını açıkça belirtmektedir.

4 Mart tarihli gazete haberinde ise, Kuva-yı Milliye, yılanın zehrini kertenkeleden alması gibi, kuvvetini İttihat ve Terakki'den aldığı için, Kuva-yı Milliye olamazdı. İttihat ve Terakki'nin yeni şekli olan Kuva-yı Milliye ancak mazlum kanı ile sıcaklık hâsıl edilebilir[129]denilmekteydi.

Fetva kabinesi de denilen Damat Ferit kabinesi, Mustafa Kemal ve arkadaşları ve Anadolu'da ki oluşum hakkında Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'den fetvalar istemekteydi.[130]

Bir zaman sonra Mustafa Kemal, Malta'ya sürülen mebus sayısının kat kat fazlasını Ankara'ya çekti. Parlamentoyu İstanbul'dan Ankara'ya taşıdı ve 23 Nisan 1920'de TBMM'yi açtı. Ayrıca tutsak durumda olan İstanbul Hükümeti'nin kararlarının artık hiçbir hukuksal değeri olmayacağını yalnızca TBMM hükümeti temsilcilerinin millet adına yükümlülük altına girebileceklerini bildirmişti. Böylelikle Mustafa Kemal İstanbul'un işgalini ve Anadolu'ya karşı yoğunlaştırılan savaşı, milli hareketi daha da güçlendirmek için ustaca kullandı.[131]

İstanbul'da durum çok karışık, sinirler çok gergindi.[132] Bir habere göre 30 kişilik yeni bir suikastçı grubu yakalanmış. İşin dikkat çekici bir yönü bunların başında bir kadın, İsmail Canbuat'ın eşi Nuriye hanım varmış. [133]Nitekim İstanbul merkez komutanlığının bir bildirgesi

---

[126]AG., Adet 124-1524, ''*Dâhiliye Nazırının Tamimi''*, 27 Temmuz 1335/1919,s.1.
[127]AG., Adet 320-2621, ''*Ha Şöyle… Biraz Yola Gelin!*'', 1 Teşrin-i Sani (Kasım) 1335/1919, s.1.
[128]AG., Adet 327-2628, ''*Anadolu Diyor ki- Kaş Yaparken Göz Çıkarmak Salvidir* '', 8 Teşrin-i Sani (Kasım) 1335/1919, s.1.
[129]AG., Adet 443-2743, ''*Hal ve Mevki* '', 4 Mart 1920, s.1.
[130]Cahit Kayra, **Sevr Dosyası**,Boyut Kitapları, İstanbul 1997,s.58.
[131]Şimşir, **age** , s.60.
[132]AG., Adet 545-2845, ''*Bir Nefha-i Emid*'', 18 Haziran 1336,Cuma, s.1. İstanbul' da yalan haber ve dedikoduların bini bir paraydı. İtilaf'ın resmi bir bildirisi Osmanlı uyruklarının banka hesaplarına el konulacağını yalanlıyordu. (1 Temmuz)
[133]AG., Adet 546-2846, ''*Yeni Tevkifat Etrafında''*, 21 Haziran 1336, Pazartesi, s.1.

güvenlik ve asayiş hakkında bir takım yalan söylentilerin dolaştığını, bunu yapan "kadın ve erkek müsebbiplerin'' divan-ı harb-i örfi'ye verilerek "en ağır surette'' cezalandırıldıklarını duyurdu.[134]

Gizli kadın örgütü haberinin arkası gelmedi. Bunlar büyük olasılıkla, başta padişah ve hükümeti, insanları antlaşmaya razı etmek içi için uydurulmuş şeylerdi.

Kurtuluş Savaşı dört yıl sürmüştür, bu oldukça uzun bir süredir. Sürenin uzaması ise çeşitli sebeplere bağlıdır. Bunlardan biri, saray-İngiliz ve sahte dinci kadronun bir ortaklığa sahip olmasıdır. Bu kadro, ulusal güçleri savaş boyunca arkadan vurarak büyük zarar vermiştir.[135]

Konunun en başında da değindiğim gibi, Mondros Mütarekesi, Sevr'in ilk adımıydı. Mondros'un uygulanması ile devletin başkenti ve birçok yöresi işgal edilmiş, orduları dağıtılmış, boğazları açılmış, liman, tersane ve gemilerine el konulmuş, posta ve telgraf örgütü denetim altına alınmış ve buna benzer pek çok hüküm ile devletin eli kolu bağlanarak ülke bir sömürge yönetimine tabi tutulmuştur. Ayrıca bu antlaşma ile Yunan ordusunun İzmir'e çıkmasına ve vatan topraklarının tümünün işgaline izin verilmiştir.[136]

Refi Cevat "Korktuğumuz Başımıza Geldi'' diye başlık atmış, fakat Cevat, bu başlığı kullanırken Yunan taarruzundan haberli olsa bile, bunun kapsamının ve doğuracağı sonuçların farkında olmadan Barış Konferans'ının Osmanlı Murahhas Heyeti'ne karşı tavrından, mühletin uzatılmasında ve belki İzmit'te Kuva-yı Milliye ile İngilizler 'in karşı karşıya gelmiş olmalarından telaşa kapılıyor, bunun sorumlusu olarak Kuva-yı Milliye'yi görüyor, onları ittihatçılara benzetiyordu.[137]

29 Haziran Alemdar'da çıkan üç yıldız imzalı yazı, İtilaf Devletleri'nin Yunanlıları neden saldırttıklarını anlamadığını söylüyor, derin bir şaşkınlığı dile getiriyordu.[138]

Yunan taarruzu karşısında, Refi Cevat ve Alemdar'ın öbür ileri gelen yazarlarının şaşkınlığı daha uzun sürdü. İhtimal 30 Haziran'da Balıkesir de düşünce "uyandılar", fakat bunu dile getirmek için öteden beri İngilizcilikte, "küreselleşmede" büyük aşamalar yapmış olan Rıza Tevfik'e başvurdular. O da her zamanki çokbilmişliğiyle "Hala Anlayamadık Galiba!"

---

[134]AG., Adet 548-2848*, ''Beyanname''*, 23 Haziran 1336, Çarşamba, s.1. Polis Genel Müdür'ü Hasan Tahsin'in verdiği bilgiye göre tutuklananlar arasında eski Harbiye Nezareti İstihbarat Şubesi Müdür'ü Seyfi Bey'in eşi varmış. Kuvay-ı Milliye'ye adam kaçırmak, onunla haberleşmek öz konusuymuş, Enver Paşa'nın kız kardeşi de İstanbul'da imiş ve gizleniyormuş. Seyfi'nin eşi onunla telgraf yoluyla haberleşmiş. Daha sonra Adınlar Cemiyet-i Hafiyesi'nin bütün üyelerinin tutuklanacağı haberi çıktı. Alemdar 3 Temmuz 1336, Adet 556-2856.
[135]Kayra, age, s.61.
[136]İbrahim Sadi Öztürk, **Sevr Antlaşması Tam Metin 433 Madde Mondros ve Lozan Ekleriyle**, Fark Yayınları, Ankara 2007, s.14.
[137]AG., Adet 549-2849, ''*Korktuğumuz Başımıza Geldi''*, 26 Haziran 1336, Cumartesi, s.1.
[138]AG., Adet 552-2852, ''*Sadrazam Paşanın Telgrafları''*, 29 Haziran 1336, Salı, s.1.

başlıklı bir yazı yazdı : "korku ile ümit dalgaları arasında bocalayıp duruyoruz; mukadderatımızı meçhul ufuklara sürükleyen rüzgârın ne taraflardan esmekte olduğunu hala anlayamadık galiba!" diyordu. Onun çözümlemesine göre Rusya "pek müthiş ve emperyalist" bir devlet iken, İngiltere Hindistan yolu üzerinde bulunan Osmanlı'yı "samimi ve kavi" bir dost yapmak, onu canlandırmak istemişti (Palmerston siyaseti). Bu siyasetin önemini Ali ve Fuat paşalarda gerektiği gibi anlamamışlardı. Şimdi Rusya o Rusya değil, Türk dostluğu o derece değerli değil, hali de perişandı. Venizelos, dehasıyla bu hikmeti anlamış ve Türkiye'nin bir yüzyılda elde edemediği yeri bir hamlede elde etmişti. Yapacağımız yanlışlar Yunanistan'ın yararına olacaktı. Eksik ve yanlış bilgiler ve zayıf bir mantıkla yazılmış yazının asıl söylemek istediği galiba ne pahasına olursa olsun yüzde yüz İngilizci bir siyaset gütmemek gerektiğiydi. Sevr imzacısının İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin ön safındaki yeri bu tahmini destekleyecek bir olgudur.[139]

Dikkati çeken bir gelişmede Yunanistan'ın Osmanlı topraklarında yürütmeye başladığı asker alma etkinliğiydi. Önce Yunanistan'ın gönüllü topladığını öğreniyoruz. Bunlar, uyrukluydular. Başka bir haberde İstanbul'da bir Yunan asker heyetinin var olduğunu ve Rumca gazetelere bir bildiri gönderdiğini görüyoruz. Bu bildiri, 1901 doğumluları askere çağırıyordu. Göçmen olanlar şimdilik bu çağrının dışında bırakılıyorlardı. Çağrılanlar 10-30 Haziran arasında Yunan Askeri Heyeti'ne başvurmak zorundaydılar.[140]

Cevat bir başyazısında, Anadolu' da halkın Kuva-yı Milliye "çetelerinin" zulmüne karşı silaha sarıldığını, Mustafa Kemal ile "yaranı" arasının açıldığını, Ali Kemal'in kullandığı deyimlerle, "şehberder-i mersumlar", halide "dudular", "şişko" Celalettin Ariflerin "o işaretli kahramanın bir meclis-i meyde ifna-yı hayatlarına" dair vereceği karardan korktuklarını, vergi diye "kızgın saçlara oturtularak" halktan servetler gasp edildiğini yazıyordu. Aynı gazetede, Balıkesir' de ortak harekât yapan bir Osmanlı-Yunan müfrezesinin Recep ve İbrahim adındaki çete reislerini yakalayıp İzmir'e getirdiği haberi vardı.[141]

Mondros'u Sevr takip etti. Osmanlı murahhasları Sevr Antlaşması'nın koşullarını 11 Mayıs 1920'de Paris'te öğrendiler. Osmanlı heyeti Tevfik Paşa başkanlığındaydı, paşa metni inceleyerek antlaşmanın özetini İstanbul'a bildirdi. Bunun bağımsızlık ve devlet kavramlarıyla bağdaşmadığını iletti İstanbul'a.[142]

---

[139]AG., Adet 557-2857, *''Hala Anlayamadık Galiba!''*, 4 Temmuz 1336,Çarşamba.
[140]AG., Adet 551-2851, *''Loyd Corcun Beyanatı''*, 28 Haziran 1336, Pazartesi, s.2. Adet 553-2853, ''*Yunan Harekât Taruziyesi Etrafında"*, 30 Haziran, 1336, Çarşamba, s.2.
[141]AG., Adet 642-2942, ''*Anadolu''*, 27 Eylül 1336, Pazartesi, s.1
[142]Yusuf Hikmet Bayur, **Türkiye Dış Siyasası**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1942,s.60.

Tevfik Paşa'nın telgrafı 15 Mayıs 1920 günü gazetelerdeydi. Alemdar Gazetesi'n de Refi Cevat yazısında iyimser bir hale bürünmeye çalışıp, antlaşma taslağının hükümlerinin barışı tehlikeye soktuğunu Avrupa bildiği için, bunları hafifletme yolunun açılması için Osmanlı Hükümeti'ne yanıt verebilmeleri adına bir ay mühlet tanındığını açıklıyordu.Ancak arkasından bir tehdit beliriyor ve taslağın değiştirilmemesi ile "bunu kolay kolay her el imzalayamaz" yazılıyordu.[143]

Refi Cevat, 16 Mayıs tarihli gazetesinde ise, galiplerin istedikleri kadar ağır şartlar sunmaya hakkının olduğunu ancak kabul etmeme ve imzalamama hakkının da bize ait bir hak olduğunu "hem de mukaddes hakk-ı sarihimiz" olduğunu belirtiyordu.[144]

Aynı yazar, 19'unda "Her Şey Mahvoldu, Yalnız Namus" başlıklı yazısında Damat Ferit Paşa'nın, "Devlet'i Aliye'nin bu muhterem" devlet adamının lekelenmeyen adını Sevr Antlaşması'nın altında görmeyeceklerini duyuruyordu.[145]

Bu arada, 27 Mayıs'ta çıkan Hürriyet ve İtilaf'ın beyannamesinde Kuva-yı Milliye'ye temas edilmemiş olması dikkat çekmiştir.[146]

Alemdar da çıkan "İstikbale Hazırlanmak" başlıklı 29 Mayıs tarihli yazıda Yunanistan'ın İzmirsiz, Edirnesiz olabileceği, bizim olamayacağımız, İzmir'in "teneffüs menfezimiz (yolumuz)", Edirne'nin ise "tarihimiz" olduğunu belirtiyordu.[147] Aynı gazetede Haziran 1'de, antlaşma metnini "esasen cerihadar (yaralı) ve meyus (üzgün)" olan Osmanlı yüreklerini bir kez daha gereksiz yere "yas ve ızdıraba" uğratmamak için basmadığını söylüyor ve "inşallah" antlaşma değiştirilince, değiştirilmemiş metni "kemal-i memnuniyet ve iftihar" ile basacaklarını duyuruyordu.[148]

Nihayet 30 Mayıs günlü gazetelerde "Tatil-i Tedibat" emrinin haberi çıktı. Harbiye nezareti, İzmit Fevkalade Komutanı Suphi Paşa'ya tel çekerek, ikinci bir emre kadar harekâtın durdurulması buyruğunu vermişti.[149]

Alemdar'da 8 Haziran çıkışlı bir haberde ise; "hepimizin bu antlaşmanın kabul edilemeyeceğini bildiğini söyledikten sonra, yenilmiş olsak da, başımıza sülük gibi yapışmış birkaç yırtıcı kişinin yaptıklarının bize ödettirebileceğini bilsek de, bunlar bir ırkın, bir

[143]AG., Adet 512-2812, ''*Muahede-i Sulhiyemiz- Tevfik Paşa Hazretlerinin Tebligatı''*, 15 Mayıs 1336, Cumartesi, s.1.
[144]AG., Adet 513-2813, ''*Niçin ?*'', 16 Mayıs 1336, Pazar, s.1.
[145]AG., Adet 516-2816, ''*Her Şey Mahvoldu, Yalnız Namus''*, 19 Mayıs 1336, Çarşamba, s.1.
[146]AG., Adet 524-2824, ''*Beyanname''*, 27 Mayıs 1336, Perşembe, s.2
[147]AG., Adet 525-2825, ''*İstikbale Hazırlanmak*'', 29 Mayıs 1336, Cumartesi, s.1.
[148]AG., Adet 528-2828, ''*Muahede-i Sulhiye Metni''*, 1 Haziran 1336,Salı, s.1.
[149]AG., Adet 526-2826, ''*Dâhili Haberler- Tatili Tedibat''*, 30 Mayıs 1336,Pazar, s.2.

sultanın ve bir tarihi yok edilmesi hakkını kimseye veremezdi. Türkler ölmemeğe ve bir tarih-i sergüzeşti kapatarak bir barış unsuru olarak varlıklarını sürdürmeye ahd etmişlerdi."[150]

Üç Yıldız imzasını taşıyan ertesi günkü yazıda ise Slav dalgalarına karşı Türkler 'in göğüs gerdikleri bilindiği ve aynı durum sürdüğüne göre, eski siyasetten ayrı bir yol izlenmesinin havsalaya sığmadığı belirtiliyordu.[151]

10 Haziran'da çıkan ve Üç Yıldız imzası taşıyan bir diğer Alemdar haberi, "Biz ve Yunanistan" başlığını taşıyordu. Antlaşma tasarısı kuşkusuz "herkesten ve her şeyden fazla" bizi Yunanistan ile karşı karşıya bırakıyordu. "Felaket ve izmihlalimizden (bozularak bitmemizden)" en çok yararlanan, Yunanistan'dı. "Dirayet ve kiyasetini her vesileyle kanıtlayan Venizelos ve arkadaşları huzur ve refah istiyorlarsa "mahiyeti ve neticesi meşkûk bir dirhem bal için okka odun çiğnemekte'' zevk ya da yarar olmayacağını anlamalıydılar. Burada yazar, açık bir şekilde Yunanistan'ı tehdit etmekteydi.

Ayrıca Refi Cevat 15 Haziran'da çıkan başyazısında Kuva-yı Milliye'yi, İttihat ve Terakki'yi aynı değerlere sahip olarak görüyor ve ikisinin de hayal dünyasının olabildiğince geniş olduğunu ve bu hayal ürünleri içerisinde devamlılıklarını sürdürdüklerini, İzmir bahanesiyle Sivas ve Ankara isyanlarını çıkardıklarını söylüyordu. [152]

İki gün sonraki yazısında ilk başta Kuva-yı Millliye'nin İttihat ve Terakki ile ilgisi olmadığına dair ''ufak bir ümit'' uyandığını, fakat artık onun "zehrini" İttihat ve Terakki'den aldığının kesinlik kazandığını ileri sürüyordu. "silah oyunu" on yıl içinde devleti bu hale getirmişti. Ama artık bir Anadolu kalmıştı. O'na kıyılmamalıydı.[153]

Alemdar'da 21 Temmuz'da çıkan İki Yıldız imzalı "27 Temmuz'a İntizar" yazısı, antlaşmayı imzalamayı içine sindirebilmiş bir yazıydı. Bu badireden, budanmış olsa bile, olduğunca "zehirlenmemiş" bir ülke kurtarılabilirse, yine de bir umut ve kurtuluş alevi parlayabilirdi. Yazar 27 Temmuz'un yani antlaşmanın imzalanacağı düşünülen günün beklenmesini istiyordu.[154]

22 Temmuz 1920' de ise, padişah Vahidettin'in başkanlığında toplanan Saltanat Şûrası'nda Sevr'in maddeleri oylanırken, Damat Ferit Paşa şu sözleri etmişti:

[150]AG., Adet 535-2835, ''*Tecdid mi? , Ta'til mi*?'', 8 Haziran 1336, Salı, s.2.
[151]AG., Adet 536-2836, ''*Yeni Bir Vaziyet''*, 9 Haziran 1336,Çarşamba, s.1.
[152]AG., Adet 542-2842, *''Yine Kuvayı Milliye''*, 15 Haziran 1336, Salı, s.1.
[153]AG., Adet 544-2844, ''*Bir Hasbihal*…'', 17 Haziran 1336, Perşembe, s.1.
[154]AG., Adet 576-2876, *''27 Temmuz'a İntizar''*, 21 Temmuz 1336.

> "Paris'te imzalamamız istenen antlaşma, İstanbul'u ve küçük bir toprak parçasını bize bırakıyor. Antlaşmayı imzalarsak, iyi kötü bu kadar bir varlığımız olacak. İmzalamazsak dünya haritasından silinmekle tehdit ediliyoruz. Bu antlaşmanın imzasını oya sunuyorum. Susanlar 'imzalayalım' demiş sayılacaktır."[155]

Asıl ölüm fermanı niteliğini taşıyan 10 Ağustos 1920 tarihinde saat 16.00'da Paris yakınlarında,[156]nadide vazolar üretimiyle tanınmış olan Sevr kasabasında, İstanbul Hükümeti'nce imzalanan ve tarihe Sevr Antlaşması olarak geçen antlaşmadır.

Sevr Antlaşması'nı imzalayan devletler bir yanda başlıca müttefik devletler ve müttefik devletler, diğer yanda ise Türkiye idi. Başlıca müttefik devletleri, büyük Britanya, Fransa ve İtalya, müttefik devletleri ise Ermenistan, Yunanistan, Polonya, Hicaz, Portekiz, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven devleti ve Çekoslovakya oluşturmaktadır.[157]

Sevr Antlaşması şekil ve içerik itibari ile Osmanlı Devleti'nin müttefikleri ile imzalanan antlaşmalara çok benziyordu. Savaşı kaybeden devletlerden biri olan Osmanlı Devleti'ne savaşı hesabını sorma amacı güden antlaşmanın maddeleri oldukça ağırdı. Uzun zamandır Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'ni paylaşma konusunda gizli ya da açık planlar yapmaktaydı ve Sevr Antlaşması bütün planların son perdesi oldu.[158]

10 Ağustos 1920' de Damat Ferit Paşa'nın imzaladığı Sevr Antlaşması[159] imzalanmış ancak onaylanmamış ve yürürlüğe konmamıştır. 433 maddeden oluşan antlaşmada, İstanbul konusunda doğrudan tek bir madde vardır.

Madde 36

> "Yüksek Akit Taraflar, işbu antlaşmanın hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Osmanlı Hükümeti'nin İstanbul üzerindeki hukuk ve salahiyetine dokunmamak ve Osmanlı hükümetinin ve padişah hazretlerinin İstanbul'da ikamet etmekte ve orayı payitaht olarak tutmakta serbest olmaları üzerinde anlaşmışlardır.
>
> Ancak, Türkiye'nin bu antlaşmaya veya buna bağlı herhangi bir antlaşmaya veya sözleşme hükümlerini, özellikle ırk, din ve dil azınlıklarının haklarına saygı gösterilmesine ilişkin hükümleri sadakatle uygulanmakta kusur etmesi halinde, müttefik devletler, yukarıdaki hükmü değiştirme

[155]http://www.guncelmeydan.com/pano/soykirim-yalanini-ilk-kabul-eden-damat-ferit-hukumetiydi-banu-avar-t30455.html, erişim 23.04.2018.
[156]İbrahim Sadi Öztürk, **Sevr Antlaşması Tam Metin 433 Madde Mondros ve Lozan Ekleriyle**, Fark Yayınları, Ankara 2007,s.14.
[157]Şimşir, age, s.62.
[158]Murat M. Baskıcı vd., **Yaşayan Lozan**, DÖSİMM Basımevi, Ankara 2003, s.295.
[159]Bilge Criss, **İşgal Altında İstanbul**, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s.37.

haklarını saklı tutarlar ve Türkiye, bu konuda verilecek kararları kabul etmeyi şimdiden yükümlenir.''

Bu maddeden anlaşıldığı üzere, İstanbul başkent kalacak, padişah (ve hükümet) orada oturacaktı. Ancak Sevr Antlaşması'nın uygulanmasında Türkiye'ye ait bir kusur olursa padişahta hükümette İstanbul'dan atılabilecekti.

Antlaşmada Boğazlar bölgesi çok geniş yer tutmaktadır.[160]Alemdar Gazetesi'nde hem İstanbul hem de boğazlar ile ilgili şu haberler yer almıştır; Boğazlar üzerinde ki Osmanlı egemenliğine son vermenin İtilaf Devletleri'nin güvencesi açısından bir şey getirmeyeceği, İstanbul'dan uzaklaştırılmış birkaç Anadolu kentinden oluşacak Türkiye'nin yaşamayacağını belirterek , "dersaadet'de Türk idaresi makamına kaim olacak idare şekline ne nam verilirse verilsin bu yeni teşkilat her halde cemiyet-i akvam sinesinden doğacaktır…" tümcelerine yer veriliyordu. Bu yazı 5 Ocak 1920 tarihli Alemdar Gazetesi'nde çıkmıştı.[161]

7 Ocak 1920 tarihli Alemdar Gazetesi'nde Verona çıkışlı bir telgraf haberinde, İstanbul'un bir başkent olarak kalması koşuyla birlikte, Türklerin Avrupa'da bırakılmaları gerektiği belirtiliyordu. Ayrıca Barış Konferansı hilafet makamını İstanbul'dan uzaklaştırırsa, bunun İslam Dünyası üzerinde yaratacağı huzursuzluğu göz önünde tutmalıydı.[162] Ancak bu antlaşma ne Osmanlı Meclisi Mebusan'ı, ne de 1. TBMM tarafından onay görmemiş, imza aşamasının ilerisine gidememiştir.[163]

Daha önceki askeri harekâtta başarılı olan Yunanlılar 25 Ekim 1920'de daha büyük bir saldırıyla Anadolu içlerine doğru ilerlediler.[164]

17 Ağustos günlü sayıda "hükümet kuvvetlerinin" nasıl Çerkez Ethem'in Yozgat'ta bulunmasından yararlanarak Düzce-Bolu bölgesine egemen olduklarını ayrıntılı biçimde anlatılıyordu. Padişahçılar Alaplı'yı da ele geçirmişler. Yunanlılar Kandıra'dan bölgeye doğru ilerlediklerinden "milliciler" burada da yenilmişler. Milliciler "inhilal-i (çöküş) tam" halindeymişler, onun için pek yakın bir gelecekte buralardan "gayet mühim" haberlerin gelmesi beklenebilirmiş. Bolu heyeti Cemal'le yeniden görüşmüş ve kendilerine hükümetin o tarafa yeterli kuvvet göndermeyi kabul ettiğini, yalnız işin mali yönünün görüşülmekte olduğunu bildirmiş.[165]

---

[160]Şimşir, **age**, s.62-63.
[161]AG., Adet 385-2685, ''*İstanbul'u Türklerden Almak Makul müdür ?*'', 5 Ocak 1920, Pazartesi, s.1.
[162]AG., Adet 387-2687, ''*Mukadderatımızı Tayin Edecek Müzakarat Başladı mı*?'', 7 Ocak 1920,Çarşamba, s.1.
[163]Öztürk, **age**, s.14.
[164]Cahit Kayra, **Sevr Dosyası**, Boyut Kitapları, İstanbul 1997,s.100.
[165]AG., Adet 601-2901, ''*Anadolu'da Millicilere Karşı İhtilal''*, 17 Ağustos 1336, Salı, s.2. Haberde Kuvay-ı Milliye'nin yenilgisinin Yunan istilası sayesinde olduğunu açıkça yazmaktan çekinmemişler.

22 Ağustos sayısında, Adapazarı Çerkez beylerinden doksan yaşlarında Tatlı Sinan Bey'in topladığı mücahitlerle "Kuva-yı Bagiye' ye" karşı hareket edip onları "tedip" ettiğini, Akyazılı Kamil bey ve diğer Çerkez beylerinin Düzce ve çevresini "kurtardıklarını" Çerkez beylerinden Doğan Ali Bey'in 5 bin süvarisi ile Kuva-yı Milliye'yi perişan edip Bolu'ya kadar ilerlediğini, bu haberlerin "mevsuk" (belgelenmiş) olduğunu belirtiyor. Haberin başlığı ise "Kuva-yı Bagiye'nin Son Günleri"dir.[166]

Yunan ittifakı sorununa göz attığımız da ise, Alemdar da Refi Cevat'ın 6 Eylül'de çıkan , "Yeni İttifaklar ve Biz" başlıklı başyazısında Yunanistan ile ittifak kurmak "mecburiyetine" şiddetle inandığını yazdı. Bunun duyguyla ilgisi yoktu, "akıl ve mantık" gereğiydi. Bazı şeylerin açık yazılamayacağını, ima dahi edilemeyeceğini söyledikten sonra "vukuat''ın bizi bu yönde zorladığını söylüyordu. [167]

Alemdar, Neologos Gazetesi'ne dayanarak tüm yaşananların neticesinde şunları bildiriyordu: Edirne Belediye Başkanı ve Trakya Cemiyeti eski başkanı Şevket Bey bir heyetle Venizelos'u kutlamak için Atina'ya gitmiş. Şevket'in şöyle bir demeci varmış: "bugün Trakya'da bir sükûn ve asayiş-i mutlak hüküm sürmektedir. Yunan Hükümeti hakikaten mümtaz memurlar göndermiştir. Bu vaziyet-i mükemmeleden memnuniyetimiz pek büyüktür." Anlaşılan aynı heyet içinde bulunan Edirne müftüsünün demeci: "Trakya Müslümanları sükûn ve adaleti temin eden bir hükümet elde ettikleri cihetle memnundular. Memurin-i mülkiye ve askeriyenin İslamlarrahmü şefkati minnettarlıklarını (!!) mucip oluyor. Şimdiye kadar Venizelos'a beyan-ı teşekkür için birçok telgraf nameler gönderdim." Ünlem işaretleri Alemdar'dandır. Bu haberler Trakya'da ki bozgun ve yılgınlık havasının derecesini gösteriyor.[168]

16 Eylül'de eski Bitlis Vali Vekili Ali Firuzan, Osmanlı – Yunan ittifakını "en tabii ittifak" diye nitelendiriyordu. [169]

Cevat 19 Eylül'de yayımlanan başyazısında, İstanbul'da çıkan Rumca Prooya Gazetesi'nin bir yazısında Türk-Yunan yakınlığından söz ettiğini fakat bunun bir ittifaka dönüşebilmesi için önce Kemalistlerin Anadolu'da Hıristiyanlara karşı yaptığı vahşet, cinayet, zulmün son bulması gerektiğini söylemiş olduğunu anlatıyor. [170]

[166]AG., Adet 606-2906, *''Kuva-yı Bagiye'nin Son Günleri''*, 22 Ağustos 1336.
[167]AG., Adet 621-2921, ''*Yeni İttifaklar ve Biz''*, 6 Eylül 1336, Pazartesi, s.1.
[168]AG., Adet 630-2930, ''*Nulu Avında Dev Gün''*, 15 Eylül 1336,Çarşmaba, s.1.
[169]AG., Adet 631-2931, ''*En Tabi' İttifak''*, 16 Eylül 1336, Perşembe, s.1.
[170]AG., Adet 634-2934, ''*Bunda da mı Geç Kalacağız*?'', 19 Eylül 1336,Pazar, s.1.

Ekim ortalarında Cevat, Lütfi Fikri'nin bir açıklamasından dolayı konuya geri döndü. Bosfor Gazetesi Türk-Yunan yakınlaşması konusunu bu kişiye sormuş ve olumsuz bir yanıt almıştı. Oysa Cevat'a göre gerek Osmanlı, gerek Yunan hükümetleri o sıralar böyle bir girişime yatkın görünüyorlarmış. O halde ittifakın oluşması için vakit yitirmeden harekete geçilmeliymiş. Zamanında süratle hareket, çok kez bir devleti düşmüş olduğu vartadan kurtarmıştı. "sayılı günler yaşadığımızı" her an anımsamak zorundaydık.[171]

İstanbul'da ki durum ise şöyleydi; Damat Ferit Hükümeti çekildi ve yerine Ekim 1920'de Tevfik Paşa Hükümeti kuruldu.[172]

Onaysız kalan anlaşmanın uygulanamıyor olması, özellikle İngilizler 'in canını sıkmıştı. Bu arada müttefiklerin kendi iç problemleri ise onların onay için baskı yapmalarını engeller durumdaydı. İngiltere'nin işçi huzursuzlukları, Fransa da var olan ekonomik problemler, Almanya'nın savaş tazminatını ile ilgili hoşnutsuzlukları başlıcalarıydı. Bu arada müttefik orduları terhis edilmişti. Bu sebeple işgal kuvvetlerindeki askerlere, arkadaşlarının yurtlarına dönmelerine rağmen kendilerinin hala neden daha silahaltında olduklarını haklı göstermek de giderek zorlaşmıştı.[173]

Mondros silah bırakışmasından sonra, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen İstanbul, beş yıllık süren esaretinden 6 Ekim 1923 günü Türk askerinin İstanbul'a girmesiyle kurtulmuştur.

İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u tahliye ve terk etmesi şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tahliye vaziyeti:

1. Bahriyeden alınan mühimmatın teslimine devam edilmektedir.
2. İngilizler ve Fransızlar mukaddema verdileri cetvel mucibince suretle tahliyesine devam ediyorlar.
3. Evvelemirde Beyoğlu taraflarındaki hususi binaları tahliye ediliyor.
4. Bu hafta nihayetinde Boğaziçi'nin Rumeli sahilinin tahliyesi ikmal edilecektir.
5. Ayastefanos'taki İngilizlerden bir müfreze daha bu sabah İstanbul'a gelmiştir.
6. Şimdiye kadar açıklarda bulunan İngiliz salibi Ahmer vapuru Beşiktaş açıklarına gelmiştir.
7. Bu hafta sonunda İstanbul'da bulunan iki Fransız alayından birinin nakli yetişmiş olacaktır.

Tahliye vaziyeti:

1. Bugün Makriköy'den tahliyeye devam edilmiştir.

[171]AG., Adet 657-2957, ''*Siyaset Hazıra''*, 15 Ekim 1336, Cuma, s.1.
[172]Kayra, **age**, s.100.
[173]Criss, **age**, s.37-38.

2. Ayastafenos'ta ki İngiliz taburları kâmilen nakil ve sevk edilmiştir.
3. Fransız taburlarının da sevki ikmal edilmiş, yalnız Fransız Angoloman şirketine ait 3 deniz tayyaresiyle birkaç adette posta tayyaresi kalmıştır.
4. Bu sabah arkadaşlarımızdan bazıları telsiz telgraf istasyonunun teslim edileceğini yazmışlarsa da ecnebiler telsiz telgraflarımızı tahliyenin hitamına kadar teslim etmek istemiyorlar. Bilahare bunları muhaberatta istimal etmemek üzere iadeyi kabul etmişlerse de ne zaman teslim edileceği malum değildir.
5. Armastron'un adamları tarafından tahliye edilecek olan bahriye fabrikaları hakkında Ankara'dan talimat vüruduna intizar ediliyor.
6. Bugün Fransızlar tarafından ihracat gümrüğünün işgali altında bulunan mahal tahliye edilmiş ve rüsumat idaresi tarafından işgal olunmuştur.
7. Bir iki güne kadar Ayastafenos tayyare hangarı teslim edilecektir.[174]

II. II. Alemdar Gazetesi'nin Milli Mücadeleye Muhalif Olan Cemiyetlerle İlişkisi

İncelediğimiz gazetenin de Milli Mücadele karşıtı basına dâhil olduğu görülmektedir. Alemdar Gazetesi Milli Mücadele Dönemi'nde Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na ve İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ne destek vermiştir.

II. II. I. Alemdar Gazetesi ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası

Mebusan Meclisinde yer alan ya da yer almayan İttihat ve Terakki Fırkasıtaraftarlarını bir noktada buluşturmak düşüncesi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurulmasından çok önce baş göstermişti. Temmuz 1911 ortalarında itibaren, Miralay Sadık'ın ismi, bir fırka kuracağı haberleriyle gazete sütunlarında yer almaya başlamıştı.[175]

Ayrıca fırkanın kuruluşu, Osmanlı Devleti'nde karışıklıkların yaşandığı bir döneme denk gelmiştir. 11 Kasım 1911'de yani fırkanın kuruluşundan 10 gün önce, İtalya, Trablusgarp'a saldırmıştır. Parlamentoda karışıklıklar mevcuttur. İbrahim Hakkı Paşa istifa etmiş ve Sait Paşa sekizinci kez sadarete getirilmiştir. Tüm bu şartlar içinde 21 Kasım 1911'de fırka kurulmuştur.[176]Meclisteki Mutedil Hürriyetperveran ve Ahali Fırkalarıyla diğer muhaliflerin (azınlık ve bağımsız mebusların) çekirdeğini oluşturduğu bu partiye "Hürriyet ve İtilaf" adı verilmiştir. Hürriyet sözcüğünün anlamı gayet açık olmakla birlikte itilaf sözcüğünün anlamı

[174]http://www.bakisarisakal.com/istanbulun%20kurtulu%C5%9Fu.pdf erişim 15.09.2018
[175]Ali Birinci, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası 2.Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakkiye Karşı Çıkanlar**, İstanbul 1990,s.45.
[176]Gülşah Al, **II. Meşrutiyet Dönemdeki En Büyük Muhalefet Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2006, s.17.

ise birleşme anlamındadır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İttihat ve Terakki'ye karşı olanlar için adeta bir sığınak halini almıştır. Kısaca, Hürriyet ve İtilaf Fırkası bir partiden ziyade her türlü düşünce eğilimini içinde barındıran bir nevi bir blok hareketiydi. [177]

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın programı kabul edilmesi ile fırka örgütlenmek için Anadolu'da çalışmalarını hızlandırmış ve memleketin her yerinde şubeler açmaya başlamıştı. Özellikle İstanbul'da kolaylıkla örgütlenerek 21 Kasım - 10 Aralık 1911 tarihleri arasında İstanbul'da 16 şube açmayı başarmıştır.1911 İstanbul ara seçimlerini Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kazanması ile fırka hızlı bir şekilde teşkilatlanmış ve yeni şubelerin açılmasına devam edilmiştir.[178]Büyüklüğü ile dikkat çeken fırka İttihat ve Terakki mensuplarında bir telaş ve korku uyandırmıştır.[179] Hürriyet ve İtilaf Partisi, Milli cereyan ile tezat hâlinde bulunan zihniyetin temsilcisi olmuştur. Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin, o dönemin siyasi tarihinde daima olumsuz tarafta görünmesinin belli bir sebebi vardı. Bunun temel sebebinde partinin herhangi siyasi temeli olmaması gösterilebilir. Partinin tek amacı İttihat ve Terakki iktidarını yıkmak olduğu için toplum içerisinde ki tüm karşıt görüşlüler bu partide yer almıştır.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası, ikinci defa kurulduğunda (Ocak 1919) kadrosu ve fikirleriyle hala aynıydı. Tek bir farkla, kuruluşundaki amaçları İttihat ve Terakki'yi yıkmak olanlar, bu sefer İttihat ve Terakki mensuplarından intikamlarını almak için bir araya geliyorlardı.

Hürriyet ve İtilaf'a dâhil olan üyelerden biri de Nakşibendi tarikatından Konyalı Şeyh Zeynel Abidin'dir.[180]Ayrıca Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin fikir mücahitleri ise Dr. Rıza Tevfik, Ali Kemal ve Refik Halit'tir.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası yeniden teşkilatlanmaya başlamış ve yeniden ortaya çıktıklarını ve görüşlerini kamuoyuna şöyle ilân etmiştir:

> ''a) Mağlûbiyet, milletin değil, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne mensup küçük bir "hizp ile avanesinin" hiç bir şikâyet ve itiraza kulak asmayan ve yabancı bir devletin askeri kuvvetine dayanarak hükmeden müstebit ve muhteris bir zihniyetin eseridir.
>
> b) Mütareke imzalanalıdan beri kuvvetli bir hükümet kurulmamıştır.
>
> c) Program ve görüşlerindeki isabet hâdiselerle de doğrulanmış olan parti, memleketi selâmete götürecek ve herhangi bir hükümeti destekleyecek kadar kuvvetlenmiştir.''[181]

[177]Hacer Göl, **Milli Mücadele Döneminde Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008, s.14.
[178]Al, **agt**, s.30.
[179]Birinci, **age**, s.48.
[180]Selek, **age**, s.94.
[181]Selek, **age**, s.95.

Yine fırka bildirilerde temel ilkelerden sonra ülke çıkarları hakkında genel görüşlerinden bahsetmektedir. Hükümetlerin görevlerini tam yapmaları gerektiği, ülkede kanun hâkimiyetinin esas olduğu üzerinde durmaktadır.[182]

Sadık Bey tarafından 1Haziran 1920 tarihinden itibaren Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın karşısına Mutedil Hürriyet ve İtilaf Fırkası adıyla yeni bir fırka çıkartıldı. 31 Mayıs'ta verilen bir ziyafet sırasında yeni bir fırka kurulmuş oldu. Geçici başkanlığa Mustafa Sabri seçilerek, program için yapılacak düzenlemeler için bir heyet oluşturuldu. 4 Haziran'da ise geçici başkanlıktan Mustafa Sabri alınarak yerine Rıza Tevfik getirilmişti. Grubun 5 Haziran 1920 tarihli toplantısında kurulan bu fırkanın adının Mutedil Hürriyet ve İtilaf Fırkası olduğu duyurulmuştur.[183]Fırkanın resmen kuruluşu ise 17 Haziran'da beyannamelerini hükümete vererek gerçeklemiş oldu.[184]

Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin etrafında İttihatçılığa ve Kuva-yı Milliye'ye karşıt bir takım küçük siyasi kuruluşlar oluşmuştur. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı destekleyen basının içinde ise Alemdar gazetesi yer almaktaydı.[185]

Refi Cevat Ulunay tarafından çıkarılan Alemdar Gazetesi, Milli Mücadele karşıtı bir gazete olması sebebi ile tavrını da ona göre sergilemiştir.[186]Bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere Milli Mücadele Dönemi'nde de Alemdar Gazetesi ikinci kez kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı desteklemeye devam etmiştir.

1911 yılında kurulan fırka siyasi hayatını kesintili olarak 1922 sonlarına kadar devam ettirmiştir.[187]

II.II.II. Alemdar Gazetesi ve İngiliz Muhipler Cemiyeti

İngiliz Muhipleri Cemiyeti ülkenin içinde bulunduğu karmaşa ortamı içerisinde kurulmuştur. Cemiyet bir yandan Milli Mücadele'yi yıpratma amaçlı propagandalar yaparken bir yandan da İngilizlerin sömürgesi olan Müslüman devletleri kalkındırdığı haberini yayıyordu. Cemiyet,

[182]AG., Adet 41-1251, ''*Hürriyet ve İtilaf Fırkası Beyannamesi''*, 24 Ocak 1919, s.1.
[183]AG., Adet 533-2833, ''*Mutediller*…'', 6 Haziran 1920, Pazar, s.1.
[184]Ali Birinci, ''Hürriyet ve İtilaf Fırkası'', Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, C.18, İstanbul, s.510.
[185]Selek, **age**, s.96.
[186]Suat Gezgin, ''Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi'', **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** C.18, 2003, s.20.
[187]Gülşah Al, **II. Meşrutiyet Dönemdeki En Büyük Muhalefet Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2006, s.17.

Sıkı bir şekilde İngiliz propagandası yapmış ve ülkede kurulan diğer cemiyetlerle iş birliğinde bulunmuştur.[188]

Anadolu'da Milli Mücadele'yi işgal altında ki İstanbul'dan bin bir tehlike ve zorluk içinde savunan ve destekleyen vatanseverlerin kurdukları Karakol Cemiyeti, Güneş grubu vb. gibi gruplar bulunmaktadır. Bunların tersine, Milli Mücadele'nin karşısında tavır sergileyen ve dış kuvvetlerle birlik içerisinde oluşturulmuş kuruluşlarda vardır. İngiliz Muhipleri Cemiyeti ise, Milli Mücadele'ye karşı tavır almış kuruluşlardandır.[189]Cemiyet, İngiliz Dostları Derneği, Türk-İngiliz Dostluk Derneği gibi adlarla anılmasına rağmen orijinal adı Association of the Friends of England in Turkey'dir.[190]

Cemiyetin kuruluş çalışmalarını yürüttüğü için resmi kurucusu Sait Molla gibi görünmekteydi ancak bu yapının kurucusu, İngiliz yüksek komiserliğinde baş casus olarak çalışan Papaz Frew idi. Kendisi cemiyet kurma ve yönetme konusunda yetiştirilmiş olduğu ve bu amaçla başka ülkelerde de çalıştığı için edindiği tecrübelerle geri planda kalarak daha başarılı olduğu kanısına varmıştır. Bu sebeple İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin kurulmasıyla ilgili faaliyetleri Sait Molla yönetmiştir.[191]Ayrıca bu cemiyet, bünyesinde Damat Ferit Paşa ve Sait Molla gibi üyeleri barındıran, 20 Mayıs 1919'da kurulan, İngiliz mandasını sonuna kadar destekleyen bir cemiyettir.[192]

Dr. Mine Erol'un araştırmasında belirttiği gibi; "söylenebilir ki, bu yüzden Amerikan mandası taraftarları, İngiliz mandasını istemeyenlerin katıldığı bir cephe vasfını da kazanmıştır. Fakat bu her iki gruptan farklı düşünenler de vardır: Bunlar, kurtuluş çaresini silaha saldırmakta buluyorlardı. Türk halkının büyük çoğunluğunu bunlar teşkil ediyordu."[193]

İngiliz Muhipler Cemiyeti'ni, İngiliz desteğini alarak vatanın bağımsızlığının elde edileceğini sananlar kurmuştur. Derneğin dışarıdan bakıldığında amacı İngilizlerden destek almak, kendi içlerinde sakladıkları amaçları ise toplum içerisinde huzursuzluklar çıkararak dış devletlerin müdahalesini sağlamaktı. Ayrıca dernek İngilizlerden para yardımı almakta idi.[194]Cemiyetin Sait Molla ve Papaz Frew tarafından ortaya konulmuş ideolojisi ise: memleketin sorunlardan

---

[188]Burcu Başak Alp, **Yerli Kaynaklar Bağlamında İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003,s.5.
[189]Dr. Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991,s.55.
[190]Alp, **agt**, s.61.
[191]Cengiz Dönmez, **Milli Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s.63.
[192]Adnan Harun Yahya,**Üst Akıl İngiliz Derin Devleti'nin İç Yüzü**, Araştırma Yayıncılık, İstanbul 2017, s.542.
[193]Tevetoğlu, **age**, s.56.
[194]Doç. Dr. Yücel Özkaya, ''Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Cemiyetler'', **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C.4, 10(1987), s.168.

kurtulması için tek çıkar yolun İngilizlere boyun eğmek olduğuydu. Bu fikre göre kendilerine bir yol çizen cemiyet milli hareketi ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.[195]

Cemiyet, çalışmalarını İngiliz taraftarı olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile işbirliği içinde yürütmüştür. Ancak cemiyet sadece bu fırka ile iş birliği yapmakla kalmamış, İngiliz yanlısı olan çoğu kuruluş ile Milli Mücadele'ye karşı olma konusunda iş birliği içerisinde olmuştur. Bu faaliyetler sırasında, devleti memurluğuna sahip kişiler tarafından destek alan cemiyet, neredeyse devlete ait bir kuruluş şeklini almıştır. Bunlardan cesaret alan, cemiyetin yöneticileri, adeta devletin başında bulunan söz hakkına sahip kişiler gibi davranarak, çoğu devlet işlerine karışmaya kalkışmışlardır.[196]

Cemiyet Milli Mücadele'yi başarısızlıkla sonlandırabilmek için çoğu alanda etkin bir şekilde rol almıştır.[197]

Atatürk, Nutuk'ta cemiyet ile ilgili düşüncelerini şöyle belirtmekteydi:

> "İstanbul'da mühim addolunacak teşebbüslerden biri İngiliz Muhipler Cemiyeti idi. Bu isimden İngilizlere muhip olanların teşkil ettiği bir cemiyet anlaşılmasın! Bence, bu cemiyeti teşkil edenler, kendi şahıslarını ve menfaat-i şahsiyelerini sevenler ve şahıslarıyla menfaatlerinin masuniyeti çaresini Lıoyd George hükümeti marifetiyle İngiliz himayesini teminde arayanlardır. Bu bedbahtların, İngiltere Devleti'nin, kül halinde, bir Osmanlı Devleti muhafaza ve himaye etmek emelinde olup olamayacağını, bir defa mülahaza edip etmedikleri cay-i teemmüldür.
>
> Bu Cemiyete intisap edenlerin başında Osmanlı Padişahı ve halife-i ruy-i zemin unvanını taşıyan Vahdettin, Damat Ferit Paşa, Dâhiliye Nezareti'ni işgal eden Ali Kemal, Adil ve Mehmet Ali Beyler ve Sait Molla bulunuyordu. Cemiyette İngiliz milletine mensup bazı sergüzeştçiler de vardı. Mesela; Rahip Frew gibi. Ve muamelât ve icraattan anlaşıldığına göre, cemiyetin reisi Rahip Frew idi.
>
> Bu cemiyetin, iki cephe ve mahiyeti vardı:
>
> – Biri aleni cephesi ve medeni teşebbüsatla, İngiliz himayesini talep ve temine matuf mahiyeti idi.
>
> – Diğeri hafi ciheti idi.
>
> Asıl faaliyet bu cihette idi. Memleket dâhilinde teşkilat yaparak isyan ve ihtilâl çıkarmak, şuur-ı milli'yi felce uğratmak, ecnebi müdahalesini teshil etmek gibi hainane teşebbüsat, cemiyetin bu hafi kolu tarafından idare edilmekte idi. Sait Molla'nın cemiyetin aleni teşebbüsatında olduğu gibi hafi cihetinde de ondan daha ziyade olduğu görülecektir."[198]

[195]Dönmez, **age**, s.188.
[196]Dönmez, **age**, s.190.
[197]Dönmez, **age**, s.188.
[198]Gazi Mustafa Kemal (Atatürk):**Nutuk**, C.III, Belge No:25, s.10-11.

Cemiyet tarafından 22 Mayıs 1919'da hazırlanarak ilan edilen ve 28 Mayıs'ta basında yayınlanan programı beş maddeden oluşmaktadır:

1. Zeyri idaresinde milyonlarca nüfusu İslamiye bulunan İngiltere Devleti fahmiyesiyle Hilafet ve Saltanatı Cami Devleti Osmaniye beyninde minelkadim mevcut olan revabıt ve muhadenetin teyit ve takviyesi ve sailinin istihsali için merkezi İstanbul'da olmak üzere ''İngiliz Muhipleri Cemiyet'' teşekkül etmiştir.

2. Bu gayeye vusul için cemiyet, iki milletin menafi mütekabilesini telif ve tanzim ederek esbaba tevessül edecektir.

3. Milleti mütemaddinenin, alel husus İngiliz kavmi necibinin ilmî, edebi, içtimai, iktisadi terakkiyatından Osmanlıları müstefit edecek ve Osmanlıları da İngilizlere vesair mileli mütemaddineye tanıtacak neşriyat ve tesisata hizmet eyliyecektir.

4. Beşeriyetin muhibbi şefiki, medeniyeti hakikiyenin samimi hadimi ve Osmanlıların hayrıhahı olan bilcümle akvamın Osmanlılar hakkındaki malûmatını tevsi ve Osmanlıları yakından tanımamaktan yahut ilkaatı garazkâraneden tahaddüs eden zehapları izahat ve delâil ile tashih için icap eden teşebüssatta bulunulacaktır.

5. Cemiyetin maksadını tasvip edenler cemiyete dâhil olabilirler. Harp ve harp facialarına sebep olanlar kabul olunamaz.[199]

Ayrıca Cemiyet'in kuruluşu 21 Mayıs tarihli Alemdar Gazetesi'n de Refi Cevat tarafından yazılan yazıda da bildiriliyordu. "İngilizleri İstiyoruz!" başlıklı yazı da "İngiltere ile hareket ederek asri düşünce ile mücehhez bir Türkiye olalım. Çünkü kuvvet nurdur. Nur ise irfandır" diye nur ve irfanı ortaya döktüğü gün, Alemdar Gazetesi'nin aynı sayısında: "İngiliz dostluğuna a'zami bir kıymet ve ehemmiyet veren bilcümle Osmanlılardan mürekkeb olmak üzere İngiliz Muhipleri Cemiyeti teşekkül etmiş ve dün (20 Mayıs 1919 Salı) e-beyannamesini Dâhiliye Nezareti'ne tevdi eylemiştir" haber ve ilanı da yayınlamış bulunuyordu. [200]

Bilinen başka bir konu da 23 Mayıs 1919 günü Sait Molla imzasını taşıyan bir telgrafnamenin tüm belediye başkanlarına gönderilmesidir.[201]Belediye başkanlıklarına gönderilen, Sait Molla imzasını taşıyan23 Mayıs 1919 tarihli telgrafın içeriği şu maddelerden oluşmaktaydı:

[199]AG., Adet 156-1466, ''*Beyanname''*, 28 Mayıs 1919,Çarşamba, s.2.
[200]AG., Adet 149-1459, ''*İngilizleri İstiyoruz!*'', 21 Mayıs 1919, Çarşamba, s. 1,2.
[201]Doç. Dr. Mehmet Demiryürek, ''İngiliz Muhibler Cemiyeti Hakkında Bazı Notlar ve Belgeler'', **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** 2006, s.78.

1.İngiliz Muhipler Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyeti kuranlar vatanın kurtuluş imkânını İngiliz ‘’müzaheretinde’’ görmektedirler.

2.Vatanın kurtuluş imkânını temin için vilayet halkı hemen bu cemiyete katılmalıdır.

3.Halk bu cemiyete katıldığını, İngiliz severlik ve İngiliz taraftarlığı hakkındaki genel hislerini ve İngiliz ‘’müzaheretini’’ talep ettiğini İstanbul'daki bütün yabancı temsilciliklere, hükümete ve gazetelere telgrafla bildirmelidir.[202]

23 Mayıs 1919’da Alemdar Gazetesi’nde Cemiyet’in verdiği ilanda ertesi gün için yapılacak toplantıya çağrılacakların listesi şu şekildeydi:

“İngiliz Muhipleri Cemiyeti’n den:

Yarın ki Cuma günü İngiliz Muhipleri Cemiyeti, bütün azasını merkeze davet eylemiş ise de azanın bu iki gün zarfında kesret peyda eylemesi hasebiyle, binanın cümlesini istihaba tahammülü olmadığı gibi, o izdiham arasında müdavele-i efkâr ve müzakerat da olamayacağından yarın ki Cuma günü saat bir buçukta, cemiyet azasından zevat-ı atiyenin cemiyet merkezini teşrifleri rica olunur.

İhsan Bey Beyoğlu Mutasarrıf-ı Sabık

Ahmet Hamdi Paşa Erkân-ı Harbiye Mirlivalarından

Ekrem Bey Muhârrirîn-i Osmaniye’den

Emin Ali Bey Sabık Adliye Müfettişlerinden

Enver Bey Erkân-ı Harbiye-yi Bahriye Miralaylarından

Tevfik Cenan Bey Tüccar-ı Muteberiden

Celal Dino Bey Ashap-ı Emlaktan

Celil Bey Kadıköy Gaz Şirketi Hukuk Müşaviri

Cemal Bey Amasya Mutasarrıflığından Mütekait

Hakkı Bey Bank-ı Osmanî Hukuk Müşavirlerinden

Saim Bey Matbaa-i Osmaniye Müdürü

Saffet Paşa Muş Mutasarrıfı Sabık

Ali Rıza Bey Kıbrıs İngiliz Mektebi Sabık Lisan-ı Şarkiyye Muallimi

Abdulmümin Efendi Fatih Ders-i Amlarından

[202]Demiryürek, **agm**, s. 81.

Abdürraif Bey Sabık Erkan-ı Harbiye Miralaylarından

Burdur Mutasarrıflığından Mütekait İzzet Paşa

Nazım Paşa Selanik Vali-i Esbakı

Nebil Bey Şirketler Komiseri

Nüzhet Paşa Vali Mütekaidi

Mehmet Galip Bey Piyade Miralaylarından"

Kadın üyelere yönelik olarak verilen davet de şu isimler vardı:

"Yarın ki Cuma günü saat üçte cemiyet azasından bulunan nisvân-ı muhterem eden ber-vech-i âtî muharrir hanımefendilerin cemiyet binasına teşrifleri rica olunur:

Belkıs Ömer Hanımefendi,

Seher Nüzhet Hanımefendi,

Ayşe Celile Hanımefendi,

Fatma Cevdet Hanımefendi,

Melek Hanımefendi,

İstihlâk-ı Milli Cemiyet-i Reisesi,

Nadire Cemal Hanımefendi,

Nesibe Ziya Hanımefendi,

Naime Cemal Hanımefendi.[203]

Ertesi gün yapılan toplantı sonucunda cemiyetin nizamnamesine göre yapılan seçimler sonucunda, cemiyetin ilk idare heyeti şu şekilde belirlenmiştir:

"İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nden:

İngiliz Muhipleri Cemiyeti Heyet-i İdaresi dün zevât-ı âtiyeden mürekkeban teşekkül etmiştir:

Reis-i Fahri, Adil Beyefendi Defter-i Hakan-i Emini

Reis-i Evvel, Mehmet Nazım Paşa Selanik Vali-i Esbakı

Reis-i Sânî, Hamdi Paşa Erkan-ı Harbiye Mirlivalarından

Reis Vekili, Nazım Paşa Suriye Vali-i Esbakı

[203]AG., Adet 151-1461, ''*Fırkalar, Cemiyetler''*, 23 Mayıs 1919, Cuma, s.2.

Aza:

Amedî Divân-ı HümayundanAsâf Bey,

Eski Şehremini Suphi Bey,

Şirketler Komiseri Nebil Ziya Bey,

Emekli Erkân-ı Harbiye Ferikliğinden Enver Paşa,

Ulema-i İslamiye'den Ömer Ziyaeddin Efendi,

Eski Erkan-ı Harbiye Miralaylarından Abdürraif Bey,

Eski İşkodra Valisi Safiyüddin Bey,

Eski Amasya Mutasarrıfı Cemal Bey,

Mülga Muhacirin Komisyonu Reisi Vahit Bey,

Eski Gümüşhane Mutasarrıfı Mahmut Celalettin Bey," [204]

Gazetenin aynı gününde Edirne'de İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin bir şubesinin kurulduğu açıklanıyor ve şöyle deniyordu: "Bugün burada İngiliz Muhipleri Cemiyeti tesis ederek beyannamesini neşretmiş ve faaliyete başlamıştır. Bütün halk cemiyetin tesisini sevinçle karşılamıştır."[205]

İngiliz Muhipleri Cemiyeti Anadolu'nun kimi yerinde gücünü arttırmaktaydı. Örnek vermek gerekirse, cemiyetin Ankara'da gücünün artması için büyük emek veren biri vardı; Ankara Valisi Muhittin Paşa. Ankaralı bazı vatanseverler, bu cemiyete karşılık olarak Azmi Milli Cemiyeti'ni kurmalarına rağmen, Ankara Valisi ülke içerisinde bu cemiyetin aktif bir rol almaması için elinden geleni yapmıştır. Ankara Valisi, İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin etkinliğini arttırmak amacı ile memurları da bu cemiyete sokmaya çalışmış, 9 Ağustos 1919 tarihinde İngiliz mandasının hem hükümet hem de padişah tarafından kabul edildiğini bildirmiştir.[206]

Alemdar Gazetesi'nde manda konusu ile ilgili "Amerika Mandası Olacaksa" adlı başlığın altında : "…işte burada manda meselesine avdet ediyoruz. Amerika haber insani bir maksatla girmişti. Amerika, Avrupa'daki siyasi cereyanlara o kadar alakadar değildi. Daha doğrusu onu bu harbe sokan amil, İngiltere'nin büyük kafalı diplomatları idi. Amerika kendi halinde

[204]AG., Adet 153-1463, ''*İngiliz Muhipleri Cemiyeti''*, 25 Mayıs 1919, Pazar, s.2.
[205]AG., Adet 153-1463, ''*Edirne'de İngiliz Muhipleri Cemiyeti''*, 25 Mayıs 1919, Pazar, s.2.
[206]Doç. Dr. Yücel Özkaya, ''Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Cemiyetler'', **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C.4, 10(1987), s.169.

bırakılması kat' iyen caiz görülmeyen Türkiye mandaterliğini deruhte ettiği anda memlekette el 'an mevcut olan ve türlü türlü kisveler altında faaliyet gösteren İttihat ve Terakki'nin bu sefer yeni bir hüviyet ile yaşamasına ehemmiyet vermeyecektir. Bu ise ölümlerin en feciidir. Bu toprak yaşayacaktır, yaşamaya laiktir. İttihat ve Terakki eli ona şifa vermez, veremez. Çünkü nalbanttan dişçi, demirciden saatçi olamaz."[207]

Sait Molla ve cemiyete üye olanların değişik metotlarla sürdürdükleri çalışmalarının sonucunda cemiyete üye olanların sayısı 28 Ağustos 1919 tarihi itibariyle 53.000'e ulaşmıştı.[208]Cemiyet ilk olarak Milli Mücadele'yi Türklerin aleyhine sonuçlandırmak, sonrasında ise İngiliz egemenliğini kabul ettirmek amacı ile her alanda aktif bir şekilde hareket etmiştir.[209]

Sait Molla, 17 Ocak 1920'de, cemiyetin umumi ahvalimize dair görüşlerini ortaya koymak maksadıyla bir açıklama yapmıştır. Aynı zamanda cemiyetin hangi yapıda olduğu ve memleketimizin içinde bulunduğu durum karşısında nasıl bir tutum sergilediği konularını da kapsayan açıklamasında Sait Molla şunları söylüyordu: "bu cemiyet, İngiltere'de lehimize olan temayülatı takviye eylemek ve milletin ekseriyetinin isteğini yerine getirmek üzere teşekkül etti ve bunu gerçekleştirmek için faaliyet gösteriyor. Bu konuda başarılı olmamıza rağmen, hala memleketimiz de İngilizlerin istemediği gelişmelerin yaşanması, bizim teşebbüsümüzden fazla şeyler beklenmemesini gerekli kılmaktadır. Hâlbuki cemiyetimiz, sadece İngiltere ile aramızdaki dostluğu yeniden geliştirecek bir yapıya sahiptir.[210]

Alemdar Gazetesi'nin 4 Kanun-ı Sani 1920 tarihli sayısında ise Cemiyet genel merkezinin Beyoğlu'nda Anadolu Kulübü'ne taşındığını, bu tarihten itibaren toplantıların bu merkezde yapılacağı belirtilmiştir.[211]Alemdar Gazetesi'nin 27 Mart 1920 sayısında, tek kurtuluş yolunu ve aydınlık yarınları, İngiltere mandasına girmekte gören İngiliz Muhipleri Cemiyeti yönetici ve mensupları, Anzavur'u Mustafa Kemal'e ve Yunan'ı Türk'e tercih edecek kadar alçalmış; vatan ihaneti bataklığına gırtlağına kadar batmış bulundukları halde: "İngiltere, Her Zaman İngiltere!" diye barbar bağırıyorlardı.[212]

Bir gün sonra yayımlanan İngiliz Muhipleri Cemiyeti beyannamesinde ise "vaziyet-i hazıranın kemal-i sükûn ve vakar ile telakki olunması lazım gelen şu zamanda beynelanasır

[207]AG., Adet 146-1546, ''*Amerikan Mandası Olacaksa…*'', 18 Ağustos 1919, s.1.
[208]Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınevi, C.I, İstanbul 1992, s.522.
[209]Dr. Cengiz Dönmez, **Milli Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999,s.188.
[210]AG., Adet 397-2697, ''*Said Molla Beyle Mülakat''* , 17 Ocak 1920, Cumartesi, s.3.
[211]AG., Adet 284-2684*,''İngiliz Muhipler Cemiyeti Merkezi''*, 4 Kanun-ı Sani 1920, s.3.
[212]AG., Adet 465-2765, ''*İngiltere Her Zaman İngiltere''*, 27 Mart 1920, Cumartesi, s.1.

te'min-i vifak ve hüsn-ü muaşerete i'tina eyleyeceklerine şüphemiz olmayan muhterem millettaşlarımıza bir takım bedhahların neşriyatına rağmen istikbalimizin muzlim olmadığını beyana lüzum görmeyiz. Cemiyetimizin öteden beri bütün evladı vatanın kemal-i sadakat ve tazim ile hilafet ve saltanat-ı seniyye etrafında toplanıp her türlü ihtilal ve ihtilaf amiz siyaset ve harekâttan tevakki ve mücanebet eyleyerek memleketimizin selamet ve saadetini mucip olacak surette tanzim-i harekât edilmek gayesini takip eylediğinden cemiyetimize mensup efradın bu noktaya fevkalade atf-ı dikkat eyleyerek mukaddes vatanımız için yegâne vesile-i necad olacağı muhakkak olan bu gayeye son derece riayet eylemeleri lüzumu ehemmiyetle beyan olunur" ifadeleri kullanılmıştır.[213]

7 Nisan 1920 Çarşamba günü, vatan haini Anzavur'un boy resmini vererek, (Biga, Gönen ve havalisini gayr-ı milli çetelerden tathir eden "temizleyen'' Ahmed Anzavur Bey) başlığı altında, yarattıkları kendi kahramanlarını takdim ediyorlardı.[214]Üç gün sonra 10 Nisan 1920'de, aynı boy resminin altına ve başlığına' bu kere uhdesine Mir-i miranlık rütbesi tevcih ve Karasi Mutasarrıflığına tayin edilen Ahmed Anzavur Paşa'' sözlerini yazmışlardı.[215]

İngiliz Muhipleri Cemiyeti safını destekleyici başlıkları sıralayacak olursak, "Bir İngiliz Nokta-i Nazarı" [216], "İngiltere Nokta-i Nazarı Tebeddül Eder mi?" [217], "İngiltere Siyaseti" [218], "İttihat Terakki ve Kuva-yı Milliye'nin İ'tilafı" [219], "Yaşasın(!) Kuva-yı Milliye" [220], "Mustafa Kemal İsyanı-İlk Günler" [221], "Anzavur Ahmed Bey- Bursa'nın Temizlenmesine Doğru- Kuva-yı Milliye'nin Hezimeti" [222] gibi başlıklı yazılardı. Bu yazıların altında "Refi Cevat" veyahut "Sait Molla" imzalarını görmek mümkündü.

Sık sık politika ile ilişkisi olmadığını ilan eden ve Sait Molla'nın pek mühim izahatına[223] lüzum gören cemiyet, kayidlerini yenilemek; hüviyet varaklarını değiştirmek gibi mecburiyetlerle de karşılaşmışlardır:[224]Cemiyetin esas nizamnamesinde değişiklikler yapılarak, cemiyetin işleyişi yeniden düzenlenerek İstanbul'da ki bütün üyeler genel merkeze bağlanmışlardır.

---

[213]AG., Adet 466-2766, ''*İngiliz Muhipler Cemiyetinin Beyannamesi''*, 28 Mart 1920, Pazar, s.2.
[214]AG., Adet 476-2776, ''*Ahmet Anzavur Bey''*, 7 Nisan 1920, Çarşamba, s.1.
[215]AG., Adet 479-2779, ''*Pek Muhakkak ve Mesaib Bir Tevciye''*, 10 Nisan 1920, Cumartesi, s.1.
[216]AG., Adet 398-2698, ''*Bir İngiliz Nokta-i Nazarı''*, 19 Ocak 1920, Pazartesi, s.1.
[217]AG., Adet 400-2700, ''*İngiltere Nokta-i Nazarı Tebeddül Eder mi?*'', 21 Ocak 1920, Çarşamba, s.1.
[218]AG., Adet 417-2717, *''İngiltere Siyaseti''*, 7 Şubat 1920, Cumartesi, s.1.
[219]AG., Adet 455-2755, ''*İttihat Terakki ve Kuva-yı Milliye'nin İ'tilafı''*, 17 Mart 1920, Çarşamba, s.1.
[220]AG., Adet 455-2755, ''*Yaşasın(!) Kuva-yı Milliye''*, 17 Mart 1920, Çarşamba, s.1.
[221]AG., Adet 457-2757, ''*Mustafa Kemal İsyanı- İlk Günler''*, 19 Mart 1920, Cuma, s.1.
[222]AG., Adet 459-2759, ''*Ahmet Anzavur Bey''*, 21 Mart 1920, Pazar, s.1.
[223]AG., Adet 641-2941, ''*Sait Molla Beyefendinin Pek Mühim İzahatı''*, 26 Eylül 1920, Pazar, s.1.
[224]AG., Adet 619-2919, 4 Eylül 1920, Cumartesi, s.2.

20 Ocak 1921 tarihinde ise Alemdar Gazetesi Sait Molla'nın fikirlerini gazetede sunmak amacı ile çıkarılmak istenmiştir. Rivayetlere göre ise Fransız ve Osmanlı sansür heyetinin gazetenin basılmasına izin vermediği söylenmektedir. Fransızların izin vermeyişinin mantıklı bir açıklaması vardır. Çünkü bu dönemde Fransızlara dair bir dernek kurulması adına herhangi bir çalışma yoktu.[225]

İngiliz Muhipleri Cemiyeti, yaşanılan bu dönemde Türklere zarar vermek adına yapılan her türlü olayın içinde yer almıştır. Bir millete verilebilecek en büyük zararın, halkı yanlış bilgilerle yanlış yönlere çekmek olduğunu bilen cemiyet, halkı bu mücadeleye karşı kışkırtmaya çalışarak, doğrudan halka milli hareketi yok ettirmeye çalışmıştır.İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin Türk Milleti aleyhine yaptığı tüm çalışmalar boşa çıkmış, aksine Türk halkından gördüğü destekle Milli Mücadele daha da güçlenmiştir. Bu güçlenmenin sonucunda ise, cemiyetin güç kaybettiği görülmektedir. Bunların sonucunda cemiyetin başarısızlığının sebeplerini arayan karşıt bir grup ortaya çıkmış ve bu durum doğal olarak bölünmeyi de beraberinde getirmiştir. Yıkılma dönemine giren İngiliz Muhipleri Cemiyeti 1921 yılında yaptığı son kongresinden sonra eski haline dönememiştir.[226]

[225]Yücel Özkaya, ''Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Cemiyetler'', **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C.4, 10(1987) , s.170.
[226]Dönmez, **age**, s.191.

III. BÖLÜM

ALEMDAR GAZETESİNİN KAPATILMASI ve SONRAKİ SÜREÇ

III. I. Alemdar Gazetesi ve Milli Mücadeleye Muhalif Tavrı

Milli Mücadele'yi anlayabilmek için öncelikle bu mücadelenin temel problemleri ele alınmalıdır. Milli Mücadele'nin 2 asli boyutu vardır: bunlardan ilki nüfus meselesi diğeri ise ekonomik durumdur. Bu iki boyut ele alınmadan Milli Mücadele'nin karakterini ve ruhunu anlamak pek mümkün değildir. 1919'da başlayan İstiklal Savaşı'nın en önemli problemi olarak nüfus durumu gelmiştir. Milli Mücadele Dönemi'ndeki insan unsurunu anlamak için biraz öncelere gidecek olursak o zaman Türkiye'nin kesintisiz 10 yıl savaş içerisinde olduğunu görürüz. Trablusgarp Savaşı'nın 1911'de başlaması, ardından Balkan Savaşı ve 1.Dünya Savaşı'nın olması ve sonrasında ise Milli Mücadele'ye girilmişti. Tüm bu savaşların neticesinde Anadolu'da bulunan insan kaynağı neredeyse tükenme noktasına gelmiştir. Örneğin Çanakkale Muharebeleri'nde Türk Milleti lise öğrencilerine kadar cepheye koşmuşsa bu durum yetişmiş savaşacak kişi nüfusunun azlığını göstermektedir. İstiklal Savaşı zamanında cepheye koşan çocukların yaşlarının düştüğü de bir gerçektir.[227]

Milli Mücadele'nin diğer önemli bir boyutu ise ekonomidir. Sürekli savaşlar sonucunda Anadolu'nun maddi kaynaklarında da bir tükenme söz konusu idi. Millet Tekâlif-i Milliye Emirleriyle elinde olanları ortaya koydu. Bir çift çarık bir çift çorabın hesabı yapılır hale gelinmişti. Dönemin kaynaklarında cepheye askerlere gönderilen yiyeceklerin ise arpa, buğday, bakliyat ve soğandan oluştuğunu görüyoruz. Askerler genellikle bu ve benzeri yiyecekleri yiyerek savaştı. Bunun dışındakiler ise o dönemde lükse girmekteydi.[228]

Milli Mücadele'nin bir kadersiz yanı da bu mücadelenin karşısında padişahın ve onun hükümetinin düşmanlarla yer almasıdır. Padişah, halifeliği boyunca Türk halkına göre kutsal değerlere sahip kişi demektir. Buna göre padişahın izni olmadan bir işe kalkışmak, savaşta yer

[227]**Milli Mücadele'nin 80.Yıldönümünde Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Panel ve Konferanslar(18-19 Mayıs 1999, Samsun ve İlçeleri)** Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000, s.75, 76.
[228]**Age**, s.77.

almak, mücadeleye girişmek olacak bir durum değildi. Tüm bunların sonucunda Milli Mücadele'ye dair olabilecek her şeyde padişahın sözü ile halkı farklı yönlere sürüklemek kolay olmuştur.[229]

Tüm bunların neticesinde Birinci Dünya Savaş'ı sonucunda yenilen devletlerin arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun da yer alması, savaşın arkasından gelen mütareke ve haksız işgallerle sarsılması nedeniyle imparatorluk içerisinde farklı sesler çıkmaya başlamıştı. Bu karmaşık ortamda iki şekilde ayrımdan bahsedilebilir; işgale direnenler ve teslimiyette çare arayanlardır. Bu ayrım aynı şekilde basında da mevcut bulunmaktaydı.[230]

Milli Mücadele, sadece düşman devletlere karşı kazanılmış bir savaş değil aynı zamanda bu mücadeleye inanmayan devlet içerisindeki karşıt düşüncelilere karşı da kazanılmış iki yönlü bir savaştır. Cephelerde dış düşmanla savaşılırken, içeriden ise Milli Mücadele karşıtı olan padişahın etkisi ile kandırılmış kişilerde dış düşmana yardımcı oluyordu.[231] Milli Mücadele'nin başlamasıyla, durum hakkındaki gelişmeleri halka duyurabilmek, kamuoyu oluşturmak ve yabancı basının olumsuz propagandalarını karşılama maksadı ile çeşitli faaliyetler yürütülmüştür.[232] Milli Mücadele'nin başlangıcından zafere kadar olan süre içerisinde hissedilen ihtiyaçların başında, hareketin gayesinin dışta ve içte anlatılması gerekiyordu.[233] Bunun için en iyi vasıta ise gazetedir. Düşmana yardımcı olan kişilerin kalem öncülüğünü ise Alemdar Gazetesi yapmaktaydı.

Alemdar Gazetesi'nin İngilizlere hayran olduğunu ve İngiltere'nin himayesini isteyecek kadar alçaldığını "İngilizleri İstiyoruz" adlı makalede görmek mümkündür. Gazetede yer alan şu ifadeler bunu ortaya koymaktadır. "Türklerin kendi güçleri ile adam olmalarına imkân yoktur. Bu acı ama hakikattir. Yatağımıza serilmeden önce, bir kere daha Türkler ellerini İngiltere'ye doğru uzatmalıdır. Zaten 3 gündür şehrin her tarafında, Türkiye'nin İngiliz mandasına terk edilmesi için imza toplanıyor. İmzalar 40 bine ulaşmıştır. Türkleri ancak İngiliz idaresi koruyup, kurtarabilir."[234]

---

[229]Kenan Esengin, **Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar**, Kamer Yayınları, İstanbul 1998,s.25.
[230]Tülay Yılmaz, **Hayat Tarih Mecmuası: Milli Mücadele Dönemi Yazıları** Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s.1.
[231]Hülya Baykal, ''Milli Mücadele'de Basın'', **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IV, 11 (Mart 1988), s.471.
[232]İbrahim İslam, ''Milli Mücadele'ye Muhalif Bir Gazete: Ferda'', **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,** 2009, s.159.
[233]Betül Arı, **Atatürk Basın ve Minber Gazetesi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s.18.
[234]AG., Adet 149-1459 , ''*İngilizleri İstiyoruz''*, 21 Mayıs 1919, Çarşamba.

Alemdar Gazetesi'nin, "İngiltere ve Biz" başlıklı yazısında ise şunlar yazıyordu: '"…hükümet-i Osmaniye'ye daima adl ve hakkı, rahm ve şefkatli ve kanun dairesinde meşruti bir tarz-ı hayatı telkin ve tavsiyede musırrane sebat eden ve yegâne dostumuz olan İngiltere bugün de bizi şu vaziyetten kurtaracak yegâne bir halaskarımız olabilir. Fakat zannederiz ki, bugünkü müşevveş anlarda atılacak adımların hedeften şaşmaması için gözlerimizi dört değil, sekiz açmalıyız. Onun için bize lazım olan düstur-u siyaset: evvela tamamiyet ve istikbaliyet ve ondan sonra İngiltere'den taleb-i himaye ve muavenet…" [235]

Alemdar Gazetesi'ndeki "Rum İli Cemiyeti" adlı makalesinde Rıza Tevfik Kuva-yı Milliye'ye şu şekilde çatmaktadır: "Anadolu Kuva-yı Milliye'si behemehâl bu işte muvaffak olacağına inandığından dolayı bu "kepazelikte" devam ediyor" diyerek Kuva-yı Milliye'yi kepazelik olarak nitelendirmektedir.[236] Refi Cevat'ın "Ne Yapmalıyız" başlığını verdiği makalesinde : "… İttihat ve Terakki'nin, Kuva-yı Milliye felaketiyle bizi düşürdüğü bu gayya kuyusundan kurtulabilmek için ne yapmalıyız…" demektedir.[237]

Alemdar Gazetesi'ndeki çoğu yazıda Milli Mücadele'yi ve onun önderini suçlayacak şekilde yazılar yazdığını görmekteyiz. "27 Temmuz Matemi" adlı yazısı: ''… Harb-i umumi devlet için felaket oldu. Fakat asıl felaketin büyüğü harb-i umumi bahanesiyle yapılan suiistimallerdir. Aman Allah'ım o ne kaldı? Enver çalar, Topaç çalar, Kara Kemal'i çalar, Sarı Ahmet'i çalar, çalar, çalar. Ne garip bir milletmişiz ki daha o zamandan paydos borusunu çalarak apışıp kalmışız. Mütareke 'den sonra bile haydutlara verecek şey bulabildik." [238]

Refi Cevat'ın "Merak Etmeyiniz Biz Öderiz..." başlıklı makalesinde : "…mütareke esnasında Kuva-yı Milliye rezaletini İttihatçılar çıkardılar. Zararını yine millet gördü. Muahede-i sulhiye de tadilat yapılacağı sırada İzmit'te vukuu bulan tecavüzle muahad-i sulhiyye ahkâmını tamamıyla aleyhimize çevirdiler. Hâlbuki bu mecnunların yaptıkları tahribattan dolayı neden Türk Milleti itaba hatta azaba müstahak olsun? Günahımız nedir ki daima ve daima bütün yapılan yolsuzlukların cezasını biz çekiyoruz? …"denilmektedir.[239]

Yine Refi Cevat (Ulunay) 'ın "Anadolu ve Payitaht" başlıklı makalesinde de şunlar yazmaktadır : "dün varit olan mevsuk haberlere nazaran Anadolu artık Mustafa Kemal kuvvetlerinin zulmüne tahammül edemiyor, devlete ve millete musallat oldukları günden beri, memleketin canını, malını sülük gibi emen İttihat ve Terakki talebine nihayet vermek için

[235]AG., Adet 158-1468, ''*İngiltere ve Biz''*, 30 Mayıs 1919, Cuma, s.1.
[236]AG., Adet 2869-569, ''*Rum İli Cemiyeti''*, 15 Temmuz 1920, Perşembe, s.1.
[237]AG., Adet 2874-574, ''*Ne Yapmalıyız*?'', 20 Temmuz 1920, Salı.
[238]AG., Adet 2881-581, ''*27 Temmuz Matemi''*, 27 Temmuz 1920, Salı.
[239]AG., Adet 2888-588, ''*Merak Etmeyiniz Biz Öderiz*…'', 3 Ağustos 1920, Salı.

damarlarında kalan son asr-ı hayatı izhar ediyor… Yukarı da söylemiştik ki, Mustafa Kemal ve taraftarların da memlekete ait bir sevgi bulmak imkânı yoktur. Eğer olmuş olsaydı, şimdiye kadar yaptıkları delice hareketlerle memleketi sürükledikleri hasisi felaki anlarlar, takdir ederler ve kendiliklerinden vazgeçerlerdi… Mustafa Kemal ve taraftarlarının bu gibi nasafetkarane muamelelerle alakaları olamaz. Onlar bir kere 'çapulculuğun' lezzetini, zevkini tatmışlardır. Bu lezzetten, bu zevkten nefislerinin mahrum edemezler. Onlar hangi hükümet zamanında olursa olsun, soymakla, çalmakla, çırpmakla yaşayabileceklerini anlamışlar ve takdir eylemişlerdir. Hükümete geçtikleri zaman, resmen hırsızlık ederler, dağlarda eşkıyalık yaparlar. Binaenaleyh bu adamlara vatandan bahsetmek, memleket muhabbetini ihtar etmekten ne fayda olabilir? ..." [240]

1920 tarihli Alemdar Gazetesi'nde "Gazetemiz" başlığı adlı yazıda; "gazetemiz Cumartesi'den itibaren yeni bir heyet-i tahririye, yeni bir heyet-i istihbariye ve tamamiyle yeni ellerle intişar edecektir. Gazetemizin siyaset-i umumiyesi ve mesleği bittabi değişecektir… Her gün büyük boy dört sayfa olacaktır…"[241]

Alemdar Gazetesi Vahdettin ve Damat Ferit Paşa'ya da sıkı sıkıya bağlıydı. Bağlılığını milli harekete ve onu idare edenlere karşı şiddetli yazıları ile gösteriyordu.[242]Bu bağlamda milli harekete karşı olan gazetelerin, İstanbul basınında baskın güç hâlini aldıkları görülmektedir. Refi Cevat'ın Alemdar'ı harici örnek teşkil edebilecek diğer gazeteler ise, Süleyman Nazif ile Cenap Sahabettin Hadisat'ı, Mevlanzade Rıfat önce İnkılabı-ı Beşer sonra Serbesti'yi, Abdullah Cevdet İçtihad'ı, Sait Molla Yeni İstanbul'u ve Ali Kemal de Sabah Gazetesi'ndeki başyazıları yazması örnek olarak gösterilebilir.[243]

Sonuç olarak, incelenen gazete yayın hayatına başlangıcından kapanışına kadar Milli Mücadele'ye karşı bir tutum sergilemiştir. Böyle bir tutum sergilemesinin sebepleri arasında ise Milli Mücadele'nin küçümsenmesi, kişisel menfaatlere göre hareket edildiği iddiası, halifeye olan bağlılık gibi etkenler rol oynamıştır.

[240]AG., Adet 2901-601, ''*Anadolu ve Payitaht''* , 18 Ağustos 1920, Çarşamba.
[241]AG., No 3004-704, ''*Gazetemiz''*, 1 Kanun-i evvel 1920, Cumartesi.
[242]Celal Bayar, **Bende Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş**, C.7, Baha Matbaası, İstanbul 1969,s.2204.
[243]Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006,s.108.

III. II. Alemdar Gazetesi'nin Kapatılması ve 150'likler

Alemdar Gazetesi, Milli Mücadele'yi desteklemediği için tavrı da o yöndeydi ve milletin direnişini ortadan kaldırmak için çalışmalar yapıyordu. Gazetenin sürdürdüğü bu tutum sonucu halkın tepkisinin de büyümesi ile gazetenin kapatılması için ilk adımlar atılmış oldu.

1921 yılının başında Anadolu'da ki gelişmeler devam etmekteydi. Türk askeri, İnönü Savaşı'nı kazanmış, Çerkez Ethem ve kardeşleri Yunanlılara sığınmışlardır.

3 Şubat 1921 akşamı Mustafa Kemal Keçiören'de bir arkadaşına yemeğe gider. Yaşanılan gelişmelerin tümü bu yemekte görüşülmüş yine de konuşma bir netice bulamamıştır.[244] Görüşülen gecenin üzerinden yaklaşık bir buçuk yıl kadar zaman geçer. Bu arada yaşanılan gelişmelerin sonucunda vatan kurtulmuştur. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanacağı günlere yaklaşılmıştı, Mustafa Kemal Paşa, İhsan Bey'i yemeğe çağırmıştı. Yemekte, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Kazım Özalp, Ali Fethi Okyar, Yusuf Kemal Tengirşenk ve Seyit Bey'ler de vardır.

3 Şubat gecesi konuşulan konu, o gece ki yemeğin de gündemi olmuştur. Ancak af dışı kalacakların kimler tarafından saptanacağı, hangi tarihten itibaren suçu olanların listeye dahil olacağı gibi soruların cevapları net bir şekilde cevap bulamamıştır.[245]

150'liklermeselesinin ortaya çıkışı Kasım 1922 tarihine denk gelmektedir. 150'likler olayının çıkış zamanında iki olay baş göstermiştir. İlk olay, yeni Türk Devleti'nin ileri ki zaman da nasıl yönetileceği konusuydu. Bu konuya dair farklı farklı düşünceler ileri sürülmekteydi. Toplumun çoğunluğu Padişahın yönetiminden vazgeçilmeyeceğini düşünse de Cumhuriyet rejiminin gelebilme ihtimali de konuşulanlar arasındaydı. İkinci olay ise, Milli Mücadele'ye karşı olanların kitleler olarak yurt dışına gitmeleriydi. Yurt dışına gidenlerin geneli padişahsız yönetime karşıt olanlardı. Yeni Türk Devleti'nin, kendine zarar verme ihtimali olan kişilere karşı kendini korumak doğal bir durumdu ve direk olarak devlet güvenliği ile ilgiliydi.[246]

Tüm uğraşlara karşın kimlerin af dışında tutulacağına dair listeyi hazırlamak zor bir iş olmuştur. Yapılan çalışmalarda Bakanlar Kurulu'n da sorunlar çıkmış yine de af dışında kalacakların listesi hazırlanamamıştır. Lozan Barış Konferansı'nın birinci döneminde, İsmet Paşa, bazı kişilerin affedilmeyeceğini belirtmesine rağmen bu kişilerin kim olacağına, kaç kişi

[244]İlhami Soysal, **150'likler**, Gür Yayınları, İstanbul 1985, s.12-13.
[245]Soysal, **age**, s.14-15.
[246]Kamil Erdeha, **Yüzellilikler Yahut Milli Mücadele'nin Muhasebesi**, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1998, s.121.

olacaklarına dair net bir bilgi vermemiştir.Lozan'da imzalanan anlaşmada, 150 kişi haricinde af çıkarılması uygun görülmüştür.[247]

Çıkarılan af ise sıkı şartlardan oluşmaktaydı.150'liklere geçmiş memurluk hizmetlerinden dolayı emekli aylığı verilmeyecekti. Ayrıca, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak sekiz yıl süre ile kamu hizmetlerinde görev alamayacaklardı. Hatta gerekirse, Bakanlar Kurulu, gerek gördüğünde150'likleri yine vatandaşlıktan men edebilecekti. Kısaca, bu yasa ile yurda dönebilecek olan 150'likler için, yurda döndüklerinde ailelerinin yanında devletin karşı olmayacağı şekilde durması, yasaların izin verdiği bir işle meşgul olmaları, bunları yapmamaları durumunda tekrar sınır dışı edilecekleri bildiriliyordu.[248]

Kurtuluş Savaşı'nda düşmanla iş birliği içinde olan kişilerin isimlerini eksiksiz bir liste halinde çıkarmak mümkün değildi. Liste ile ilgili bu durumun ilk sebebi savaştan bu yana bir hayli zaman geçmiş olmasıdır. İkinci bir sebep ise, her ihanetin bir belgeye sahip olmamasıdır. Osmanlı Devleti'nde soyadı kullanılmaması, hainlere ait isimli bir listenin belirlenmesinin en zor yanıydı.

Yüz elli kişilik liste hazırlanırken dâhiliye vekili Ahmet Ferit, dikkat edilen hususun Ankara Hükümeti'ni tanımayan kişilerden seçilerek oluşturulması gerektiğini söylemekteydi:

> "Efendim, prensip diye ne istiyorsunuz? Hain, hain, ne prensibi? Yalnız hıyanetin vecih ve nevi itibariyle ancak tasnifi kabil olur. Yoksa prensip nedir? Demin arz etmiş olduğum vechüzre Sevr muahedesini kabul ve imza eden kabine, Sevr muahedenamesini Paris'te imza eden heyet-i murahhasa, sonra Kuvay-ı İnzibatiye, sonra Çerkez Ethem ve avanesi, İzmir Çerkez kongresine murahhas olarak istirak edenler, hıyanet-i vataniye de bulunan memurin-i mülkiye ve askeriye, hıyanet-i vataniye ile maznun polis rüesası, hain gazeteciler, sonra hıyanet-i vataniye de bulunan diğer eshas."[249]

TBMM 26 Aralık 1923 ve 1 Nisan 1924 tarihli iki genel af yasası çıkarmıştır. 1 Nisan 1924tarihinde çıkan af yasasında Bu iki genel af yasasından sonuncusunda "bu yasa hükümleri, barış antlaşmasına bağlı bildiri ve protokolde amaçlanan kişileri kapsamına almaz" anlamına gelen bir madde vardır. Bu kişiler ise hala kim olduklarına kesinlik verilmemiş olan 150 kişidir. Sürekli sıkıştırmalar ve sızlanmalar sonucunda, adalet ve savunma bakanlıklarının da yardımı ile içişleri bakanlığı millet meclisi genel kurulunun iki gizli toplantısında yapılan görüşmelerden sonra yüzeysel bir biçimde belirlenilen 149 kişilik

[247]Soysal, **age**, s.17-18.
[248]Erdeha, **age**, s.157-158.
[249]Sait Çetinoğlu, Yüzellilikler, Çerkes Araştırmaları, http://cerkesarastirmalari.org/kitaplik/yuzellilikler-sait-cetinoglu , s.4, erişim 19.09.2018.

listeyi onay için bakanlar kuruluna sunmuştur. Bu liste, Mustafa Kemal'in başkanlığında yapılan bir toplantıda kararname halini almıştır. Hazırlanılan listenin kişi sayısının 149 olması ile mücadele zamanında karşıt görüşlü yayınlar yapan Köylü Gazetesi sahibi Refet 'de bu listeye eklenerek kişi sayısı 150'ye tamamlanmıştır. Listenin son hali ise resmi gazetede yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. [250]

Affı hemen kabul edilenler:

Bu kişilerin için, af edilmeyi dört gözle bekleyenler olduklarını söylemek mümkündür. Kısaca bu kişileri 150'liklerin en akıllıları olarak görmek mümkündür. Çünkü bu kişiler yurt dışına sürüldükleri zaman zarfı içerisinde gerçekleri tüm şeffaflığı ile görmüş ve af edilecekleri günü sabırsızlıkla beklemişlerdir. Yaşanan gelişmelerin sonucunda, Türkiye aleyhine sayılabilecek tüm olaylardan kendilerini geri çekmişlerdir. Affı bekleyen kişiler arasında ise Refi Cevat'ta yer almaktadır.

Diğer bazı basın mensuplarının da 150'likler listesine ekleneceği bilinmektedir.[251]Alemdar Gazetesi'ni diğer gazetelerden ayıran bir durum ise, bir zaman boyunca Milli Mücadele karşıtı yazılar yazıyorken, daha sonra ise karşı safa geçerek Milli Mücadele yanlısı bir tavır almış olmasıdır. Her ne kadar sonraki zamanında Milli Mücadele yanlısı olsa da, Milli Mücadele karşıtı olduğu zamanında Ankara Hükümeti'ne karşı en acımasız yazılar yazan gazetede o idi.[252]

Gazete 1922 yılında kapanmış [253]Refi Cevat Bey, 1922 yılında İngilizlere sığınarak Türkiye'yi terk etmiştir. 1924 yılında TBMM'nin aldığı kararla 150'likler listesine dâhil edilmiş ve 1927 yılındaki bir kanunla diğer150'likler ile birlikte vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bir müddet Suriye'de kaldıktan sonra uzun sure Paris'te ikamet etmiştir. Paris'te bulunduğu zamanlarda da, mütareke döneminde ki anlayışını sürdüren Refi Cevat, Trabzonlu Ömer Fevzi ve firarî Refik ile 150'liklerden eski Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'in çıkardığı "La Republique Enchainèe" [Zincire Vurulmuş Cumhuriyet] Gazetesi'ne katkıda bulunmuştur.[254]

150'likler için af kanunu Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık on beş sene sonra "Heyet-i Mahsusa ve İstiklal Mahkemeleri tarafından verilen kararları" da kapsayacak şekilde 29

[250]Soysal**, age**, s.19.
[251]Çetinoğlu**, agm**, s.5.
[252]Dr. Abdullah Acehan, ''Refii Cevat Ulunay ve Alemdar Gazetesi'', **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 188(Ekim 2010),s.129.
[253]M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, s.342.
[254]Alper Ersaydı, **Alemdar Gazetesine Göre Mütareke Dönemi Başında İttihatçılar ve İttihatçılık**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.11-12.

Haziran 1938 tarihinde yasalaşmıştır.[255]150'likler listesindeki kişilerin en genci bile 1938 yılında ellili yaşlarına gelmişlerdir. Af edilmelerinin nedenleri arasında listedekilerin bazılarından gelen af talepleri ve sınır dışı edilenlerin ailelerinin feryatları büyük önem taşımaktadır.[256]

Atatürk tarafından bütün 150'likler affedildiğinden (1938) Refi Cevat da bu "alicenaplıktan" yararlanarak yurda dönmüştür[257] ancak gazetenin diğer kurucusu Pehlivan Kadri yurda geri dönüş yapamamış ve Mısır'da hayata gözlerini kapatmıştır.[258]

Yurt dışına kaçmak zorunda kalan ve af ile yurda geri dönen Cevat, hatasını anlamıştır. Pişmanlığını ise şöyle dile getirmiştir:

> "Mustafa Kemal'in bunca düvel-i muazamaya karşı zafer elde edeceğini rüyada görsem hayra yormazdım. Yoramazdık. Sonra aldandığımızı anladım. Bu mucizeydi ve her asırda böyle bir mucizeyi yaratabilen ancak bir iki kişi çıkarabilirdi. Biz ise bu ender neticeye inanmazlık ederek aldandık. Hata eden bizdik. Atatürk haklıydı, başarılıydı…"

Ulunay, yurda döndükten sonra köşe yazarlığı yaptığı gazetelerde ve özellikle Milliyet Gazetesi'ndeki ''takvimden bir yaprak'' köşesinde Atatürk'ü öven pek çok yazılar yazmıştır.[259]

150'liklere ait kararname ve liste:

> Kararname Sureti: Dâhiliye Vekâleti'ni Lozan Antlaşması'na bağlı genel aftan istisna edilen 150 kişiden 149 kişinin isim ve hüviyetini beyan eden defteri havi ve heyet-i vekilece tasdik edilmesini isteyen 23 Nisan 1340(1924) tarih ve 13304-1791 sayılı yazısı üzerine, defterde mevcut 149 kişiye ilaveten Köylü Gazetesi sahibi Refet 'in dâhil edilmesiyle defterin tasdiki, Bakanlar Kurulu'nun 1.6.1340 tarihli toplantısında kararlaştırıldı.

[255]Murat Yümlü, ''Yüzelilikler Meselesi, Mesut Fani ve Risalesi Üzerine Bir İnceleme'', **İnternational Journal of History**, C.2, 3(2010) , s.336.
[256]Kamil Erdeha, **Yüzellilikler Yahut Milli Mücadele'nin Muhasebesi**, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1998, s.114.
[257]İnuğur, **age**, s.343.
[258]Acehan, **age**, s.130.
[259]Erdeha, **age**, s.47.

SONUÇ

Mondros Mütarekesi'nden sonra Osmanlı Devleti'nin yönetimini terk etmek zorunda kalan İttihatçılar, harb-i umumi felaketinden sorumlu tutulmuştur. Mütareke Dönemi basını, harb-i umumi senelerinde imkânsızlıklar nedeni ile yok olmayla karşı karşıya kalırken, Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile yok olmaya yüz tutmuşken tekrar bir yükselişe geçmiştir. Mütareke Dönemi basınında İttihatçılar, karşıt görüşe sahip olan gazeteciler tarafından büyük bir iğneleme, kötüleme durumu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Milli Mücadele karşıtı gazetelerin içinde Refi Cevat'ın Alemdarı da yer almaktadır. Gazete İttihat ve Terakki Fırkası'na tepki olarak ortaya çıkan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yanında yer alarak, yayınlarıyla bu fırkaya destek vermiş ve bu fırkanın bir yayın organı haline gelmiştir. İkinci Meşrutiyet döneminde de gazete yayınları ile kamuoyunu etkileyeme devam etmiştir.

Mütareke döneminde yeniden yayın hayatında olan gazetede fazla değişiklik olmamıştır. Ayrıca gazetenin sık sık isim değiştirmesi, gazetenin sorumlu müdür, başmuharrir ve işletme sahiplerinin de değişmesine neden olmuş fakat gazetenin izlediği politika hiçbir dönemde değişiklik göstermemiştir. Alemdar Gazetesi, mütareke döneminin olağanüstü şartları altında, ittihatçıları ülke siyasetinden ve basınından temizlemek için büyük çaba sarf etmiştir. Ayrıca gazete gayri milliğini İtilaf Devletleri'nin oluşturduğu işgal donanmalarına "misafirlerimiz" diyerek göstermiştir.

Milli Mücadele Dönemi'ndeki basına bakıldığında ise basın iki cepheye ayrılmıştır. Basının büyük çoğunluğunu oluşturan ilk cephe ulusal Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen cephe, diğer cephe ise ilk cephenin tam tersine ulusal Kurtuluş Savaşı'na muhalif olan cephedir. Alemdar Gazetesi de Milli Mücadele'ye karşı olanların yanında yer almıştır. Gazetenin muhaliflerin yanında yer almasının sebeplerini şöyle sıralayabiliriz: ilk sebep olarak, gazetenin padişah ve halife yanlısı olmasıdır. İkinci sebep olarak ise gazetenin İngiliz mandasını isteyenlerin arasında olmasıdır. Kurtuluşa tek çare olarak bir devletin mandası altında yaşamayı gören gazetenin, mücadeleyi desteklemesi beklenemezdi.

Kısacası gazetesinin sahip olduğu genel yayın politikası İngilizleri destekleyen, dış güçlere teslim olmayı seçen, Hürriyet ve İtilaf yanlısıdır. İngiltere'ye karşı alınan her tavrın karşısında olduğunu dile getiren gazete, Milli Mücadele'ye de karşıt bir tavır sergilemiş, vatanseverliklerinden kuşku duyulmayan kişiler bile vatan haini olarak adlandırılmıştır. Tüm bu sebeplerden dolayı Alemdar Gazetesi Milli Mücadele'nin karşısında durmuş ve yayınlarıyla mücadeleyi yıpratmaya çalışmıştır.

Gazetenin bu tavrının devamı ve Türk halkının gazeteye duyduğu tepki gazetenin kapatılması için ortam hazırlamıştır. Gazetenin kapatılması ile Refi Cevat hesap veremeyeceğinin farkında olması ile Kasım 1922'de İngilizlere sığınarak onların yardımı ile Türkiye'den ayrılmıştır.1924 yılında ise TBMM'nin aldığı kararla Refi Cevat'ta diğer muhalifler gibi yüzelilikler listesine dâhil edilerek yurt dışına sürgüne gönderilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün sürgüne gönderilen kişileri affetmesi üzerine 150 kişiyi kapsayan bir liste hazırlanarak yurt dışına çıkarılmış kişilerin ülkeye dönmesi mümkün kılınmıştır. Listede yer alan kişiler hatalarının farkına varmışlar ve hayatlarının sonuna kadar bu ıstırapla yaşamışlardır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlayan ve başarı ile sonuçlanan Milli Mücadele de, basın çok önemli bir rol oynamıştır. Basının desteğini almak, halkın desteğini almakla eşdeğerdir. Mustafa Kemal'in halka ulaşmada basını sık sık kullandığına şahit olmaktayız. Maksat zaten halkın desteği olunca, basınla ilişkilerin iyi tutulması için halka ulaşmak, zaten halk için yapılanları halka daha iyi yansıtmak ve anlatabilmek amacıyla Mustafa Kemal'in, basının kuvvet ve kudretine inandığını görmekteyiz.

Gazete ele alınan dönemin olaylarını yansıtması açısından önemli bir kaynaktır. İkinci meşrutiyetin ilanı ile ilk yayın hayatına başlayan Alemdar İttihat ve Terakki Fırkası'na cephe alarak fırkayı yıpratmaya çalışmıştır.

Aynı şekilde Milli Mücadele Dönemi'n de de politikasında bir değişiklik görülmemiş ve gazete mücadele karşıtı bir yayını benimsemiştir.

Hem dış hem iç düşmanların varlığına karşın büyük bir mücadele ile kazanılmış olan bu toprakların elde edilmesi hiçte kolay olmamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün basınla ilişkisine genel olarak bakıldığında, onun basının önemini kavramış bir kişi olarak basınla hiçbir zaman diyalogu koparmadığını; hatta zaman zaman bizzat makaleler kaleme aldığını; basının devletin ve rejimin prensiplerine bağlı, aynı

zamanda kamuoyunu oluşturan ve açıklayan bir kurum olmasını istediğini görürüz. Bugünkü basının temellerinin onun döneminde atıldığını belirtmeden de geçmemeliyiz.

KAYNAKÇA

ACEHAN Abdullah, "Refii Cevat Ulunay ve Alemdar Gazetesi'', **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.188(2010) , s.119-138.

AKTAŞ Şerif, **Refik Halit Karay,** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

AKŞİN Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, C.1, Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

AL Gülşah, **II. Meşrutiyet Dönemdeki En Büyük Muhalefet Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2006.

ALP Burcu Başak, **Yerli Kaynaklar Bağlamında İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003.

ALTUNTEK Serpil, ''İlk Türk Matbaasının Kuruluşu ve İbrahim Müteferrika'' , **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.10, S.1(1993), s.191-204.

ARI Betül, **Atatürk Basın ve Minber Gazetesi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

ARMAĞAN Mustafa, **Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

AYHAN Bünyamin, ''Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını'' , **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.19(2005), s.76-99.

BARAN Tülay Alim, **Vasıf Çınar ve İzmir'e Doğru Gazetesi Yazıları**, Arma Yayınları, İstanbul 2001.

BASKICI Murat M., DARDAĞAN Esra, ERDEM Gökhan, ERHAN Çağrı, HADİMOĞLU Özbek N. , KESKİN Funda, KÜRKÇÜOĞLU Ömer ve ÖZERSAY Kudret,**Yaşayan Lozan,** DÖSİMM Basımevi, Ankara 2003.

BAYAR Celal, **Bende Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş,** C.7, Baha Matbaası, İstanbul 1969.

BAYUR Yusuf Hikmet, **Türkiye Dış Siyasası**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1942.

BAYKAL Hülya, ‘‘Milli Mücadele’de Basın’’ , **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IV, S.11(1988), s.471-479.

BİRİNCİ Ali, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası 2.Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakkiye Karşı Çıkanlar**, Dergah Yayınları, İstanbul 1990.

BİRİNCİ Ali, ‘‘Hürriyet ve İtilaf Fırkası’’, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.18,Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul.

BOLAT Bengü, ‘‘Milli Mücadele Taraftarlığından Cumhuriyet Karşıtlığına Velid Ebuzziya’’ , **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.28(2014), s.149-174.

BOZASLAN BOLAT Neslihan, ‘‘Yirmi Sekiz Günlük İktidar: Salih Paşa Hükümeti (8 Mart 1920-4 Nisan 1920)’’ , **Dergi Park**, C.16, S.1(2017), s.129-135.

CRİSS Bilge, **İşgal Altında İstanbul**, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

ÇAKIR Ertuğrul, **Milli Mücadele Dönemi’nde İstanbul’da Yayınlanan Bir Gazete: Payitaht**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

ÇAKIR Hamza, ‘‘Tercümân-ı Ahvâl”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul.

ÇAKMAK Aydın, **Milli Mücadele Döneminde Giresun’da Yayınlanan Bir Dergi: Işık (1918-1923)** ,Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

ÇORUK Ali Şükrü, **Fazıl Ahmet Aykaç(Hayatı ve Eserleri),** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.

DEĞİRMENCİ Resul, **Mondros’tan Gümrü’ye Tük Basınında Ermeni Sorunu (1918-1920) (Alemdar ve Hadisat Gazeteleri)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003.

DEMİR Kenan, ‘‘Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler’’ , **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.5(2014), s.57-88.

DEMİR Şerif, ‘‘ İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti’nde Görünümü (1831-1918)’’, **The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science,** S.33(2015), s.367-377.

DEMİRYÜREK Mehmet, ‘‘İngiliz Muhibler Cemiyeti Hakkında Bazı Notlar ve Belgeler’’, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.37,38(2006),s.77-101.

DÖNMEZ Cengiz, **Milli Mücadeleye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhibleri Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.

ERDEHA Kamil, **Yüzellilikler Yahut Milli Mücadele’nin Muhasebesi**, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1998.

ERSAYDI Alper, **Alemdar Gazetesine Göre Mütareke Dönemi Başında İttihatçılar ve İttihatçılık**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara2007.

ERTUĞ H. Refik, **Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi,** İstanbul 1970.

ESENGİN Kenan, **Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar**, Kamer Yayınları, İstanbul 1998.

Gazi Mustafa Kemal (Atatürk):**Nutuk**, C.III, Türk Tarih Kurumu.

Gazi Mustafa Kemal (Atatürk):**Nutuk**, C.1, Türk Tarih Kurumu, 1989.

GEZGİN Suat, ‘‘Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi’’, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** C.18(2003), s.9-12.

GÖL Hacer, **Milli Mücadele Döneminde Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008.

GÖZTEPE Tarık Mümtaz, **Osmanoğulları’nın Son Padişahı Vahideddin Mütareke Gayyasında,** Sebil Yayınları, İstanbul 1994.

GÜZ Nurettin, ‘‘Osmanlı Basını’’ , **Dergi Park,** C.1, S.3(2000),s.40-57.

GÜZ Nurettin, **Türkiye’de Basın – İktidar İlişkileri(1920-1927)** ,Ankara Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, 1991.

İMAMOĞLU Hüseyin Vehbi, ‘‘Sultan Abdülhamid’e Muhalefet: İttihat ve Terakki Cemiyeti ve I. Dünya Savaşına Giden Yol’’ , **The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science**, S.39(2015),s.223-233.

İNÖNÜ İsmet, **Hatıralar,** Bilgi Yayınevi, Ankara 2006.

İNUĞUR M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul.

İSLAM İbrahim, ‘‘Milli Mücadele’ye Muhalif Bir Gazete: Ferda’’ , **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, S.12(2009),s.158-174.

KAYRA Cahit, **Sevr Dosyası,** Boyut Kitapları, İstanbul 1997.

KOLOĞLU Orhan, ‘‘Osmanlılarda Basın ve Kamuoyu”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul 1994.

KOLOĞLU Orhan, **Aydınlarımızın Bunalım Yılı: 1918**, Boyut Kitapları, İstanbul 2000.

KOLOĞLU Orhan, **Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006.

KURULOĞLU Fehim, ‘‘Alper Ersaydı- Türklüğün Anadolu’dan Tasfiyesi: Alemdar Gazetesi’ne Göre Mütareke Döneminde İttihatçılık’’, AKY Yayınları, Uşak 2011, 226+30. ISBN:6056157028’’ , **Tarih Okulu**, S.9, 2011.

KURŞUN Zekeriya, ‘‘Çanakkale Muharebeleri’’, **T.D.V İslam Ansiklopedisi,** C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 1993.

KÜÇÜKYILMAZ Emrullah, **Tanzimat Dönemi İstanbul Gazetelerinden Basiret Gazetesi (1871)(Değerlendirme-İndeks)**, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2015.

MAZICI Nurşen,**Belgelerle Atatürk Döneminde Muhalefet (1919-1926),** Dilmen Yayınevi, İstanbul 1984.

Milli Mücadele’nin 80.Yıldönümünde Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Panel ve Konferanslar(18-19 Mayıs 1999, Samsun ve İlçeleri),Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.

OĞUZ Gülser, ‘‘İttihat ve Terakki Cemiyeti ve II. Abdülhamit’’, **Cappadocia Journal of History and Social Sciences,** S.1(2013), s.20-27.

OKAY M. Orhan, ‘‘Karay, Refik Halit’’, **T.D.V İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul 2001.

OKTAY Metin, **Aka Gündüz’ün Hayatı,Sanatı ve Eserleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2008.

ÖNCÜ Ali Servet, ‘‘Tevfik Paşa Hükümeti’nin Programı ve Meclis-i Mebusan’daki Müzakereleri’’,**Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.49(2013),s.261-280.

ÖZDEMİR Mustafa, ‘‘Mütareke Dönemi Siyasi Akımların Türk Basınındaki Yansımaları’’ , **Dergi Park**, C.7, S.16,17(2008),s.203-226.

ÖZKAYA Yücel, **Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın,** Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Ankara 1989.

ÖZKAYA Yücel, ‘‘Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Cemiyetler’’, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.4, S.10(1987),s.139-186.

ÖZTOPRAK İzzet, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

ÖZTÜRK İbrahim Sadi, **Sevr Antlaşması Tam Metin 433 Madde Mondros ve Lozan Ekleriyle**, Fark Yayınları, Ankara 2007.

SARIHAN Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü,** C.2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.

SELEK Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, Kastaş Yayınları, İstanbul 1965.

SOYSAL İlhami, **150’likler,** GürYayınları, İstanbul 1985.

ŞAHİN Şeyma, **Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre İşgal Döneminde İstanbul(13 Kasım 1918-15 Mart 1920)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

ŞİMŞİR Bilal N. , **İngiliz Belgelerinde Atatürk(1919-1939)** , C.2, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

ŞİMŞİR Bilal N. , ‘‘Sevres Antlaşması Sürecine Osmanlı Payitahtı İstanbul ve Türk Boğazları’’, Ahmet Zeki Bulunç (Ed.), **Osmanlı'dan Lozan’a Batının Paylaşım Projeleri: Sempozyum, 26-27 Nisan 2006**, *içinde*, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2006, s.4-67.

TANSEL Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,** C.9, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.

TEVETOĞLU Fethi, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

TURAN Şerafettin, ‘‘Lozan Antlaşması’’, **T.D.V İslam Ansiklopedisi**, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara 2003.

TÜRKGELDİ Ali Fuat, **Görüp İşittiklerim**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

TÜRKMEN Zekeriya, ‘‘İstanbul’un İşgali ve İşgal Dönemindeki Uygulamalar (13 Kasım 1918-16 Mart 1920)’’, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.18, S.53, 2002.

UĞURCAN Sema, ‘‘Aka Gündüz’’, **T.D.V İslam Ansiklopedisi**,Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul.

UZUNÇARŞILI H. İ. , **Osmanlı Tarihi,** C.IV,Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

VARDAR Devrim, **İstanbul’un İşgali, İstanbul’un 1918- 1923 Yılları Arası İtilaf Kuvvetlerince İşgalinin Sosyolojik Açıdan Türkiye’nin Yakın Tarihindeki Yeri ve Önemi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

YAHYA Adnan Harun, **Üst Akıl İngiliz Derin Devleti’nin İç Yüzü**, Araştırma Yayıncılık, İstanbul 2017.

YAVUZ Yusuf Şevki, ‘‘Mustafa Sabri Efendi’’, **T.D.V İslam Ansiklopedisi**, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul.

YAZICI Serkan, **Osmanlı’da Siyasi Muhalefetin Kurumsallaşma Süresi(1902-1909)** , Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ocak 2011.

Gazetecilik, Basının Doğuşu ve Gelişimi, MEGEP, Ankara 2008.

YETİŞ Kazım, ‘‘Aykaç, Fazıl Ahmet’’, **T.D.V İslam Ansiklopedisi**, C.4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul.

YILMAZ Tülay, **Hayat Tarih Mecmuası: Milli Mücadele Dönemi Yazıları**, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

YÜMLÜ Murat, ‘‘Yüzelilikler Meselesi, Mesut Fani ve Risalesi Üzerine Bir İnceleme’’ , **İnternationalJournal of History,** C.2, S.3(2010),s.333-349.

http://www.guncelmeydan.com/pano/soykirim-yalanini-ilk-kabul-eden-damat-ferit-hukumetiydi-banu-avar-t30455.html erişim, (23.04.2018).

http://www.bakisarisakal.com/istanbulun%20kurtulu%C5%9Fu.pdf erişim, (15.09.2018).

http://cerkesarastirmalari.org/kitaplik/yuzellilikler-sait-cetinoglu erişim, (19.09.2018).

EKLER

EK 1:

علمدار

صباح الدين بك

آمريقا هيئتنك سؤالى

آمريقا مى؟ انكلترەمى؟

آمريقا هيئتى

ماندانەرلك مسئلەسى مناسبتيله

يوم مخصوص

بولغار صلحى

1 Ağustos 1920, Amerika mı ? , İngiltere mi?

EK 2:

علمدار

7 Mart 1920, ''Yeni Kabine''

EK 3:

علمدار

جمعه ایرتسی

انکلتره، هر زمان انکلتره

بیغا وکونان وقایع فجیعه‌سی تفصیلاتی

عتبهٔ فلکمرتبهٔ حضرت ملکداری‌یه

آلمانیاده مطلقیت وبولشه‌ویزم جریانلر

مسائل مهمهٔ حاضره

داخلی خبرلر

مقدراتمز اطرافنده مناقشه‌لر

حکومت بحرانی

27 Mart 1920, ‘’ İngiltere, Her Zaman İngiltere’’

EK 4:

30 Mayıs 1919, ''İngiltere ve Biz''

EK 5:

اراده ملیه‌نك ترجمانی

لوئید جورجك نطقی

- بر مقدمه‌نك دنباله‌سی -

مستر لوئید جورجك عوام قارشوسنده ایراد ایتدیکی نطقك خلاصه‌سنی نظر دقته عرض ایتدیك صوکره، دون یازدیغمز مقاله‌ده عنوانلی حمویت اعتباریله صولك درجه‌ده مهم اولدقنی بیان ایتمشدك. نطق ایدن لوئید جورج مقدمتاً دیورکه: «بو حرب عظیمه‌نك مادامکه دول متحالفه‌یه اراده‌لرینی تحمیل ایتدیلر، بو حرب عظیمه‌نك نتیجه‌سی اولان معاهده‌نك دخی دول متحالفه‌نك اراده‌لرینی تحمیل ایتمه‌سی لازم کلیر. بو معاهده‌نك شرائط صلحیه‌س

EK 6 :

علمدار

عدد : ٢٧٠٠ — ٤٠٠ | صاحب امتیاز و باش محرری : رفیع جواد

پنجشنبه ٢٩ ربیع الآخر ١٣٣٨

مدیر امور : احمد قدری | سنه : ١١

٢١ کانون ثانی ١٣٣٦ / ١٩٢٠

انکلتره نقطهٔ نظری تبدل ایدرمی ؟

صلحمزك یکیدن تأخیری

تورکیه مسئله‌سی غیر معین بر زمانه تعلیق ایدیلدی

پارس ، ١٩ کانون ثانی (ژ . د) — احوال حاضره داخلنده آدریاتیك مسئله‌سنك مناقشه‌سنه دوام ایدیله‌جکی جهتله موسیو بیتی دوره‌یه عودت ایدیه‌جکدر . سفرا مجلسی دها آز مهم مسئله‌لرك تدقیقنه دوام ایده‌جکدر . روسیه آبلوقه‌سنك رفعی حقنده هیچ بر قرار اتخاذ ایدلمه‌مشدر . تورکیا مسئله‌سی غیر معین بر زمان ایچون تأخیر ایدلمشدر .

مذاکراته کیملر اشتراك ایدیور ؟

پارس ، ١٧ (ژ . د) — پوتی پاریزین غزته‌سنك لوندره‌دن آلدیغی خبرلره کوره انکلیز نظارتدن (چورچیل) ، (والتر لونغ) ، آمیرال بیتی و جنرال ویلسون سرعتله پارسه دعوت ایدیله‌جکلر و فرانسز انکلیز باش وکیللریله شرقده‌کی وضعیت حقنده تعاطی افکار ایده‌جکلردر . بو ذوات لوندره‌دن پنجشنبه کونی آقشامی حرکت ایده‌جکلردر .

[بو تلغراف (پول دمشاول) ك رئیس جمهوریتنه انتخابندن اول دوشونولمش اولان پروغرامك تقرر ایتمه‌سندر . چونکه معلوم اولدیغی اوزره ، موسیو قلمانسو علی الاصول استعفاسنی ویرمشدر . موسیو (میران) ك دیلمی آلتنده اجتماع ایده‌جکی سویله‌نن یکی فرانسز قابینه‌سی مجلس مبعوثانده اعتماد رأیی آلتجه‌یه قدر پارسده‌کی باش وکیللر مملکتلرینه عزیمت ایده‌جکلردر . بناءً علیه شرق مسئله‌سنك تدقیقی بر مدت دها تأخیر اولنمشدر .]

☆ ★ ☆

استانبول تورکلرکدر !

پارسده منتشر (پوتی بلو) غزته‌سندن :

« حقیقی تورکلر بزم دوستلرمزدی و بیه دوستلرمزدر . بولشه‌ویکلر روسیه‌دن سوپورولدیکی وقت فصل روسیه یوندن مسئول طوتولامازسه ، تورکلره ، اتحاد و ترقینك خیانتندن مسئول طوتولامازلر . نه‌دن تورکلرك استانبولدن چیقارلمسنه راضی اولالم ، نه‌دن چیقارلمه‌لرینه معاونت ایدهلم ؟ بو ، بر انصاف مسئله‌سندن باشقه ملی مدافعه‌مزده مغایردر .

تورکلرك استانبولده قالمسی بزم ایچون لازمدر ؟ فصل که آوروپا صلحنك دوامی ایچون‌ده ضروریدر . هیچ برشی ایشتمك ایسته‌مه‌ین صالغرلره بونی آکلاتمق مشکل اولمقله برابر ، بو لزومی ، قونفرانس اعضاسنك ، انکلیز دوستلرمزه آکلاتمه‌جقلری امید ایدرز .

پادشاهی استانبولدن چیقارمق ، عینی زمانده ، عالم اسلامده‌کی نفوذمزی اختیارمزله غائب ایتمکدر . بوتون عالم اسلامی علیهمزه آیاقلاندیرمق دیمکدر . شرقده‌کی نفوذمزی مدافعه ایچون تکرار سفرلر اختیارینه مقتدرمیز ؟ دیکر طرفدن شرقده ایتالیاده و رومانیاده اولدیغی کبی ملی بر قومونیزم اویاندیرمق غرب دولتلری علیهنه بر بلوق تشکیل ایتمش اولورز .

بناءً علیه روس بولشه‌ویکلری اطرافنده ، ائتلاف دولتلرینك مراقبه‌سی آلتنده ، مضبوط ملتلردن بر سد تشکیل ایده‌جکمز یرده ، بولشه‌ویکلی غرب سیاستمز نتیجه‌سنده نومید ، مأیوس ملتلر طرفندن قوتلندیرمش اولورز . »

قیومه مسئله‌سنك حلی

ایستریا ایتالیایه ویریلیور — قیومه یوغوسلاولرك مخرج اقتصادیسی

پارس ، ١٧ کانون ثانی (ژ . د) — آدریاتیك مسئله‌سنك حلی حقنده چهارشنبه کونی یوغوسلاو مرخصلرینه تودیع ایدیلن اطلی پروژه شو صورتله خلاصه ایدیلیور : (قیومه) دخی داخل اولدیغی حالده (ایستریا) شبه جزیره‌سی تمامیله ایتالیا ماکینه‌سنه کیتمکدر . بوکا مقابل یوغوسلاولر (قیومه) نك مخرج اقتصادی اولورق تمامیله سربست بر صورتده استفاده ایتمکی احراز و (قیومه — لایباغ) شندوفر خطی تمامیله تملك ایدیورلر .

جنوبده یوغوسلاولر (دوبرا) یه قدر شمال آرناوودلغده قبائل اوزرنده تشکیل ماکینه مساعدسی استعمال ایدیورلر . موسیو (قلمانسو) طرفندن مذکور پروژه‌یی قبوله دعوت ایدیلن یوغوسلاو مرخصلری بلغراد حکومتنه اشعار کیفیت ایچون بر مهلت طلب ایتمشلردر .

سرب حکومتنك جواب تعلیمنه جمعه کونی انتظار ایدلمکده‌در . (پوتی ژورنال) یوغوسلاولرك جوابی مساعد اولدیغی تقدیرده جامع مشتقك علاقه‌دارلر طرفندن مشترکاً اتخاذ ایدیلن مقرراتی تصدیق ایده‌جکنی امید ایتمکده‌در .

مستخبرات خصوصیه

پولیس و ژاندارمه اصلاحاتی

ژاندارمه و پولیس معاملاتنك تنسیق و اصلاحی ایچون داخلیه ناظری شریف پاشانك ریاستلری آلتنده عموم ژاندارمه قوماندانی کمال پاشا ، پولیس مدیر عمومیسی نورالدین بك ، عدلیه مشتشاری معمر ، سابق والیلردن محمد علی عینی و متارکه قومیسیونه مأمور میرآلای طلعت بکلردن مرکب بر قومیسیون تشکیل ایتمشدر . قومیسیون ژاندارمه قوماندانلغی دائره‌سنده اجتماع ایده‌جکدر .

آلتون قاچاقچیلغنه قارشو

غلای اسعارك اك مهم عاملرندن اولان قامیو فرقی انتاج و تولید ایدن آلتون قاچاقچیلغنه قارشی موضوع تدابیرك تشدیدینه قرار ویریلرك مأمورین عائده‌سنه بو بابده اوامر و تنبیهات قطعیه اعطا قلنمشدر .

روسیه و بلغارستانه سیاحت ممنوع

احوال داخلیه‌لرنده‌کی بحران و تذبذبه روسیه و بلغارستانه عزیمت ایده‌جك یولجیلره پاسپورت ویرلمه‌سی متارکه قومیسیونك بو دفعه‌کی اجتماعنده تحت قراره آلنه‌رق ایجاب ایدنلره تبلیغات ایفا قلنمشدر .

صامسون تهجیر دیوان حربنك لغوی

صامسونده تقتیل و تهجیر جرائمنك رؤیتی ایچون تشکیل ایدلمش اولان دیوان حربك بعدما عدم لزومنه مبنی القاسیه بوکا عائد دعاوینك محل دیوان حرب عرفیسنه نقل حقنده متصرفلقدن واقع اولان اشعار اوزرینه کیفیت حربیه نظارتندن لدی الاستفسار مذکور دیوان حربك لغوی عدلیه نظارتنك دائرهٔ صلاحیتنده اولدیغی بیلدیرلمکله کیفیت نظارت مشارالیهایه یازلمشدر .

مأموریته زیتون یاغی

مالیه صاتیش قومیسیونجه مأموریته کیلوسی یتمش بش غروشدن آیوالق زیتون یاغی اعطاسی قرارکیر اولمشدر .

مسائل مهمهٔ حاضره

مجلس عالینك اجتماعی

پارس ، ١٩ کانون ثانی (ت . ه . ر) — مجلس عالی بو صباح خارجیه نظارتنده اجتماع ایده‌جکدر . موسیو قلمانسو ممکن اولدیغی تقدیرده آدریاتیك مسئله‌سی نتیجه‌لندیرمك اوزره مجلسه ریاست ایده‌جك و مجلسك یاشیلیجه مذاکراتی بو مسئله تشکیل ایده‌جکدر . (یوغوسلاو) حکومتی ، مجلس عالیجه التزام ایدیلن و ایتالیانلر طرفندن قبول ایدلمش اولان صورت تسویه حقنده جوابنی اعطا ایده‌جکدر . بازار آقشامه قدر مذکور جواب حقنده هنوز رسمی بر معلومات آلنه‌مامش ایسه‌ده ورود ایدن بر طاقم خبرلره نظراً بونك مأمول ایدیلدیکی درجه‌ده اطمینان بخش اولدیغی آکلاشلمشدر . بلغراد حکومتی بو طرز تسویه موافقت ایتمکده تردد ایده‌جکدر . فقط مجلس عالینك بو صورتله مشکلاتده غلبه ایده‌جکی ظن اولنمقده‌در . هر حالده ، بو مسئله‌نك سوروکلمه‌سی بر طاقم عالیجه تولید ایده‌جکندن مجلس عالی ایتالیا طرفندن موافقت ایدیلن بعض امتیازاتی نظر اعتباره آلارق ایجاب ایتدیکی تقدیرده اوله اتخاذ ایلدیکی قراری قبول ایده‌جکدر .

معاهدهٔ صلحیه و آمریقا

واشنطون ، ١٩ (ت . ه . ر) — ورسای معاهدهٔ صلحیه‌سك تصدیق خصوصنده ائتلاف ایتمك اوزره آمریقا اعیانندن هیچ‌ایسه موسیو لوچ آراسنده وارمیولان برملاقاته نظراً دعوت قرارلرك جمهوریت فرانسه‌سی طرفندن طلب ایدیلن قیود و امتیازاتی قبول ایده‌جکلرینه احتمال ویرلمکده‌در . بو صورتله آمریقانك جمیع ادارته مشاور صفتیله داخل اولمسنه امکان حاصل اولاجقدر .

آپرتی دونیور

پارس ، ١٩ (ت . ه . ر) — مجارهیلی برنجی مرخصی قوندا (آپوتی) رفاقتنده موسیو (تاله‌کی) و (بوبوویچ) اولدیغی حالده بازار کونی ویانه و بودابشته متوجهاً حرکت ایتمشدر .

رهنرك ایضاحاتی

ویانه ، ١٩ (ت . ه . ر) — باشبوکیل دونیور (رهنر) دول مؤتلفه ممثلری ایله سابق آوستریا ایمپراطورلغی داخلنده تشکیل ایدن حکومتلر ممثلری آیری آیری قبول ایدرك جمهوریتك وضعیتی حقنده معلومات اعطا ایتمشدر .

یکی فرانسز قابینه‌سی

21 Ocak 1920, ‘’İngiltere Nokta-i Nazarı Tebeddül Eder mi?’’

EK 7 :

İngiliz Muhibleri Cemiyeti'ne girenlerin üye kartı.

İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ne Girenlerin Üye Kartı